ΤΕΕ | ΤΚΜ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Κωδικοποίηση νομοθεσίας και σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία στην υπηρεσία του Μηχανικού

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2026

Πρακτικά Ημερίδας

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ: Κωδικοποίηση νομοθεσίας και σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία στην υπηρεσία του Μηχανικού

Πέμπτη 18 Δεκεμβρίου 2025, Αμφιθέατρο ΤΕΕ|ΤΚΜ

ΤΕΕ|ΤΚΜ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2026

Η παρούσα έκδοση περιλαμβάνει τα κείμενα των εισηγήσεων που παρουσιάστηκαν στην Ημερίδα που διοργανώθηκε από το ΤΕΕ/ΤΚΜ με τίτλο «*ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ: Κωδικοποίηση νομοθεσίας και σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία στην υπηρεσία του Μηχανικού*», την Πέμπτη 18 Δεκεμβρίου 2025 στο Αμφιθέατρο του ΤΕΕ/ΤΚΜ. Η επιμέλεια της Ημερίδας πραγματοποιήθηκε από τη Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΤΕΕ/ΤΚΜ.

Στοιχεία έκδοσης

Έκδοση: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, ΤΕΕ/ΤΚΜ
Λεωφ. Μεγ. Αλεξάνδρου 49, 54643, Θεσσαλονίκη
Επιμέλεια: Η. Περτζινίδης, Πρόεδρος ΤΕΕ/ΤΚΜ
Β. Πάχτα, Πρόεδρος Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ
Γραφιστική επιμέλεια εξωφύλλου: CANstudioArchitects
Θεσσαλονίκη, 2026
© 2026 ΤΕΕ/ΤΚΜ

ISBN: 978-618-84274-1-9

Μέλη Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ (2025-28)

Βασιλική Πάχτα Δρ ΑΜ (Πρόεδρος)
Γεώργιος Γραμμένος ΑΜ†
Γεώργιος Δέλλιος ΑΜ
Κωνσταντία Δρόσου Δρ ΠΜ
Σωσάννα Κάρλα ΑΜ
Παναγιώτης Λεοντής ΠΜ
Μαρία Λουκμά Δρ ΑΜ
Κωνσταντίνος Παρασκευόπουλος ΑΤΜ
Κωνσταντίνος Ρηγόπουλος ΑΜ
Αικατερίνη Ριτζούλη Δρ ΑΜ
Θωμάς Σαλονικιός Δρ ΠΜ
Βασιλική Τερζή Δρ ΠΜ
Πολυξένη Τσαλδάρη ΑΜ

Επιμελήτρια: Μαργαρίτη Δήμητρα
Σύνδεσμος ΔΕ: Περτζινίδης Ηλίας, Πρόεδρος ΤΕΕ/ΤΚΜ

Στη μνήμη του συναδέλφου & μέλους της Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Γεωργίου Γραμμένου

Η προστασία και η ανάδειξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς συνιστούν ευθύνη απέναντι στην ιστορία, στον τόπο και στις επόμενες γενιές. Στο ΤΕΕ/ΤΚΜ αντιμετωπίζουμε την ευθύνη αυτή ως αναπόσπαστο μέρος της θεσμικής μας αποστολής και την υπηρετούμε με συνέπεια, επιστημονική τεκμηρίωση και συγκεκριμένες πρωτοβουλίες.

Η Κεντρική Μακεδονία διαθέτει έναν ανεκτίμητο μνημειακό πλούτο, η προστασία και η αξιοποίηση του οποίου απαιτούν εξειδικευμένη γνώση, διεπιστημονική συνεργασία και αποτελεσματικό θεσμικό συντονισμό.

Στην πράξη, ωστόσο, ο τεχνικός κόσμος καλείται να ανταποκριθεί σε αυτές τις απαιτήσεις μέσα σε ένα ιδιαίτερα σύνθετο θεσμικό και κανονιστικό περιβάλλον. Η πολυδιάσπαση της πληροφορίας, οι επικαλυπτόμενες αρμοδιότητες και οι χρονοβόρες διοικητικές διαδικασίες δημιουργούν σημαντικές δυσχέρειες στο έργο των μηχανικών, τόσο στο στάδιο της μελέτης όσο και κατά την υλοποίηση παρεμβάσεων σε μνημεία, διατηρητέα κτίρια και προστατευόμενα σύνολα.

Η αποτελεσματική και βιώσιμη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, όμως, προϋποθέτει ένα σαφές και λειτουργικό πλαίσιο, που θα διευκολύνει το έργο όσων καλούνται να την υπηρετήσουν στην πράξη, διασφαλίζοντας παράλληλα τον πλήρη σεβασμό στις ιδιαίτερες απαιτήσεις διαφύλαξης.

Σε αυτή ακριβώς την ανάγκη ανταποκρίνεται η πρωτοβουλία της Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΤΕΕ/ΤΚΜ για τη διοργάνωση της ημερίδας με θέμα «Αρχιτεκτονική Κληρονομιά: Κωδικοποίηση νομοθεσίας και σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία στην υπηρεσία του μηχανικού».

Με τη συμμετοχή εκπροσώπων της Πολιτείας, της ακαδημαϊκής και επιστημονικής κοινότητας, καθώς και εξειδικευμένων φορέων, αναδείξαμε τις προκλήσεις, παρουσιάσαμε σύγχρονες δυνατότητες και, κυρίως, θέσαμε στο επίκεντρο την ανάγκη για συντονισμένες και εφαρμόσιμες λύσεις.

Η έκδοση που κρατάτε στα χέρια σας συγκεντρώνει τις εισηγήσεις της ημερίδας και αποτυπώνει τα βασικά συμπεράσματα του διαλόγου που αναπτύχθηκε. Φιλοδοξούμε να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο αναφοράς για τους μηχανικούς, αλλά και αφετηρία για νέες, ουσιαστικές πρωτοβουλίες, που θα συμβάλουν στη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου και στην αποτελεσματικότερη προστασία και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς.

Ηλίας Περτζινίδης

Πρόεδρος ΤΕΕ|ΤΚΜ

Απολογισμός Ημερίδας

Η ημερίδα με θέμα «**Αρχιτεκτονική Κληρονομιά: Κωδικοποίηση νομοθεσίας και σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία στην υπηρεσία του μηχανικού**» πραγματοποιήθηκε την Πέμπτη 18 Δεκεμβρίου 2025 (17:30-21:00) στο αμφιθέατρο του ΤΕΕ/ΤΚΜ. Διοργανώθηκε από το ΤΕΕ/ΤΚΜ με την επιμέλεια της Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και αποτέλεσε βασικό αντικείμενο εργασιών της Μ.Ε. από τον Σεπτέμβριο του 2025. Αφιερώθηκε στη μνήμη του εκλιπόντος συναδέλφου και μέλους της Μ.Ε. Γεωργίου Γραμμένου.

Στην Ημερίδα συμμετείχαν διακεκριμένοι επιστήμονες και εκπρόσωποι φορέων και πραγματοποιήθηκαν συνολικά 10 παρουσιάσεις. Την Ημερίδα παρακολούθησαν περίπου 150 Μηχανικοί από σχετικούς φορείς, καθώς και τον ακαδημαϊκό και επαγγελματικό χώρο. Χαιρετισμό απηύθυναν ο αντιπεριφερειάρχης Ψηφιακής Διακυβέρνησης της περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας Νίκος Τζόλλας, ο βουλευτής ΝΔ Α΄ Θεσσαλονίκης Δημήτρης Κούβελας και ο Θανάσης Βρίτκας εκπροσωπώντας τον υφυπουργό Ανάπτυξης, αρμόδιο για την Έρευνα και την Καινοτομία, Σταύρο Καλαφάτη.

Ο πρόεδρος του ΤΕΕ/ΤΚΜ κ. Ηλίας Περτζινίδης ανέδειξε ως κρίσιμη προτεραιότητα τη συνεργασία όλων των φορέων στην κατεύθυνση της δημιουργίας ενός κεντρικού ψηφιακού μητρώου μνημείων, στα πρότυπα αντίστοιχων εργαλείων που είναι διαθέσιμα σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Η προτεινόμενη κεντρική ψηφιακή πλατφόρμα, όπως εξήγησε ο πρόεδρος του ΤΕΕ/ΤΚΜ, θα συγκεντρώσει και θα συγκεράσει δεδομένα και αρχεία που έχουν ήδη ψηφιοποιηθεί από διαφορετικές υπηρεσίες, παρέχοντας ενιαία και αξιόπιστη πληροφόρηση για το καθεστώς προστασίας κάθε μνημείου σε μηχανικούς και κάθε ενδιαφερόμενο.

Στο πλαίσιο της Ημερίδας, παρουσιάστηκε το έργο της Μ.Ε. από την Πρόεδρο και τις Συντονίστριες των Ο.Ε. Επισημάνθηκε ότι σημείο εκκίνησης του έργου της Μ.Ε. αποτέλεσε η διαπίστωση του κατακερματισμού των πληροφοριών που αφορούν στο καθεστώς προστασίας των ιστορικών κτιρίων και συνόλων. Παρουσιάστηκαν οι στόχοι των Ο.Ε:

- ανάπτυξη ενιαίου συστήματος αναζήτησης πληροφοριών για τα μνημεία της ΠΚΜ που θα φιλοξενηθεί στην ιστοσελίδα του ΤΕΕ/ΤΚΜ,
- σύνταξη εγχειριδίου που θα κωδικοποιεί τη σχετική νομοθεσία για τους μηχανικούς,
- ανάδειξη ΤΕΕ/ΤΚΜ ως κόμβου συνεργασίας και ενημέρωσης των μηχανικών.

Επισημάνθηκε ότι η Κεντρική Μακεδονία διαθέτει ένα εξαιρετικά πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα, αλλά η καταγραφή έχει πραγματοποιηθεί αποσπασματικά ανά φορέα, με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολη η ουσιαστική ενημέρωση μηχανικών, ερευνητών και πολιτών. Η δημιουργία μιας ενιαίας ψηφιακής πύλης, καθώς και η κωδικοποίηση της νομοθεσίας σε εγχειρίδιο θα διευκολύνει τόσο τους μηχανικούς όσο και κάθε ενδιαφερόμενο κατά την αναζήτηση πληροφοριών για το καθεστώς των προστατευόμενων κτιρίων και συνόλων, ενώ θα συμβάλει στη διαφάνεια όπως και στην προστασία και ορθολογική διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τις πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί στον τομέα του ψηφιακού μετασχηματισμού από το υπουργείο Πολιτισμού παρουσίασε η γενική διευθύντρια Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων Δρ. Αμαλία Ανδρουλιδάκη. Παρουσίασε τα έργα ψηφιοποίησης ιστορικών αρχείων, αρχαιολογικών συλλογών και συλλογών τέχνης καθώς και τις ψηφιακές πλατφόρμες που αναπτύχθηκαν από το υπουργείο Πολιτισμού. Ιδιαίτερη έμφαση έδωσε στο Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο, το οποίο περιλαμβάνει πάνω από 17.000 ακίνητα μνημεία, 3.500 αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικούς τόπους, 850 ζώνες προστασίας και 220 μουσεία. Στις νέες δυνατότητες που ανοίγει η Τεχνητή Νοημοσύνη στο πεδίο της καταγραφής, τεκμηρίωσης, ανάλυσης και διαχείρισης των ιστορικών κτιρίων αναφέρθηκε η Δρ. Κωνσταντίνα Σιούντρη.

Η Δρ. Μαρία Μαργαρίτα Βυζαντιάδου, παρουσίασε τις πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει το ΥΠΕΣ/τ.ΜΑΘ για την ανάπτυξη ψηφιακών εργαλείων και τη μείωση της γραφειοκρατίας. Αναφέρθηκε στην προκήρυξη διαγωνισμού για την ανάθεση του έργου ψηφιοποίησης και ηλεκτρονικής διαχείρισης του φυσικού αρχείου της υπηρεσίας και τη δημιουργία ψηφιακού αποθετηρίου που θα περιλαμβάνει περίπου 7.500 προστατευόμενα κτίρια και σύνολα.

Η κα Ε. Λαγούδη από το ΕΚΤ παρουσίασε το αποθετήριο SearchCulture.gr που συγκεντρώνει >1.000.000 τεκμήρια από 158 συλλογές 116 πολιτιστικών φορέων, ενώ οι χρήστες μπορούν να εξερευνήσουν τεκμήρια που καλύπτουν εννέα χιλιετίες ιστορίας, σχετίζονται με 12.000 γεωγραφικές τοποθεσίες και αναφέρονται σε 10.000 ιστορικά πρόσωπα.

Τη μεγάλη προσφορά της διεπιστημονικής μεταπτυχιακής εκπαίδευσης στην προστασία, συντήρηση και αποκατάσταση των μνημείων ανέδειξε η Διευθύντρια του ΔΠΜΣ «Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού» του ΑΠΘ Καθ. Μαρία Δούση.

Τη σημασία της συνεργασίας ανάμεσα στους μηχανικούς και στις υπηρεσίες του υπουργείου Πολιτισμού τόνισε ο Δρ. Γιώργος Σκιαδαρέσης, επισημαίνοντας χαρακτηριστικά ότι «η κατασκευαστική δραστηριότητα συχνά τέμνεται με την πολιτιστική κληρονομιά».

Για τις βασικές προκλήσεις στη διαδικασία έγκρισης επεμβάσεων σε διατηρητέα κτίρια και σε περιβάλλοντα προστασίας μίλησαν η πρόεδρος Ζωή Ευαγγελοπούλου και το μέλος του Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής ΠΕ Θεσσαλονίκης Λίνα Γεωργοπούλου.

Κοινό συμπέρασμα των διαλέξεων και της συζήτησης που ακολούθησε ήταν η ανάγκη συνεργασίας όλων των φορέων μελέτης και διαχείρισης της μνημειακής κληρονομιάς, καθώς και η συμβολή του ΤΕΕ/ΤΚΜ προς αυτήν την κατεύθυνση.

Εισηγήσεις

Β. Πάχτα, *Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ: Στόχοι & προκλήσεις* 8

Α. Ανδρουλιδάκη, *Ψηφιακός Μετασχηματισμός στο Υπουργείο Πολιτισμού* 12

Ε. Λαγούδη, *Δεδομένα Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς: Μνημειακή Αρχιτεκτονική, Ψηφιοποίηση, Τεκμηρίωση και Διαλειτουργικότητα σε Εθνικά Οικοσυστήματα Πολιτιστικών Δεδομένων* 15

Κ. Ριτζούλη, Κ. Παρασκευόπουλος, *Από την καταγραφή στα ανοικτά δεδομένα: Διερευνώντας μια συνολική χαρτογράφηση των μνημείων της Κεντρικής Μακεδονίας* 23

Κ. Δρόσου, *Νομοθεσία και αρμοδιότητες φορέων προστασίας μνημείων και διατηρητέων κτιρίων στην Ελλάδα. Προδιαγραφές σύνταξης μελετών* 28

Μ. Δούση, *Η προσφορά της Διεπιστημονικής Μεταπτυχιακής Εκπαίδευσης στην Προστασία, Συντήρηση & Αποκατάσταση των Μνημείων* 40

Κ. Σιούντρη, *AI στην υπηρεσία της πολιτιστικής κληρονομιάς: νέες προσεγγίσεις στην καταγραφή ιστορικών κτηρίων* 47

Μ.Μ. Βυζαντιάδου, *Ο ρόλος του ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας-Θράκης) στην προστασία των διατηρητέων κτιρίων στη Μακεδονία-Θράκη* 56

Γ. Σκιαδαρέσης, *Νομοθεσία και Ψηφιακά Εργαλεία Πρόσβασης στην Αρχαιολογική Πληροφορία* 64

Ζ. Ευαγγελοπούλου, Λ. Γεωργοπούλου, *Προκλήσεις και εμπόδια στη διαδικασία έγκρισης επεμβάσεων σε διατηρητέα κτίρια και σε περιβάλλοντα προστασίας: Εμπειρία και συμπεράσματα από το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Θεσσαλονίκης* 70

Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ: Στόχοι & προκλήσεις

Βασιλική Πάχτα

Πρόεδρος Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ, Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός, Ε.ΔΙ.Π., Τμ. Πολιτικών Μηχανικών ΑΠΘ, vpachta@civil.auth.gr

1. Εισαγωγή

Η Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΤΕΕ/ΤΚΜ συγκροτήθηκε με απόφαση της Δ.Ε. τον Φεβρουάριο του 2025, με θητεία έως το 2028. Στην 1η Συνεδρίαση (19/2/2025) καθορίστηκαν οι στόχοι και άξονες εργασίας της.

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Δράσης της Δ.Ε. του ΤΕΕ/ΤΚΜ για τη θητεία 2024-28, η θεματολογία της Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς είναι:

- Καταγραφή των μνημείων της ΠΚΜ.
- Προτάσεις για τη βελτίωση των διαδικασιών ελέγχου και έγκρισης μελετών αποκατάστασης.
- Προώθηση της επιστημονικής αναστήλωσης.
- Οργάνωση ημερίδων και συνεδρίων για την προστασία των μνημείων.
- Συνεργασία με το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΑΠΘ.

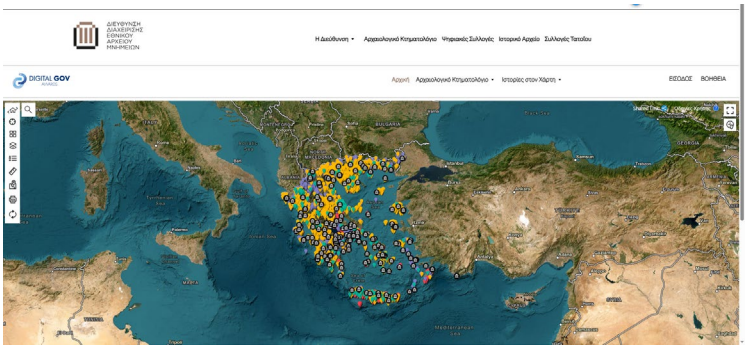
2. Προκλήσεις

Οι εργασίες της Μ.Ε. εκκίνησαν με τη διαπίστωση του κατακερματισμού της πληροφορίας, σχετικά με το καθεστώς προστασίας ιστορικών κτιρίων και συνόλων, καθώς και την πληθώρα δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μηχανικοί, οι πολίτες, οι ερευνητές και γενικά το ευρύ κοινό στην αναζήτηση και αξιοποίηση αυτών των δεδομένων, προκειμένου να προχωρήσουν σε κάποια ενέργεια επί των κτιρίων.

Σήμερα, υπάρχουν αρκετά αποθετήρια με δεδομένα ανοιχτής πρόσβασης, από σχετικούς με τις ιστορικές κατασκευές φορείς, όπως (Εικ.1):

- Αρχαιολογικό κτηματολόγιο (ΥΠΠΟ)
- Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών & Διατηρητέων Κτιρίων - Εστία (ΥΠΕΝ)
- Αρχείο διατηρητέων κτιρίων και παραδοσιακών οικισμών (ΥΠΕΣ/Τομέας Μακεδονίας Θράκης)
- Εθνικός Συσσωρευτής Πολιτιστικού Περιεχομένου, ΕΚΤ

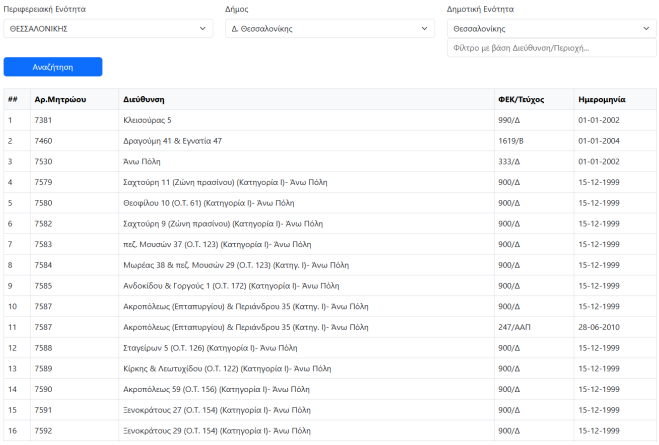
Παράλληλα, έχει υπογραφεί το Πρωτόκολλο Συνεργασίας μεταξύ ΥΝΑΝΠ/ΓΓΑΙΝΠ - ΤΕΕ (23/10/2025), για την ανάπτυξη “Αποθετηρίου Διατηρητέων Κτισμάτων και Οικιστικών Συνόλων αρμοδιότητάς”.

https://www.arxaiologikoktimatologio.gov.gr/

https://estia.minenv.gr/

Περιφερειακή Ενότητα: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ | Δήμος: Δ. Θεσσαλονίκης | Δημοτική Ενότητα: Θεσσαλονίκης

Αναζήτηση

##	Αρ.Μητρώου	Διεύθυνση	ΦΕΚ/Τεύχος	Ημερομηνία
1	7381	Κλεισούρας 5	990/Δ	01-01-2002
2	7460	Δραγούμη 41 & Εγνατία 47	1619/Β	01-01-2004
3	7530	Άνω Πόλη	333/Δ	01-01-2002
4	7579	Σαχτούρη 11 (Ζώνη πρασίνου) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
5	7580	Θεοφίλου 10 (Ο.Τ. 61) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
6	7582	Σαχτούρη 9 (Ζώνη πρασίνου) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
7	7583	πεζ. Μουσών 37 (Ο.Τ. 123) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
8	7584	Μιμρέας 38 & πεζ. Μουσών 29 (Ο.Τ. 123) (Κατηγ. Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
9	7585	Ανδοκίδου & Γοργούς 1 (Ο.Τ. 172) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
10	7587	Ακροπόλεως (Επταπυργίου) & Περιάνδρου 35 (Κατηγ. Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
11	7587	Ακροπόλεως (Επταπυργίου) & Περιάνδρου 35 (Κατηγ. Ι)- Άνω Πόλη	247/ΑΑΠ	28-06-2010
12	7588	Σταγείρων 5 (Ο.Τ. 126) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
13	7589	Κίρκης & Λευτυχίδου (Ο.Τ. 122) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
14	7590	Ακροπόλεως 59 (Ο.Τ. 156) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
15	7591	Ξενοκράτους 27 (Ο.Τ. 154) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999
16	7592	Ξενοκράτους 29 (Ο.Τ. 154) (Κατηγορία Ι)- Άνω Πόλη	900/Δ	15-12-1999

https://www.mathra.gr/it/diatiritea.html

https://www.searchculture.gr

Εικόνα 1. Αποθετήρια με δεδομένα ανοιχτής πρόσβασης

Παράλληλα, διαπιστώθηκε η πολυπλοκότητα των εμπλεκομένων φορέων και των απαιτούμενων διαδικασιών για διαδικασίες χαρακτηρισμού και εγκρίσεων μελετών. Οι εμπλεκόμενοι φορείς αφορούν στους κάτωθι:

- ΥΠΠΟ
- ΥΠΕΣ (Τομέας Μακεδονίας Θράκης, Δ/νση Περιβάλλοντος, Πολιτισμού και Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Αθλητισμού)
- ΥΠΕΝ (Δ/νση Αρχιτεκτονικής, Οικοδομικών Κανονισμών και Αδειοδοτήσεων, Τμήμα Διατηρητέων Κτιρίων)
- ΥΝΑΝΠ (Γ.Γ. Αιγαίου & Νησιώτικης Πολιτικής, Δ/νση Περιβάλλοντος)
- Συμβούλια Αρχιτεκτονικής (Κεντρικά, Περιφερειακά)

Επισημαίνεται η πληθώρα δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μηχανικοί στην αναζήτηση και αξιοποίηση δεδομένων, ώστε να προχωρήσουν σε κάποια ενέργεια επί των κτιρίων.

3. Δομή Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ

Η Μ.Ε. στοχεύοντας στα μνημεία και ιστορικά κτίρια της ΠΚΜ και για την επιτυχή υλοποίηση των στόχων της συγκρότησε 3 Ο.Ε.:

1η Ο.Ε.: Καταγραφή μνημείων / ιστορικών κατασκευών ΠΚΜ

Α. Ριτζούλη (Συντονίστρια), Σ. Κάρλα, Κ. Παρασκευόπουλος, Μ. Λουκμά, Θ. Σαλονικιός, Β. Πάχτα

Ως κεντρικός στόχος της 1ης Ο.Ε. αναδείχθηκε η ανάπτυξη ενός ενιαίου συστήματος αναζήτησης πληροφοριών για τα μνημεία της Κεντρικής Μακεδονίας, που θα φιλοξενηθεί στην ιστοσελίδα του ΤΕΕ/ΤΚΜ, το οποίο θα επιτρέπει:

- Την εύκολη αναγνώριση του καθεστώτος προστασίας κάθε ιστορικού κτιρίου ή συνόλου της ΠΚΜ, μέσω μιας ενιαίας ψηφιακής πύλης (μηχανή αναζήτησης).
- Την ενοποίηση και αξιοποίηση δεδομένων ανοιχτής πρόσβασης που αφορούν στα προστατευόμενα μνημεία της ΠΚΜ.
- Την ανάδειξη της ιστοσελίδας του ΤΕΕ/ΤΚΜ ως κόμβου αναζήτησης πληροφοριών χαρακτηρισμένων κτιρίων και προστατευόμενων συνόλων της ΠΚΜ.

2η Ο.Ε: Βελτίωση διαδικασιών ελέγχου και έγκρισης μελετών αποκατάστασης

Κ. Δρόσου (Συντονίστρια), Σ. Κάρλα, Π. Τσαλδάρη, Κ. Ρηγόπουλος, Θ. Σαλονικιός, Γ. Δέλιος, Β. Τερζή, Β. Πάχτα

Ως κεντρικός στόχος της 2ης Ο.Ε. αναδείχθηκε η ανάπτυξη ενός εγχειριδίου που θα απευθύνεται στους Μηχανικούς που ασχολούνται με θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς και θα περιλαμβάνει:

- κωδικοποίηση της νομοθεσίας, των φορέων προστασίας και του πλαισίου λειτουργίας και των αρμοδιοτήτων τους
- καταγραφή προβλημάτων στην εφαρμογή της νομοθεσίας
- προτάσεις βελτίωσης

3η Ο.Ε.: Δικτύωση - διάχυση γνώσης

Β. Πάχτα (Συντονίστρια), Μέλη: Κ. Δρόσου, Π. Τσαλδάρη, Μ. Λουκμά, Β. Τερζή, Γ. Δέλιος

Κεντρικός στόχος της 3ης Ο.Ε. είναι η ανάδειξη ΤΕΕ/ΤΚΜ ως κόμβου συνεργασίας και ενημέρωσης των μηχανικών μέσω:

- Διοργάνωσης εκδηλώσεων (ημερίδες, στρογγυλές τράπεζες), σε θέματα που άπτονται της προστασίας, ανάδειξης και διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς (μνημειακής και άυλης), καθώς και των προβλημάτων που εντοπίζονται στην εφαρμογή της νομοθεσίας
- Εκπαίδευσης μηχανικών σε ευρύτερα και εστιασμένα ζητήματα (εκπαιδευτικά σεμινάρια)
- Ενίσχυσης της επιστημονικής και ερευνητικής δραστηριότητας του ΤΕΕ/ΤΚΜ μέσω συμμετοχής σε εθνικά και ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα με σχετικό επιστημονικό αντικείμενο.

Ψηφιακός Μετασχηματισμός στο Υπουργείο Πολιτισμού

Αμαλία Ανδρουλιδάκη

Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός, Γενική Διευθύντρια Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων, ΥΠΠΟ

1. Έργα ψηφιοποίησης ιστορικών αρχείων και βιβλιοθηκών, συλλογών τέχνης και αρχαιολογικών συλλογών

- Διαδικτυακή πύλη του Υπουργείου Πολιτισμού (**culture.gov.gr**),
- Ψηφιακή πλατφόρμα Εθνικού Ευρετηρίου της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (**ayla.culture.gr**), που επί του παρόντος λειτουργεί στην ηλεκτρονική διεύθυνση storymaps.arcgis.com
- Διαδικτυακή πύλη διαρκούς καταλόγου των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της Ελλάδας προσβάσιμη μέσω του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου
- Διαδικτυακή πύλη ψηφιακών συλλογών κινητών μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού (**collections.culture.gr**),
- Αναβάθμιση της πύλης πολιτιστικών φορέων (**drasis.culture.gr**), η οποία έχει μετονομαστεί σε portal.culture.gov.gr, όπου οι πολιτιστικοί οργανισμοί υποβάλλουν προτάσεις επιχορήγησης ή/και αιγίδας και να ενημερωθούν για εκδηλώσεις και δράσεις του ΥΠΠΟ

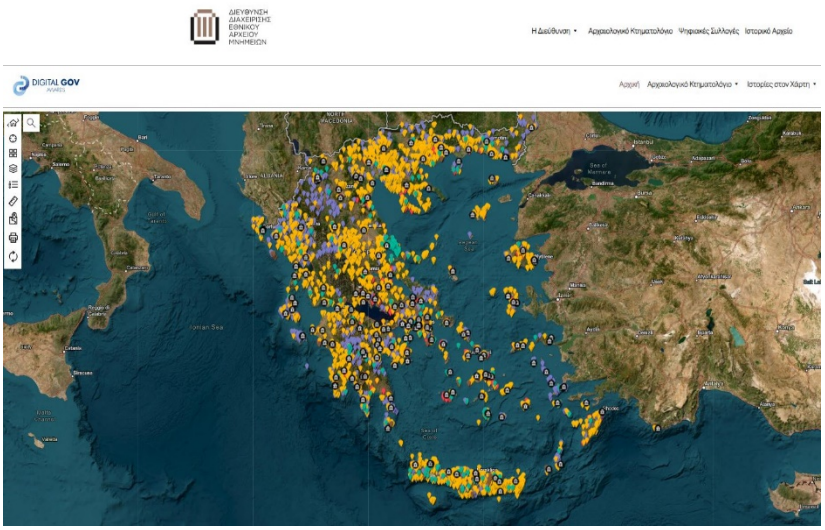
2. Γενικοί στόχοι

- **Ψηφιοποίηση** και **κωδικοποίηση/ταξινόμηση** πολιτιστικού αποθέματος
- **Ψηφιακές υπηρεσίες και εφαρμογές** φορέων πολιτισμού για τον εμπλουτισμό της φυσικής επίσκεψης/εμπειρίας ή την απομακρυσμένη πρόσβαση (αφορά μουσεία ανεξαρτήτως αντικειμένου, μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, φορείς σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας)
- **Ψηφιοποίηση διαδικασιών και μητρώων** του ΥΠΠΟ στα οποία έχουν πρόσβαση οι πολίτες αλλά και τα μέλη του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα
- **Βελτίωση της ποιότητας**, της διαλειτουργικότητας και της πρόσβασης σε δεδομένα.
- **Αδειοδότηση ψηφιακού περιεχομένου** και αξιοποίηση αυτού ως ανοιχτά δεδομένα
- **Ενίσχυση της ψηφιοποίησης πολιτιστικών φορέων** σε ό,τι αφορά μουσεία, ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ, και κοινωφελή μη κερδοσκοπικά ιδρύματα και σωματεία που δραστηριοποιούνται στο χώρο του πολιτισμού και του δημιουργικού περιεχομένου

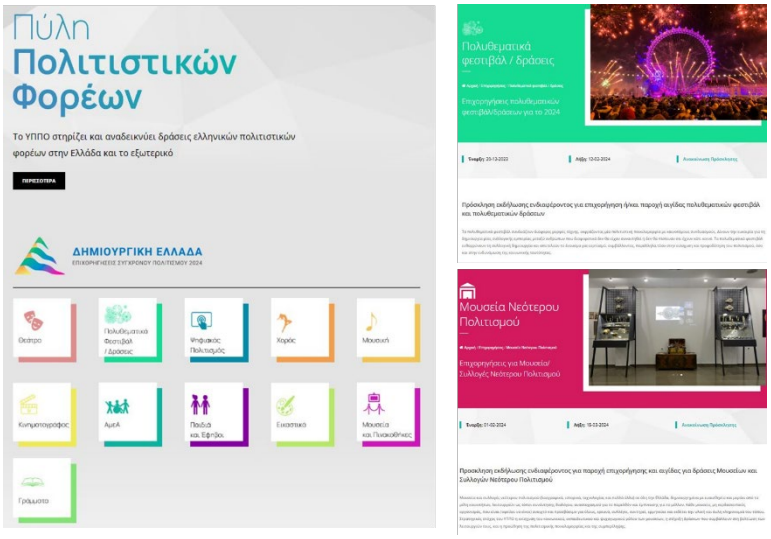
3. Κατευθύνσεις

- **Ψηφιακός μετασχηματισμός πολιτιστικών δομών** και ενθάρρυνση εναλλακτικών μοντέλων πολιτιστικής παραγωγής και διάθεσης
- Συγκρότηση **εθνικών προδιαγραφών ψηφιοποίησης, τεκμηρίωσης και διάθεσης πολιτιστικών πόρων**, με έμφαση στις 3D ψηφιοποιήσεις
- Ανάπτυξη διαδραστικών ψηφιακών υπηρεσιών για την ανάδειξη εκθεμάτων με επαυξημένη και εικονική πραγματικότητα (**Augmented & Virtual Reality**)

- Παραγωγική λειτουργία των έργων του **Αρχαιολογικού Κτηματολογίου** και της διαχείρισης **Συλλογών Κινητών Μνημείων**
- Οριζόντιες εθνικές δράσεις **εμπλουτισμού του ψηφιακού πολιτιστικού αποθέματος**
- Υλοποίηση πλατφόρμας **τεκμηρίωσης ανασκαφών και ευρημάτων**
- Δημιουργία υποδομών **διασύνδεσης τηλεπισκόπησης και τηλεμετρίας** χώρων μείζονος πολιτισμικού ενδιαφέροντος
- Επέκταση της εφαρμογής του ηλεκτρονικού συστήματος εισιτηρίων (**etickets.tap.gr**). Υλοποίηση B2B πλατφόρμας για πρακτορεία και εξυπηρέτηση πληρωμών
- Δημιουργία πληροφοριακού συστήματος για την **υποστήριξη των διαδικασιών αδειοδότησης φωτογραφήσεων και κινηματογραφήσεων** σε μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους, καθώς και διάθεσης οπτικοακουστικού υλικού προς τρίτους
- Διάθεση πολιτιστικού περιεχομένου στη **ψηφιακή βιβλιοθήκη της Ευρώπης Europeana**
- Αναβάθμιση - Υλοποίηση εξωστρέφειας, μηχανισμών εποπτείας και **Διαλειτουργικότητας στο Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο**
- **Ανακατασκευή της πλατφόρμας «Οδυσσέας»** και διασύνδεσή της με τις ψηφιακές πλατφόρμες του Εθνικού Αρχείου Μνημείων, της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, του Υπουργείου Τουρισμού κ.λπ.
- Δημιουργία πλατφόρμας για την **αναμετάδοση πολιτιστικού περιεχομένου** σε ζωντανό (ή όχι) χρόνο
- Δημιουργία Πληροφοριακού Συστήματος για την **υποστήριξη των διαδικασιών αναγνώρισης και εποπτείας Μουσείων**
- **Ψηφιοποίηση καλλιτεχνικής εκπαίδευσης**
- **Ψηφιοποίηση σημαντικών βυζαντινών αρχαιοτήτων** της περιοχής του Αγίου Όρους
- **Ψηφιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Εκκλησίας της Ελλάδος**
- Υλοποίηση πλατφόρμας για τη **διαχείριση και διάθεση σε εθνικό επίπεδο θησαυρών** ορολογίας, ταξινομιών, κωδικολογίων, τεκμηρίων και σημασιολογικών επισημειώσεων αξιοποιώντας και μεθόδους πληθοπορισμού.

Εικόνα 1. Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο

Εικόνα 2. Μητρώο Πολιτιστικών Φορέων

Εικόνα 3. Ψηφιακός Κόμβος «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»

Δεδομένα Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς: Μνημειακή Αρχιτεκτονική, Ψηφιοποίηση, Τεκμηρίωση και Διαλειτουργικότητα σε Εθνικά Οικοσυστήματα Πολιτιστικών Δεδομένων

Έλενα Λαγούδη

Μουσειολόγος, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης & Ηλεκτρονικού Περιεχομένου
elena.lagoudi@ekt.gr

1. Περίληψη

Η εισήγηση εστιάζει στην ψηφιακότητα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς , αναδεικνύοντας τη σημασία των δεδομένων ως θεμελιώδους υποδομής για τη διατήρηση, μελέτη και επανάχρηση του πολιτιστικού αποθέματος μνημειακής κληρονομιάς.

Εξετάζεται η διαχείριση, διαλειτουργικότητα και σημασιολογική επιμέλεια των δεδομένων αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, μέσα από τεκμηριωμένα σχήματα μεταδεδομένων, ελεγχόμενα λεξιλόγια και σημασιολογικά μοντέλα που επιτρέπουν τη σημασιολογική διασύνδεση των ψηφιακών αρχείων που βρίσκονται διάσπαρτα σε εθνικά, ιδιωτικά και δημόσια αρχιτεκτονικά αρχεία και συλλογές στην Ελλάδα. Παράλληλα, αναλύεται ο ρόλος των εθνικών συσσωρευτών πολιτιστικού περιεχομένου, όπως είναι το SearchCulture.gr του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) για την Ελλάδα, ως κρίσιμων υποδομών για την ενοποιημένη διάθεση, αναζήτηση και ερευνητική, εκπαιδευτική ή δημιουργική επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων.

Η εισήγηση προσεγγίζει τη μνημειακή αρχιτεκτονική ως ένα δυναμικό πεδίο δεδομένων, μνήμης και ερμηνείας, όπου η ψηφιακή αποτύπωση λειτουργεί όχι μόνο ως τεχνική διαδικασία, αλλά ως κρίσιμη πράξη πολιτισμικής διαφύλαξης.

Παρουσιάζεται η σημασία και η αξία της ερμηνείας και της διάχυσης της γνώσης γύρω από την ελληνική μνημειακή κληρονομιά μέσα από ψηφιακές εκθέσεις και επιμελημένες συλλογές στον Εθνικό Συσσωρευτή Πολιτιστικού Περιεχομένου SearchCulture.gr του ΕΚΤ.

Τέλος, εξετάζονται τα μέσα καταγραφής και αποτύπωσηςτης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, από το αρχιτεκτονικό σκίτσο και τις εικονογραφήσεις των περιηγητών, ως τις σύγχρονες πρακτικές απεικόνισης αρχιτεκτονικών συνόλων μέσω τρισδιάστατης ψηφιοποίησης, φωτογραμμετρίας και σαρώσεων laser.

2. Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης

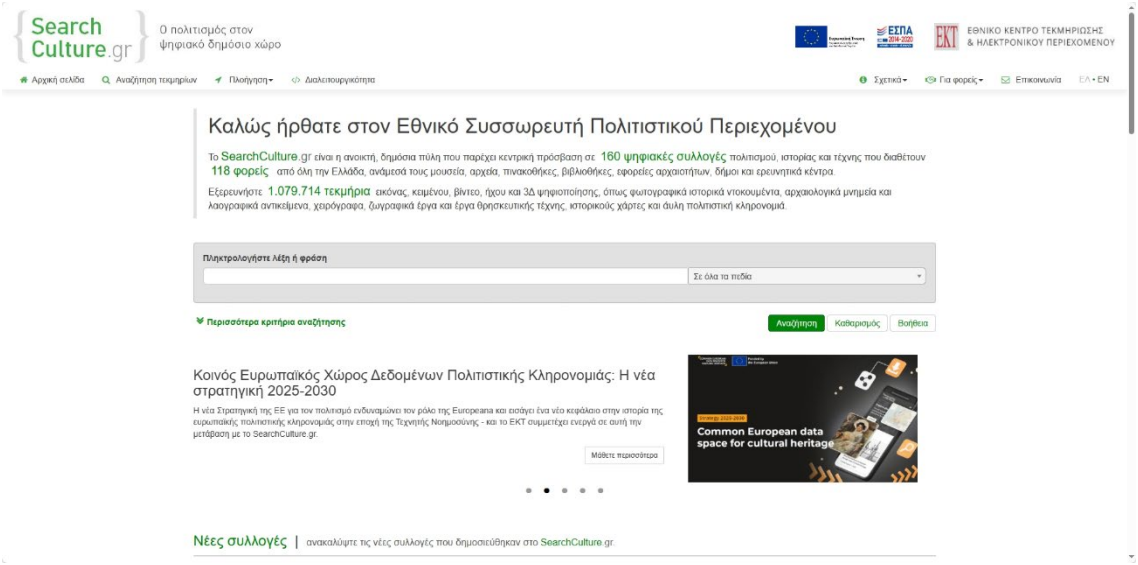
Ο θεσμικός ρόλος του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου (ΕΚΤ) ορίζεται από τον νόμο 59/Ν.4623, άρθρο 59. ΦΕΚ Α' 134, 09/08/2019, και περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη “συλλογή, συσσώρευση, οργάνωση, τεκμηρίωση, διάχυση εντός και εκτός της χώρας και την ψηφιακή διατήρηση της επιστημονικής, τεχνολογικής και πολιτιστικής πληροφορίας, περιεχομένου και δεδομένων”, τη “συλλογή, τεκμηρίωση και διάθεση έγκριτου ψηφιακού περιεχομένου επιστήμης και πολιτισμού” και την “ενεργή συμμετοχή στη διαμόρφωση της εθνικής στρατηγικής για την Ανοικτή Επιστήμη και την Ανοικτή Πρόσβαση”. Το ΕΚΤ είναι εποπτευόμενος φορέας του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Τεχνητής Νοημοσύνης.

Στο πλαίσιο του θεσμικού του ρόλου, το ΕΚΤ αναπτύσσει από το 2012 έως σήμερα το SearchCulture.gr, την εθνική υποδομή συσσώρευσης, ασφαλούς διαφύλαξης, σημασιολογικού εμπλουτισμού και κεντρικής διάθεσης του πολιτιστικού περιεχομένου και των μεταδεδομένων που παράγονται στη χώρα, με σκοπό την εξασφάλιση ενός ενιαίου σημείου πρόσβασης σε αυτό.

Το ΕΚΤ συνεργάζεται με ένα ευρύ φάσμα φορέων που ψηφιοποιούν ή διαθέτουν ψηφιακές συλλογές ιστορικού, αρχειακού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος όπως μουσεία, βιβλιοθήκες, αρχεία, σωματεία, πινακοθήκες, εκκλησιαστικούς φορείς, πολιτιστικούς οργανισμούς, ιδρύματα, δήμους, ερευνητικά κέντρα και ακαδημαϊκούς φορείς, από όλη τη χώρα, οι οποίοι διαθέτουν τις συλλογές τους στο SearchCulture.gr σύμφωνα με τις Προδιαγραφές Διαλειτουργικότητας και Ποιότητας που εκδίδει το ΕΚΤ.

Παράλληλα, το ΕΚΤ ως ο διαπιστευμένος εθνικός συσσωρευτής για την Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα Europeana διαθέτει τις συλλογές που συσσωρεύει διασφαλίζοντας την τεχνική και σημασιολογική διαλειτουργικότητα του περιεχομένου με τις προδιαγραφές της Europeana και συμβάλλει στη διαμόρφωση Κοινού Ευρωπαϊκού Χώρου Δεδομένων για τον Πολιτισμό.

Με την ανάπτυξη του SearchCulture.gr, το ΕΚΤ στοχεύει στην αύξηση της ευρεσιμότητας του ελληνικού ψηφιακού πολιτιστικού περιεχομένου, στην ευρεία διάχυσή του στην Ελλάδα και το εξωτερικό και τη συμβολή στον ψηφιακό δημόσιο χώρο με τρόπο επωφελή για την έρευνα, την εκπαίδευση και τις δημιουργικές βιομηχανίες.

Εικόνα 1. Αρχική σελίδα του SearchCulture

3. Το SearchCulture.gr

Το SearchCulture.gr είναι ο Εθνικός Συσσωρευτής Πολιτιστικών Δεδομένων της Ελλάδας και δημιουργήθηκε για να συγκεντρώνει και να αναδεικνύει σε ένα σημείο τη συλλογική πολιτιστική μνήμη της χώρας, προσφέροντας στο κοινό, στους ερευνητές και στους επαγγελματίες του πολιτισμού κεντρική πρόσβαση και ενιαία αναζήτηση σε ψηφιακά τεκμήρια ιστορίας και πολιτισμού που δημοσιεύονται διαδικτυακά από επιμέρους αποθετήρια και ιστοτόπους φορέων από όλη τη χώρα.

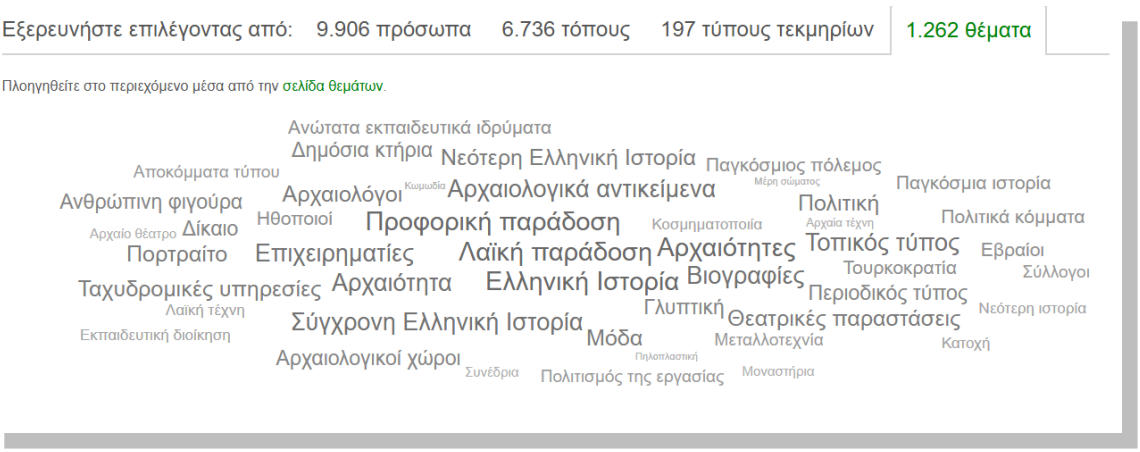
Σήμερα, φιλοξενεί περισσότερα από 1.000.000 ψηφιακά τεκμήρια που διατίθενται από 115 φορείς. Τα ψηφιακά τεκμήρια που συγκεντρώνει το SearchCulture.gr συνοδεύονται από αρχεία εικόνας, κειμένου, βίντεο, ήχου και 3D ψηφιοποίησης και περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων φωτογραφικά ιστορικά ντοκουμέντα, αρχαιολογικά μνημεία, λαογραφικά αντικείμενα, χειρόγραφα, βιβλία, ζωγραφικά έργα, έργα θρησκευτικής τέχνης, ιστορικούς χάρτες και καταγραφές άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Πέρα από την πρότυπη τεχνολογική υποδομή του, η αξία του SearchCulture.gr βρίσκεται και στην επιστημονική επεξεργασία που γίνεται από το ΕΚΤ προκειμένου τα ψηφιακά τεκμήρια να είναι ενιαία αναζητήσιμα. Αξιοποιώντας τεχνολογίες σημασιολογικού ιστού και αναπαράστασης γνώσης, η ομάδα του SearchCulture.gr εργάζεται για να οργανώσει, εμπλουτίσει και ενοποιήσει το περιεχόμενο των φορέων δουλεύοντας πάνω στα μεταδεδομένα των ψηφιακών τεκμηρίων και εμπλουτίζοντάς τα με τιμές από λεξιλόγια όρων και πρότυπα περιγραφής για πρόσωπα, τόπους, τύπους αντικειμένων, θεματικές ενότητες και ιστορικές περιόδους.

Χάρη στην επιμέλεια και την επεξεργασία αυτή, το SearchCulture.gr προσφέρει στον τελικό χρήστη προηγμένες λειτουργίες συνδυαστικής αναζήτησης και πλοήγησης στο σύνολο των ψηφιακών τεκμηρίων, την προβολή τους σε διαδραστικούς χάρτες και την δυνατότητα ανακάλυψής τους μέσα από Θεματικές Εκθέσεις και Προσωπογραφίες που επιμελείται το ΕΚΤ.

Ο χρήστης έτσι μπορεί να εξερευνήσει πολιτιστικά τεκμήρια που:

- καλύπτουν 9 χιλιετίες ιστορίας,
- σχετίζονται με 12.000 γεωγραφικές τοποθεσίες,
- αναφέρονται σε 10.000 ιστορικά πρόσωπα,
- και ταξινομούνται σε 2.000 θεματικές κατηγορίες.

Εικόνα 2. Νέφος ετικετών Θεμάτων

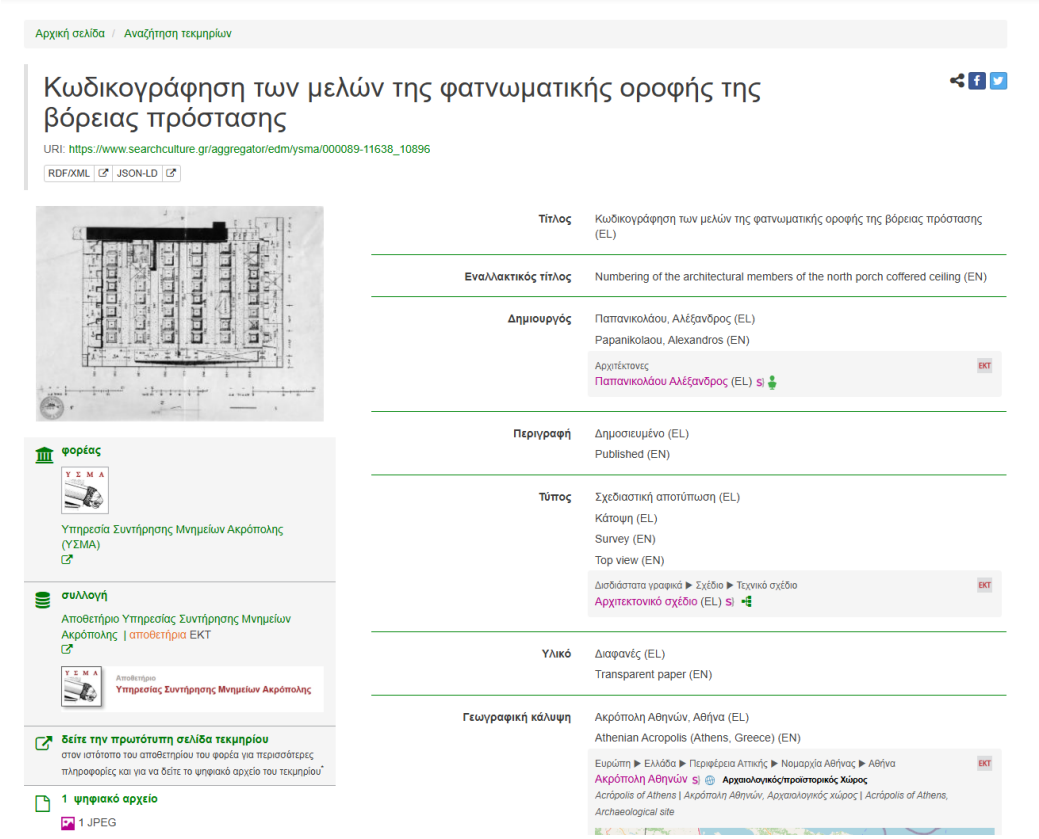
Η επισκεψιμότητα του SearchCulture.gr αυξάνεται σταθερά με τους μηνιαίους μοναδικούς χρήστες να ανεβαίνουν από 10.000 το δεύτερο εξάμηνο του 2023 σε περίπου 50.000 το 2025. Η σταδιακή αυτή άνοδος δείχνει ότι η πλατφόρμα χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο και έχει καθιερωθεί ως σταθερό εργαλείο αναζήτησης ψηφιακού πολιτιστικού περιεχομένου. Το 2025, συνολικά 473.981 χρήστες επισκέφτηκαν το SearchCulture.gr.

4. Η Αρχιτεκτονική Κληρονομιά στο SearchCulture.gr

Αξιοποιώντας το μενού πλοήγησης με βάση τον Τύπο και το Θέμα καθώς και τα φίλτρα επιμερισμού ο χρήστης μπορεί να εντοπίσει ακριβώς τον Τύπο υλικού ή το Θέμα που τον ενδιαφέρει και να επιμερίσει τα αποτελέσματα με βάση τις χρονολογίες ή να βρει με ποιά πρόσωπα της ελληνικής ιστορίας συνδέονται τα τεκμήρια που εντοπίζει.

Στον συσσωρευτή εντοπίζονται 42.516 τεκμήρια με θέμα “Αρχιτεκτονική”, 1.685 τεκμήρια με θέμα "Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική" με 3D αναπαραστάσεις οικισμών, 14.902 με θέμα "Μνημεία", 3.646 τεχνικά σχέδια, 3.196 απεικονίσεις κτηρίων, 5.824 αρχιτεκτονικά μέλη, 597 μακέτες και 134 πρόσωπα της ελληνικής ιστορίας που υπήρξαν αρχιτέκτονες & μηχανικοί.

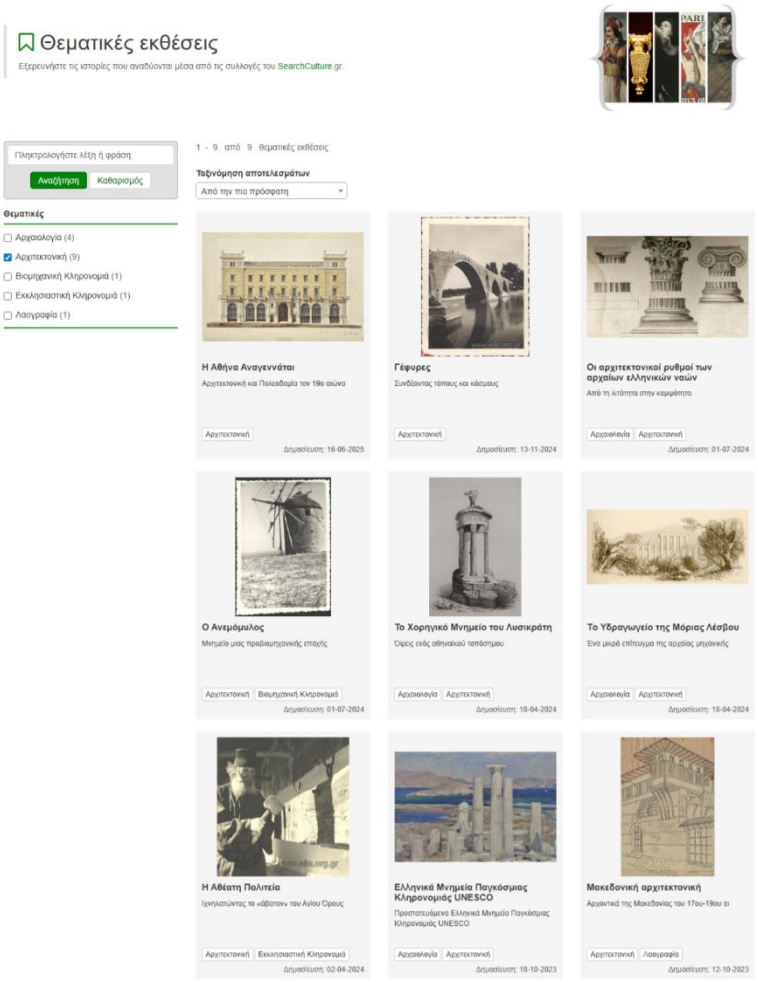
Υπάρχουν ολόκληρες ψηφιακές συλλογές που αφορούν στη συγκεκριμένη αρχιτεκτονική ενός τόπου ή μιας περιόδου, όπως το Ψηφιακό Αποθετήριο της Προβιομηχανικής – Βιομηχανικής Κληρονομιάς της Δωδεκανήσου του Τμήματος Δωδεκανήσου του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, η συλλογή «Ιστορική Πόλη Κέρκυρας» που παρουσιάζει μια ολοκληρωμένη εικόνα του μνημείου της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας, το Αποθετήριο Υπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης με αρχειακό υλικό από τα αναστηλωτικά προγράμματα της Αθηναϊκής Ακρόπολης, ο «Πανδέκτης: Θησαυρός Ελληνικής Ιστορίας & Πολιτισμού - Βιομηχανικές και Βιοτεχνικές Επιχειρήσεις στο Αιγαίο» που συγκεντρώνει μνημεία που αποτελούν μέρος της βιομηχανικής και βιοτεχνικής κληρονομιάς, το «Φρούριο της Καβάλας: Από το Βυζάντιο στον 21ο Αιώνα- Ψηφιακή Αναστήλωση και Βιωματική Περιήγηση» το οποίο στοχεύει στην αναβίωση και προβολή της Ακρόπολης της Καβάλας, καθώς και μικροθεματικές συλλογές, όπως το «Αρχείο Φάρων του Παναγιώτη Κ. Λασκαρίδη» που καταγράφει τους σημαντικότερους φάρους της Ελλάδας.

Εικόνα 3. Σελίδα τεκμηρίου «Κωδικογράφηση των μελών της φατνωματικής οροφής της βόρειας πρόστασης» από το Αποθετήριο της ΥΣΜΑ

Εκτός αυτού, η επιστημονική ομάδα του SearchCulture.gr έχει δημιουργήσει μια σειρά από επιμελημένους πόρους, τις λεγόμενες Θεματικές Εκθέσεις και τις Προσωπογραφίες, που αφηγούνται ιστορίες μέσα από τα τεκμήρια του συσσωρευτή για ποικίλα θέματα και πρόσωπα της ελληνικής ιστορίας.

Εστιάζοντας στη θεματική της Αρχιτεκτονικής από τις Εκθέσεις του SearchCulture.gr προκύπτει ένα σχετικά συμπαγές αλλά εννοιολογικά πλούσιο σύνολο εκθέσεων (9 συνολικά), οι οποίες συγκροτούν αφηγηματικές ενότητες γύρω από τον δομημένο αστικό χώρο, τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς και τις τεχνικές υποδομές, καθώς και επιμέρους περιοχές της Ελλάδας ή χρονικές περιόδους.

Εικόνα 4. Θεματικές εκθέσεις με επιλεγμένο φίλτρο «Αρχιτεκτονική»

Οι εκθέσεις συγκροτούν έναν ενδιάμεσο χώρο μεταξύ αρχείου και ερμηνείας, αναδεικνύοντας τον ρόλο της ψηφιακής επιμέλειας στη νοηματοδότηση του δομημένου περιβάλλοντος. Λειτουργούν ως αφηγηματικά περιβάλλοντα, όπου ετερογενή τεκμήρια (αρχειακά σχέδια, φωτογραφίες, χάρτες) συγκροτούν ενιαίες ιστορίες, αναδεικνύουν τη σημασία της διαλειτουργικότητας, καθώς το περιεχόμενο προέρχεται από διαφορετικούς φορείς αλλά συνδέεται μέσω σημασιολογικού εμπλουτισμού, και ενσωματώνουν τη λογική της ανακάλυψης (‘Discovery Services’ στη γλώσσα της βιβλιοθηκονομίας), όπου «κάθε καλή αναζήτηση αφηγείται μια ιστορία». Προσεγγίζουν την αρχιτεκτονική μέσα από ποικίλες πτυχές όπως για παράδειγμα:

- Αστικός μετασχηματισμός και πολεοδομία

Η Αθήνα Αναγεννάται- Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία τον 19ο αιώνα. Η έκθεση εστιάζει στη διαμόρφωση της νεότερης Αθήνας, αναδεικνύοντας τη μετάβαση από την οθωμανική πόλη στη νεοκλασική πρωτεύουσα και τις ιδεολογικές, πολιτικές και μορφολογικές παραμέτρους του αστικού σχεδιασμού.

- Υποδομές και τεχνικά έργα ως πολιτιστικά τοπία

Η έκθεση *Γέφυρες- Συνδέοντας τόπους και κόσμους* προσεγγίζει τις γέφυρες όχι μόνο ως τεχνικά επιτεύγματα αλλά ως κόμβους σύνδεσης γεωγραφικών, κοινωνικών και πολιτισμικών χώρων, εντάσσοντάς τες στο ευρύτερο αφήγημα της κινητικότητας και της επικοινωνίας.

- Μνημεία-τοπόσημα, το κτήριο ως πολιτισμικό αντικείμενο

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν εκθέσεις που παρουσιάζουν πολιτιστικά τεκμήρια για ένα ή περισσότερα μνημεία, όπως πχ *Το Χορηγικό Μνημείο του Λυσικράτη-Όψεις ενός αθηναϊκού τοπόσημου*, *Το Υδραγωγείο της Μόριας Λέσβου-Ένα μικρό επίτευγμα της αρχαίας μηχανικής*. Έχουν ενημερωτικό χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα τα *Ελληνικά Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς - Προστατευόμενα Ελληνικά Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς UNESCO* ή εκπαιδευτικό όπως η έκθεση *Οι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί των αρχαίων ελληνικών ναών*.

Η έκθεση *Η Αθέατη Πολιτεία - Ιχνηλατώντας το «άβατον» του Αγίου Όρους* συγκροτεί ένα αφήγημα για την αρχιτεκτονική του αγιορείτικου τοπίου, μέσα από την αρχιτεκτονική φωτογραφία ως εργαλείο τεκμηρίωσης αλλά και ως αυτόνομη οπτική γλώσσα, τις εικαστικές αναπαραστάσεις των μνημείων και τα πολυάριθμα τεχνικά σχέδια μηχανικών και αρχιτεκτόνων που μελέτησαν την αθωνική αρχιτεκτονική.

- 4. Προβιομηχανική και παραδοσιακή αρχιτεκτονική

Οι εκθέσεις της κατηγορίας αυτής δεν περιορίζονται σε μορφολογική παρουσίαση, αλλά λειτουργούν ως επιμελημένα σύνολα ψηφιακών τεκμηρίων (σχέδια, φωτογραφίες, έργα τέχνης, οπτικοακουστικό ή χαρτογραφικό υλικό), τα οποία αντλούνται από πολλαπλές συλλογές και συνδέονται σημασιολογικά.

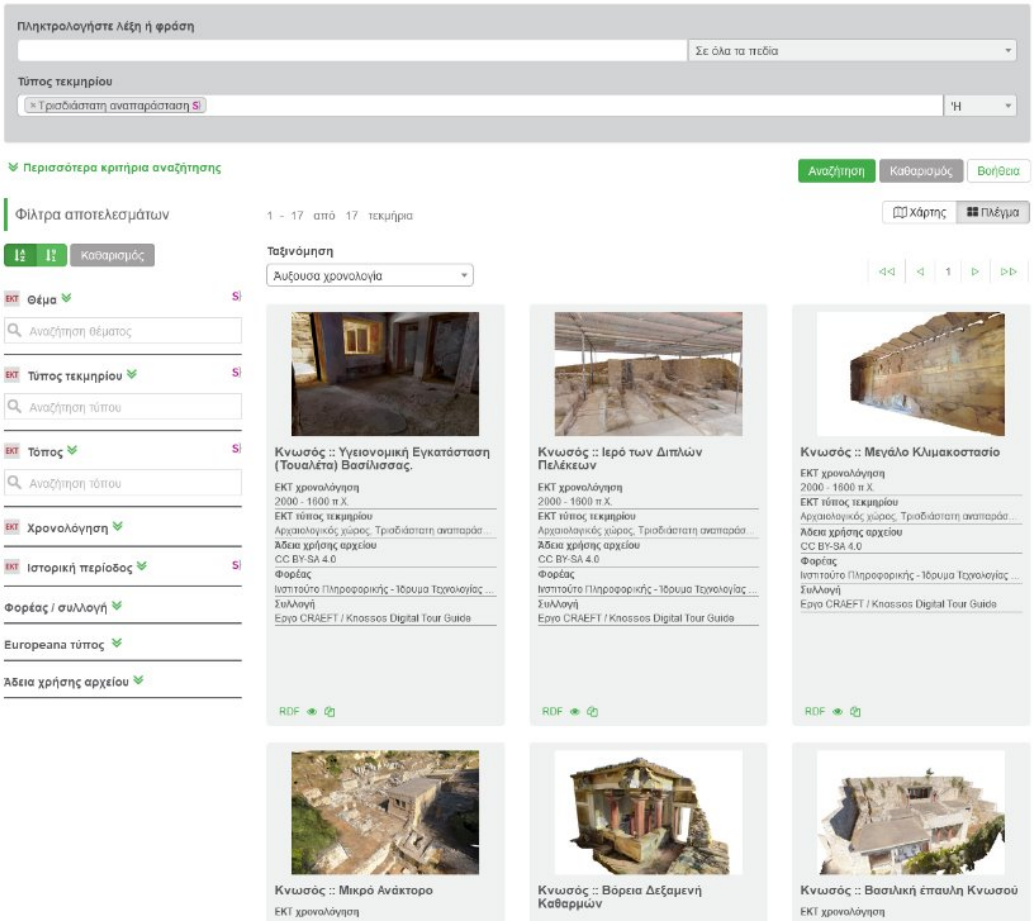
Ο Ανεμόμυλος- Μνημείο μιας προβιομηχανικής εποχής συγκεντρώνει απεικονίσεις ανεμόμυλων υπό το πρίσμα του πολιτιστικού τοπίου και των αλλαγών που υπόκειται στο χρόνο.

Η έκθεση *Μακεδονική Αρχιτεκτονική* συγκεντρώνει ένα πολύτιμο σώμα αρχιτεκτονικών και ζωγραφικών τεκμηρίων: κατόψεις, λεπτομέρειες διακόσμησης και φωτογραφικά ντοκουμέντα από τα αρχοντικά της Μακεδονίας (17ος–19ος αιώνας), έργο ομάδας νέων αρχιτεκτόνων και καλλιτεχνών υπό την εποπτεία του Δημήτρη Πικιώνη, στο πλαίσιο καταγραφής του Συλλόγου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Τα σχέδια αυτά, πέρα από την τεκμηριωτική τους αξία, συγκροτούν ένα αυτοτελές εικαστικό corpus, φέρνοντας την υπογραφή δημιουργών όπως οι Δημήτρης Μωρέτης, Αλεξάνδρα Πασχαλίδου-Μωρέτη, Νίκος Εγγονόπουλος και Γιάννης Τσαρούχης.

5. Τρισδιάστατη ψηφιοποίηση, Τεχνητή Νοημοσύνη και το μέλλον των δεδομένων

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύσταση για τη Δημιουργία ενός Χώρου Δεδομένων για τον Πολιτισμό, τα κράτη-μέλη οφειλουν να αυξήσουν τις επενδύσεις στη δημιουργία τρισδιάστατων αναπαραστάσεων ιδίως των μνημείων που κινδυνεύουν από ανθρωπογενείς παράγοντες και την κλιματική αλλαγή, καθώς και των πλέον επισκέψιμων και δημοφιλών μνημείων. Η τρισδιάστατη ψηφιοποίηση ιστορικών κτηρίων αναδεικνύεται ως βασικό εργαλείο

πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων, καθώς επιτρέπει τη δημιουργία ψηφιακών διδύμων (digital twins) που μπορούν να λειτουργήσουν ως αρχείο αναφοράς σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, φθοράς ή απώλειας, μετατρέποντας την τεκμηρίωση σε μορφή ψηφιακής ανθεκτικότητας της μνημειακής κληρονομιάς.

Εικόνα 5. Τρισδιάστατες αναπαραστάσεις μνημείων στο SearchCulture.gr

Μέσα από αυτό το διττό πρίσμα –της ακριβείας των τρισδιάστατων δεδομένων και της ερμηνευτικής δύναμης της εικόνας– η εισήγηση υποστηρίζει τις σύγχρονες πρακτικές διαχείρισης, ανάκτησης και διαλειτουργικότητας των αρχιτεκτονικών δεδομένων, και τη σύνδεσή τους με τα ελληνικά αρχιτεκτονικά αρχεία και εθνικούς συσσωρευτές πολιτιστικού περιεχομένου, όπως το SearchCulture.gr.

Η ψηφιακή αποτύπωση, είτε μέσω 3D τεχνολογιών είτε μέσω φωτογραφικής τεκμηρίωσης, δεν λειτουργεί απλώς ως μέσο αποθήκευσης της μορφής, αλλά ως πολιτισμική διεργασία που μετατρέπει το μνημείο σε ζωντανό, διασυνδεδεμένο και ερμηνεύσιμο ψηφιακό αποθεμά, ικανό να στηρίξει τόσο την επιστημονική έρευνα όσο και νέες μορφές δημόσιας ιστορίας.

Μέσα από δράσεις όπως ημερίδες για την τρισδιάστατη αναπαράσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς όπου παρουσιάστηκαν σχετικά έργα κυρίως αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και αποσαφηνίστηκαν βασικές έννοιες του πεδίου, όπως η φωτογραμμετρία, η σάρωση με τη χρήση σαρωτών με αισθητήρες λέιζερ, η παραγωγή νεφών σημείων, η μετατροπή τους σε πλέγματα, και οι βασικές τεχνολογίες, μέθοδοι και τα στάδια της τρισδιάστατης σάρωσης, μοντελοποίησης και προβολής, καθώς και δημοσίευση οδηγών καλών πρακτικών, το ΕΚΤ

στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των φορέων περιεχομένου και των εμπλεκόμενων σε έργα τρισδιάστατης αποτύπωσης πολιτιστικού περιεχομένου.

Εικόνα 6. Εκδήλωση που διοργάνωσε το ΕΚΤ με το Υπουργείο Πολιτισμού και το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης το 2024 για τις τρέχουσες τεχνολογικές εξελίξεις, ευκαιρίες και προκλήσεις της τρισδιάστατης αναπαράστασης της πολιτιστικής κληρονομιάς

Τα επόμενα βήματα του SearchCulture.gr σηματοδοτούν μια μετάβαση: από μια πύλη αναζήτησης πολιτιστικού περιεχομένου θα μετεξελιχθεί σε έναν χώρο δεδομένων (Data Space), αποκτώντας μια νέα διάσταση εστιασμένη στην ετοιμότητα για τις μετασχηματιστικές τεχνολογίες του 21ου αιώνα, όπως είναι η Τεχνητή Νοημοσύνη.

Το ΕΚΤ συμμετέχει στο «Pharos – The Greek AI Factory for accelerating AI innovation» και συγκεκριμένα στους τομείς της Ελληνικής Γλώσσας και του Πολιτισμού. Ως εταίρος υπεύθυνος για το ελληνικό Data Space για τον Πολιτισμό αναλαμβάνει σημαντικό ρόλο: να ενισχύσει την αναπαράσταση και την αξιοποίηση της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς σε υπολογιστικά περιβάλλοντα, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη καινοτόμων μεθοδολογιών για την ανακάλυψη, την πρόσβαση και την επαναχρησιμοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος. Σε παράλληλη μετασχηματιστική τροχιά βρίσκεται και η Europeana με το ευρωπαϊκό Data Space για τον Πολιτισμό που μαζί με τα υπόλοιπα Data Spaces υλοποιούν τη φιλοδοξία της ΕΕ για μια ακμάζουσα, βασισμένη στα δεδομένα κοινωνία.

Βιβλιογραφία

Τρισδιάστατη Σάρωση και Ψηφιακή Διατήρηση 3Δ αρχείων: μία επισκόπηση του πεδίου
Οδηγός χρήσης του εθνικού συσσωρευτή ψηφιακού πολιτιστικού περιεχομένου SearchCulture.gr
Καλές Πρακτικές και Προδιαγραφές διαλειτουργικότητας και ποιότητας για τη διαδικτυακή διάθεση ψηφιακού πολιτιστικού περιεχομένου

Από την καταγραφή στα ανοικτά δεδομένα: Διερευνώντας μια συνολική χαρτογράφηση των μνημείων της Κεντρικής Μακεδονίας

Κατερίνα Ριτζούλη[1], Κωνσταντίνος Παρασκευόπουλος[2]

[1]Συντονίστρια 1ης Ο.Ε. Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ, Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός, Επ. Καθηγήτρια Τμ. Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΘ, katerinaritzouli@yahoo.gr

[2] Μέλος Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ, Αγρ. Τοπογράφος Μηχανικός ΑΠΘ, MSc, Αναλυτής Ψηφιακής Πολιτικής ΥΠ.ΠΟ., land_experts@yahoo.gr

Ομάδα εργασίας Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ: Γ. Γραμμένος†, Σ. Κάρλα, Μ. Λουκμά, Κ. Παρασκευόπουλος, Β. Πάχτα, Α. Ριτζούλη, Θ. Σαλονικιός.

1. Υφιστάμενη κατάσταση και φορείς προστασίας

Η πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά της Κεντρικής Μακεδονίας αποτελεί ένα πολυσύνθετο και εκτεταμένο σύνολο προστατευόμενων μνημείων, διατηρητέων κτιρίων, ιστορικών τόπων και παραδοσιακών συνόλων. Παρά τον μεγάλο όγκο διαθέσιμων πληροφοριών, η πρόσβαση στα δεδομένα που αφορούν το καθεστώς προστασίας των μνημείων παραμένει αποσπασματική και συχνά δυσχερής τόσο για τον μηχανικό όσο και για τον ερευνητή ή τον πολίτη.

Η υφιστάμενη κατάσταση χαρακτηρίζεται από κατακερματισμό δεδομένων, πολλαπλές βάσεις πληροφοριών, διαφορετικούς φορείς διαχείρισης και ανομοιογενή πρότυπα τεκμηρίωσης. Ως αποτέλεσμα, η αναζήτηση έγκυρης και επικαιροποιημένης πληροφορίας σχετικά με το αν ένα ακίνητο προστατεύεται, από ποιον φορέα και με ποιο θεσμικό πλαίσιο, καθίσταται ιδιαίτερα σύνθετη διαδικασία.

Το πεδίο της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα περιλαμβάνει πληθώρα εμπλεκόμενων φορέων, υπηρεσιών και αρχείων. Βασικό ρόλο διαδραματίζουν το Υπουργείο Πολιτισμού, οι Εφορείες Αρχαιοτήτων, οι Υπηρεσίες Νεωτέρων Μνημείων και το Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο. Παράλληλα, σημαντικός είναι ο ρόλος του Υπουργείου Εσωτερικών (Τομέας Μακεδονίας και Θράκης), μέσω της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος, Πολιτισμού και Πολιτιστικής Κληρονομιάς και ειδικότερα του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων.

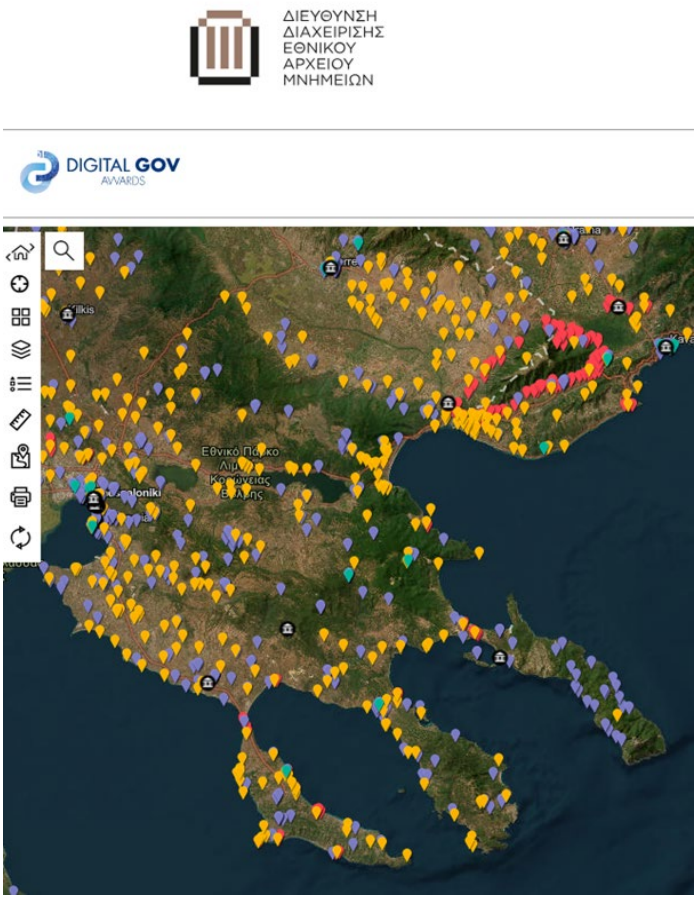
Εκτός των θεσμικών φορέων, ιδιαίτερα σημαντικά αρχεία και συλλογές διατηρούν πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα, συλλογικοί φορείς και οργανισμοί, όπως το Κέντρο Διαφυλάξεως Αγιορειτικής Κληρονομιάς, το Ε.Λ.ΙΑ., η MONUMENTA, το Μουσείο Μπενάκη, Συλλογές Τραπεζών και άλλοι φορείς. Ωστόσο, τα δεδομένα παραμένουν διάσπαρτα, ανομοιογενή και συχνά μη διαλειτουργικά, γεγονός που περιορίζει σημαντικά τη δυνατότητα αξιοποίησής τους.

2. Η ανάγκη δημιουργίας ενιαίου κόμβου

Η ανάγκη δημιουργίας ενός ενιαίου ψηφιακού κόμβου προκύπτει τόσο από τις ανάγκες του τεχνικού κόσμου όσο και από τη σύγχρονη απαίτηση για συγκεντρωτική και άμεση πληροφόρηση σχετικά με το καθεστώς προστασίας των μνημείων.

Βασικός στόχος της δράσης είναι η εύκολη αναγνώριση του καθεστώτος προστασίας ενός ακινήτου, η συγκέντρωση και διασύνδεση υφιστάμενων βάσεων δεδομένων και η διευκόλυνση

του μηχανικού, του ερευνητή και του πολίτη στην αναζήτηση έγκυρης πληροφορίας. Στο πλαίσιο αυτό, η ιστοσελίδα του ΤΕΕ/ΤΚΜ μπορεί να λειτουργήσει ως ενιαίος κόμβος αναζήτησης και πληροφόρησης, χωρίς να αντικαθιστά τους θεσμικούς φορείς παραγωγής των δεδομένων, αλλά λειτουργώντας ως σημείο συγκέντρωσης, οργάνωσης και πρόσβασης στην ήδη υπάρχουσα γνώση. Η προσέγγιση αυτή αναδεικνύει την ανάγκη υιοθέτησης κοινών προδιαγραφών και διαδικασιών τεκμηρίωσης, με στόχο τη σταδιακή μετάβαση από τον κατακερματισμό της πληροφορίας σε ένα περισσότερο διαλειτουργικό και προσβάσιμο περιβάλλον.

Εικόνα 1. Απόσπασμα χάρτη από το Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο (https://www.arxaiologikoktimatologio.gov.gr/)

3. Κοινοί Ευρωπαϊκοί Χώροι Δεδομένων και Πολιτιστική Κληρονομιά

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δεδομένα εισάγει την έννοια των Κοινών Ευρωπαϊκών Χώρων Δεδομένων (Common European Data Spaces), ως ένα νέο μοντέλο συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων. Οι Χώροι Δεδομένων συγκροτούν οικοσυστήματα εμπιστοσύνης, στα οποία τα δεδομένα παραμένουν υπό τον έλεγχο του φορέα που τα παράγει, ενώ η πρόσβαση και η αξιοποίησή τους πραγματοποιούνται με σαφείς όρους χρήσης, κοινά πρότυπα και ασφαλείς μηχανισμούς διακυβέρνησης. Βασικός στόχος της ευρωπαϊκής πολιτικής είναι η δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς δεδομένων, ικανής να υποστηρίξει την καινοτομία, τη διαφάνεια και τη διατομεακή συνεργασία.

Η λειτουργία των Data Spaces βασίζεται σε τρεις θεμελιώδεις αρχές: την ανοιχτότητα, τη διαλειτουργικότητα και την εμπιστοσύνη. Η ανοιχτότητα επιτρέπει τη συνύπαρξη και αξιοποίηση δεδομένων από διαφορετικούς τομείς και οργανισμούς, δημόσιους και ιδιωτικούς. Η διαλειτουργικότητα εξασφαλίζεται μέσω της υιοθέτησης κοινών τεχνικών προτύπων και μεταδεδομένων, ώστε τα δεδομένα να μπορούν να συνδυάζονται και να επαναχρησιμοποιούνται αποτελεσματικά. Στον τομέα του πολιτισμού, ιδιαίτερη σημασία έχει η χρήση διεθνών προτύπων, όπως το Europeana Data Model (EDM), που επιτρέπουν τη διασύνδεση πολιτιστικών τεκμηρίων και ψηφιακών συλλογών σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Εικόνα 2. Εικόνα από την επίσημη ιστοσελίδα της Europeana (https://www.europeana.eu/el/about-us)

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί τη δημιουργία εξειδικευμένων χώρων δεδομένων σε τομείς στρατηγικής σημασίας, μεταξύ των οποίων δεσπόζει ο Χώρος Δεδομένων Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Cultural Heritage Data Space), ο οποίος βασίζεται στην πολυετή εμπειρία και υποδομή της Europeana. Η πρωτοβουλία αυτή αποσκοπεί στην επιτάχυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού του πολιτιστικού τομέα, στη διασφάλιση της διαλειτουργικότητας των πολιτιστικών δεδομένων και στη διεύρυνση της ανοικτής πρόσβασης σε ψηφιοποιημένους πολιτιστικούς πόρους. Παράλληλα, δημιουργούνται νέες δυνατότητες για την ανάπτυξη καινοτόμων εφαρμογών, όπως τεχνολογίες Επαυξημένης και Εικονικής Πραγματικότητας (AR/VR), οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν από ερευνητές, δημιουργούς και φορείς πολιτιστικής διαχείρισης για την ανάδειξη και ερμηνεία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η προσέγγιση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την προστασία και προβολή των μνημείων και ιστορικών συνόλων της Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη συγκέντρωση, ενοποίηση και ανοιχτή διάθεση κρίσιμων πληροφοριών που σήμερα παραμένουν κατακερματισμένες σε διαφορετικούς φορείς και συστήματα.

4. Θεσμικό Πλαίσιο και Προοπτικές Εφαρμογής

Η ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών Χώρων Δεδομένων υποστηρίζεται από ένα νέο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο συμπληρώνει τις υφιστάμενες ρυθμίσεις προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως ο GDPR. Κεντρικό ρόλο διαδραματίζουν δύο βασικοί ευρωπαϊκοί κανονισμοί, οι οποίοι συγκροτούν τον πυρήνα της ευρωπαϊκής πολιτικής δεδομένων.

Ο πρώτος είναι ο Κανονισμός για τη Διακυβέρνηση Δεδομένων (Data Governance Act – DGA, Κανονισμός ΕΕ 2022/868), ο οποίος θεσπίζει τους μηχανισμούς εμπιστοσύνης και τις αρχές διακυβέρνησης για την ασφαλή ανταλλαγή και επαναχρησιμοποίηση δεδομένων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην έννοια του «αλτρουισμού δεδομένων», δηλαδή στη δυνατότητα διάθεσης δεδομένων προς όφελος της κοινωνίας, της έρευνας και του δημόσιου συμφέροντος.

Ο δεύτερος είναι ο Κανονισμός για τα Δεδομένα (Data Act – Κανονισμός ΕΕ 2023/2854), ο οποίος καθορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις σχετικά με την πρόσβαση, τη χρήση και τη φορητότητα των δεδομένων που παράγονται από ψηφιακές υπηρεσίες και συνδεδεμένες συσκευές. Στόχος είναι η διασφάλιση μιας δίκαιης και ανοικτής οικονομίας δεδομένων, με σαφείς κανόνες πρόσβασης και επαναχρησιμοποίησης.

Μέσα σε αυτό το θεσμικό και τεχνολογικό περιβάλλον, αναδεικνύεται η ανάγκη ανάπτυξης πρωτοβουλιών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο που θα αξιοποιούν τις δυνατότητες των Data Spaces για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

5. Στόχοι και προοπτικές της δράσης

Η διερεύνηση της δημιουργίας ενός ενιαίου κόμβου πληροφόρησης για τα προστατευόμενα μνημεία και σύνολα της Κεντρικής Μακεδονίας δεν αποτελεί αποκλειστικά ένα τεχνικό εγχείρημα ψηφιακής οργάνωσης δεδομένων. Αντιθέτως, συνδέεται άμεσα με έναν ευρύτερο προβληματισμό σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης, πρόσβασης και αξιοποίησης της πληροφορίας που αφορά την πολιτιστική κληρονομιά.

Βασικός στόχος της δράσης είναι η ανάδειξη της ανάγκης συνεργασίας μεταξύ του τεχνικού κόσμου, των αρμόδιων δημόσιων υπηρεσιών και των εμπλεκόμενων φορέων προστασίας, με σκοπό τη διαμόρφωση ενός περισσότερο οργανωμένου και διαλειτουργικού πλαισίου πληροφόρησης. Η υφιστάμενη πραγματικότητα χαρακτηρίζεται από πολυδιάσπαση δεδομένων, διαφορετικά πρότυπα τεκμηρίωσης και περιορισμένη διασύνδεση μεταξύ των διαθέσιμων πληροφοριακών συστημάτων. Ως αποτέλεσμα, η πρόσβαση στην πληροφορία παραμένει σύνθετη και συχνά χρονοβόρα.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία αποκτά η ανάγκη υιοθέτησης κοινών προδιαγραφών για την ανάρτηση, οργάνωση και διάθεση ανοικτών δεδομένων που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά. Η ύπαρξη κοινών τεχνικών και τεκμηριωτικών προτύπων μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη διασύνδεση διαφορετικών βάσεων δεδομένων και στην αποτελεσματικότερη αξιοποίηση της πληροφορίας από μηχανικούς, ερευνητές, υπηρεσίες και πολίτες.

Παράλληλα, η προοπτική δημιουργίας μιας ενιαίας πύλης πληροφόρησης μπορεί να λειτουργήσει ως σημαντικό εργαλείο πρόσβασης και αναζήτησης για το καθεστώς προστασίας των μνημείων, χωρίς να αναιρεί τον θεσμικό ρόλο των επιμέρους φορέων παραγωγής και διαχείρισης των δεδομένων. Αντίθετα, μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά, ενισχύοντας τη διαφάνεια, την προσβασιμότητα και τη συγκέντρωση της διαθέσιμης γνώσης.Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η πρόβλεψη για διαρκή επικαιροποίηση των δεδομένων, καθώς η πληροφορία που αφορά την πολιτιστική κληρονομιά μεταβάλλεται συνεχώς μέσω νέων χαρακτηρισμών, θεσμικών μεταβολών, ερευνητικών δεδομένων και διοικητικών πράξεων. Η ανάπτυξη ενός δυναμικού και διαρκώς ενημερωμένου συστήματος πληροφόρησης αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη μακροχρόνια λειτουργικότητα και αξιοπιστία ενός τέτοιου εγχειρήματος.

Στο πλαίσιο αυτό, η ιστοσελίδα του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας / Τμήματος Κεντρικής Μακεδονίας θα μπορούσε να λειτουργήσει ως ένας ουδέτερος, αξιόπιστος και θεσμικά

ασφαλής κόμβος συγκέντρωσης και πρόσβασης στην πληροφορία. Το ΤΕΕ, ως θεσμοθετημένος τεχνικός σύμβουλος της Πολιτείας και βασικός φορέας ενημέρωσης και υποστήριξης του τεχνικού κόσμου, διαθέτει το κατάλληλο πλαίσιο ώστε να φιλοξενήσει μια τέτοια πρωτοβουλία, διευκολύνοντας την πρόσβαση μηχανικών, ερευνητών και πολιτών σε συγκεντρωμένα δεδομένα πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα, η λειτουργία ενός τέτοιου κόμβου μέσω του ΤΕΕ/ΤΚΜ θα μπορούσε να ενισχύσει τη διαφάνεια, την αξιοπιστία της πληροφορίας και τη διασύνδεση μεταξύ των διαφορετικών εμπλεκόμενων φορέων.

Νομοθεσία και αρμοδιότητες φορέων προστασίας μνημείων και διατηρητέων κτιρίων στην Ελλάδα. Προδιαγραφές σύνταξης μελετών

Κωνσταντία Δρόσου

[1]Συντονίστρια 2ης Ο.Ε. Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ, Δρ. Πολιτικός Μηχανικός, Προϊσταμένη Τμ. Αρχαιολογικών Έργων και μελετών, Εφορεία Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής & Αγίου Όρους, ΥΠΠΟ, kdrosou@culture.gr

Ομάδα εργασίας Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ: Γ. Γραμμένος†, Γ. Δέλιος, Κ. Δρόσου, Σ. Κάρλα, Β. Πάχτα, Κ. Ρηγόπουλος, Θ. Σαλονικιός, Β. Τερζή, Π. Τσαλδάρη

1. Εισαγωγή

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασική συνταγματική υποχρέωση και αντικείμενο σύνθετου θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα.

Αντικείμενο της έρευνας της 2ης Ομάδας Εργασίας της Μόνιμης Επιτροπής του ΤΕΕ/ΤΚΜ για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί η συστηματική καταγραφή της εξέλιξης της νομοθεσίας για την προστασία των μνημείων στην Ελλάδα, καθώς και η αποτύπωση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου και των αρμοδιοτήτων των εμπλεκόμενων φορέων. Παράλληλα, διερευνώνται τα προβλήματα που προκύπτουν κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας, με στόχο τη διατύπωση τεκμηριωμένων προτάσεων βελτίωσης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συγκριτική ανάλυση ευρωπαϊκών παραδειγμάτων (Ιταλία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο), προκειμένου να εντοπιστούν βέλτιστες πρακτικές.

Συγκεκριμένα η 2η ΟΕ ασχολείται με τα εξής θέματα:

- ιστορικό αρχαιολογικών νόμων και νόμων προστασίας
- ισχύουσα νομοθεσία αρχαιολογικός νόμος, προεδρικά διατάγματα, νόμοι προστασίας, ταξινόμηση προστατευόμενο κτιρίων
- φορείς προστασίας στην Ελλάδα, απόφαση ίδρυσης, σκοποί, αρμοδιότητες, πλαίσιο λειτουργίας
- διεθνείς φορείς προστασίας, ίδρυση, σκοποί, αρμοδιότητες, πλαίσιο λειτουργίας.
- καταγραφή οργάνων της πολιτείας με αρμοδιότητα τον έλεγχο των μελετών που αφορούν κηρυγμένα ή προστατευόμενα κτίρια ή χώρους
- οδηγίες, εγκύκλιοι, προδιαγραφές μελετών αποκατάστασης ή χρήσεων μνημείων ή μελετών, που έχουν σχέση με μνημεία και το περιβάλλον τους, αρχαιολογικούς χώρους, διατηρητέα κτίρια
- προβλήματα στην εφαρμογή της υπάρχουσας νομοθεσίας έρευνα και καταγραφή
- πρακτικές, νομοθεσία και όργανα προστασίας σε άλλες χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης
- προτάσεις βελτίωσης

Με την ολοκλήρωση των εργασιών της η Ο.Ε. θα παραδώσει εγχειρίδιο με την καταγραφή της νομοθεσίας, των φορέων προστασίας και του πλαισίου λειτουργίας και αρμοδιοτήτων τους στην Ελλάδα, καταγραφή των προβλημάτων στην εφαρμογή της νομοθεσίας, και προτάσεις βελτίωσης. Θα παραδοθεί επίσης τεύχος με την καταγραφή των προδιαγραφών που απαιτούνται για την έγκριση από τις αρμόδιες Υπηρεσίες, των μελετών που έχουν σχέση με μνημεία και το περιβάλλον τους, αρχαιολογικούς χώρους και διατηρητέα κτίρια.

2. Μεθοδολογία

Η έρευνα βασίζεται σε ανάλυση νομοθεσίας, συγκριτική μελέτη και σύνθεση δεδομένων από ευρωπαϊκά παραδείγματα.

3. Ιστορική εξέλιξη και ισχύουσα νομοθεσία

Η θεσμική προστασία των αρχαιοτήτων στην Ελλάδα ξεκινά ήδη από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους. Ο νόμος του 1834 θέτει τις βάσεις για την ίδρυση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και κατοχυρώνει την αρχή της δημόσιας κυριότητας των αρχαιοτήτων. Ακολούθησαν σημαντικά νομοθετήματα, όπως ο νόμος του 1899 και ο νόμος 5351/1932, που εξειδίκευσαν τις διατάξεις προστασίας. Το Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 24) καθιερώνει την υποχρέωση του κράτους για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ ο νόμος 3028/2002 και η κωδικοποίησή του με τον νόμο 4858/2021 αποτελούν το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο.

Έτος	Νόμος / Διάταξη	Κύρια Σημεία
1834	Βασιλικό Διάταγμα Όθωνα	Ίδρυση Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, δήλωση ότι όλα τα αρχαία ανήκουν στο κράτος, απαγόρευση εξαγωγής χωρίς άδεια
1899	Νόμος ΒΧΜΣΤ’	Ενίσχυση κρατικής κυριότητας, αυστηρότερες ποινές για λαθρανασκαφές
1932	Ν. 5351/1932 «Περί αρχαιοτήτων»	Κωδικοποίηση προηγούμενων διατάξεων, ποινικές κυρώσεις, διαδικασίες ανασκαφών
1975	Σύνταγμα (άρθρο 24)	Συνταγματική κατοχύρωση προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς
2002	Ν. 3028/2002	Σύγχρονο πλαίσιο: προστασία κινητών/ακινήτων μνημείων, ζώνες προστασίας, έλεγχος εξαγωγών
2021	Ν. 4858/2021	Κώδικας νόμων για αρχαιότητες και πολιτιστική κληρονομιά, ενοποίηση και εκσυγχρονισμός

Ο πρώτος επίσημος νόμος του ελληνικού κράτους ψηφίστηκε το 1834 κατά την περίοδο της αντιβασιλείας με στόχο την ίδρυση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Κύρια χαρακτηριστικά του νόμου είναι:

Η ίδρυση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με βασιλικό διάταγμα και με την καθοδήγηση Βαυαρών αρχιτεκτόνων, η οποία συνδύαζε αρμοδιότητες εποπτείας και διατήρησης των αρχαίων.

Η δήλωση ότι «όλα τα αρχαία της Ελλάδας ανήκουν στο έθνος» και επομένως αποτελεί εθνική περιουσία των Ελλήνων.

Καθιέρωσε τη νομική βάση για την απαγόρευση παράνομων ανασκαφών, την εξαγωγή και εμπορία αρχαιοτήτων και θέσπισε τον διοικητικό έλεγχο από το κράτος.

Είχε προηγηθεί εν τούτοις ήδη από το 1829 επί κυβερνήτη Καποδίστρια η δημιουργία στοιχειώδους Αρχαιολογικής Υπηρεσίας υπό τον Ανδρέα Μουστοξύδη.

Το 1899 ο νόμος ΒΧΜΣΤ΄ «περί αρχαιοτήτων» αντικατέστησε τον προηγούμενο και καθιέρωσε το αποκλειστικό δικαίωμα του Δημοσίου στην κυριότητα επί των αρχαιοτήτων, ενώ επέβαλε και αυστηρές ποινές για λαθρανασκαφή και παράνομη διακίνηση.

Το 1932 εκδόθηκε ο νόμος 5351 «περί αρχαιοτήτων», και το ΠΔ 9/1932 που κωδικοποίησε προηγούμενες διατάξεις (ΒΧΜΣΤ', 2447 κ.ά.), ορίζοντας την κυριότητα του κράτους επί των αρχαιοτήτων, τις ποινικές διατάξεις για παράνομη λαθρανασκαφή, καταστροφή, μετασκευή μνημείων χωρίς άδεια, καθόρισε ποινικές κυρώσεις για καταστροφή ή μετασκευή μνημείων και περιείχε ρυθμίσεις για διαδικασίες ανασκαφών και αδειοδοτήσεων.

Στο σύνταγμα του 1975 και συγκεκριμένα στο άρθρο 24 παρέχεται ειδική συνταγματική προστασία στις αρχαιότητες και διατυπώνεται η υποχρέωση του κράτους για την προστασία και διατήρησή τους, ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ακολούθησε ο νόμος 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Με τις διατάξεις του ορίζει ό,τι καλύπτει την πολιτιστική κληρονομιά από τους αρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερα (άρθρα 1–2), ρυθμίζει έννοιες υλικών και άυλων πολιτιστικών αγαθών, καθήκοντα ιδιοκτητών, ζώνες προστασίας, εισαγωγή/εξαγωγή, πολιτιστικών αγαθών, αρχαιολογική έρευνα κ.ά. Θέτει το πλαίσιο προστασίας κινητών και ακίνητων μνημείων.

Ο ισχύων νόμος 4858/2021 «για την προστασία αρχαιοτήτων και πολιτιστικής κληρονομιάς», κωδικοποιεί όλα τα σχετιζόμενα νομοθετήματα, επεκτείνοντας την προστασία σε ενάλιους χώρους, κάθε είδους πολιτιστικά αγαθά, ακόμη και άυλα, ενοποιεί και εκσυγχρονίζει όλες τις προηγούμενες διατάξεις.

Για την εφαρμογή των νόμων που αφορούν στην προστασία των αρχαιοτήτων αρμόδιες είναι οι υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, οι οποίες φροντίζουν για την κήρυξη και προστασία μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων.

4. Προστασία διατηρητέων κτιρίων και δομημένου περιβάλλοντος

Παράλληλα με την αρχαιολογική νομοθεσία, αναπτύχθηκε ένα σύνθετο πλαίσιο προστασίας του δομημένου περιβάλλοντος μέσω πολεοδομικών κανονισμών. Ο ΓΟΚ 1973, ο ΓΟΚ 1985 και ο ΝΟΚ (4067/2012) ρυθμίζουν τη διαδικασία χαρακτηρισμού διατηρητέων κτιρίων και καθορίζουν όρους προστασίας, χρήσεων και επεμβάσεων. Συμπληρωματικά εφαρμόζονται ειδικές διατάξεις, προεδρικά διατάγματα και εγκύκλιοι, που εξειδικεύουν το θεσμικό πλαίσιο και καθορίζουν τις διαδικασίες εγκρίσεων.

Ιστορικά καταγράφεται ο νόμος 1469/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830» (Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων).

Ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός του 1973 (ΓΟΚ 73 ΦΕΚ 124/Α/9-6-73) «Διατάξεις εφαρμοζόμενες εις άπαντα τα συστήματα δομήσεως» και συγκεκριμένα το άρθρο 79 «Διατήρησις κτιρίων ή οικισμών ιδιαίτερου χαρακτήρος- Αισθητική διαμόρφωσις κτιρίων» με ισχύ από 9/6/1973 ως 18/2/1986.

Ο ΓΟΚ του 73 αναφέρεται στην αρχιτεκτονική εμφάνιση όψεων κτιρίων, των οποίων απαγορεύεται η αλλοίωση, ενώ περιγράφει την διαδικασία χαρακτηρισμού κτιρίων ή οικισμών προς διατήρηση λόγω ιδιαίτερου ιστορικού, πολεοδομικού, αισθητικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα και θεσπίζονται όροι δόμησης.

Ακολούθησε ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός του 1985 (ΓΟΚ 85 ΦΕΚ 210/Α/18-12-85) και συγκεκριμένα το άρθρο 4 μέρος Α «Πολεοδομικός κανονισμός, παραδοσιακοί οικισμοί και διατηρητέα κτίρια, προστασία πολιτιστικού περιβάλλοντος, προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς, με ισχύ από 8-2-86 ως 4-7-2012. Ορίζεται η διαδικασία , οι όροι και οι

προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό με ΠΔ μετά από αιτιολογική έκθεση και γνώμη του αρμόδιου Συμβουλίου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος, για τη διατήρηση και ανάδειξη κτιρίων, χώρων, οικισμών, τόπων, τοπία ή ζώνες ιδιαίτερου κάλλους, φυσικών σχηματισμών κα. Θεσπίζονται ιδιαίτεροι όροι δόμησης και χρήσεις και σε διατηρητέα κτίρια και σε ζώνες γύρω από αυτά. Εκδόθηκαν επίσης εγκύκλιοι, αποφάσεις και ΠΔ με οδηγίες και εξειδίκευση διατάξεων του νόμου, όπως πχ Η εγκύκλιος 60138/2544/83 κατεδάφιση και επισκευή αξιόλογων κτισμάτων, Εγκ. 12/86, και 113/86 με οδηγίες για την εφαρμογή των παραγράφων 1,2 και 4 του ΓΟΚ, Εγκ. 71228/4377/86 «Συντονισμός ενεργειών για την αποτροπή κατεδαφίσεων αξιόλογων κτιρίων της Χώρας», και 73089/789/87 «Μορφολογικοί περιορισμοί παραδοσιακού κτιρίου (παρ.1)», ΠΔ/15-4-88 εγκ. 98/88 « Πότε αρχίζει η προθεσμία του εδαφ. ε' της παρ.4 του Αρθ-4 του ΓΟΚ/85, υποχρεωτική η έκδοση άδειας μετά από 12 μήνες», εγκ 69029/5106/78/89 «Έλεγχος οικοδομικών αδειών από ΕΠΑΕ» .

Ο νόμος 4067/12 (ΦΕΚ 79/Α/9-4-12) περιέχει τις διατάξεις του Νέου Οικοδομικού Κανονισμού (ΝΟΚ) και στο άρθρο 6 «Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς, χαρακτηρισμός παραδοσιακών οικισμών διατηρητέων κτιρίων κα. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά περιλαμβάνει Μνημεία, Αρχιτεκτονικά σύνολα, Τόπους και Τοπία ως αναλύονται στο νόμο (και στη Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, Γρανάδα, 3 Οκτωβρίου 1985) και στο Αρθ-1 του Ν-1126/81 (Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972).

Η ακίνητη φυσική κληρονομιά περιλαμβάνει φυσικά μνημεία, γεωλογικούς και φυσιογραφικούς σχηματισμούς και φυσικά τοπία ως αναλύονται στο Αρθ-2 του Ν-1126/81.

Περιλαμβάνεται ο τρόπος χαρακτηρισμού με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, ύστερα από αιτιολογική έκθεση και γνώμη του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής, **κτιρίων, ή τμημάτων τους, συγκροτημάτων κτιρίων και το περιβάλλον τους και στοιχεία του φυσικού ή ανθρωπογενούς περιβάλλοντος χώρου.** Καθορίζονται ειδικοί όροι προστασίας και περιορισμοί δόμησης και χρήσεων και όροι για επεμβάσεις , επισκευή, ανακατασκευή μετά από κατάρρευση, λόγω ανωτέρας βίας.

Επιπλέον με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, μπορεί να χαρακτηρίζονται ύστερα από "αιτιολογημένη" (*) έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου, γνώμη του οικείου δημοτικού συμβουλίου και γνώμη του Κεντρικού Συμβουλίου Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων, (ή του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής στην περίπτωση θέσπισης και ειδικών όρων, μορφολογικών περιορισμών δόμησης και χρήσεων γης,) με σκοπό τη διατήρηση και ανάδειξη της ιδιαίτερης ιστορικής, πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής, κοινωνικής και αισθητικής φυσιογνωμίας τους:

α) Ως (παραδοσιακά) προστατευόμενα σύνολα: οικισμοί ή τμήματα πόλεων ή οικισμών ή αυτοτελή οικιστικά σύνολα εκτός αυτών.

β) Ως ζώνες ιδιαίτερου κάλλους, χώροι, τόποι, τοπία ή και φυσικοί σχηματισμοί που συνοδεύουν ή περιβάλλουν στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως και αυτοτελείς σχηματισμοί φυσικού ή ανθρωπογενούς χαρακτήρα, εντός ή εκτός οικισμών.

Ισχύουν επίσης οι διατάξεις:

Διατάξεις του ΝΟΚ τροποποιήθηκαν ή εξειδικεύτηκαν με τους νόμους 4315/14 και 4178/13 και τις εγκυκλίους 23643/16 «Σχετικά με την εφαρμογή της παραγράφου 8 του άρθρου 6 του νόμου 4067/2012 για κατεδαφίσεις κτιρίων προ του 1955 και γνωμοδοτήσεις Συμβουλίων Αρχιτεκτονικής», 29303/162/18 «Σχετικά με την υποχρέωση εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 6 του Ν.4067/12 και του άρθρου 7 του Ν. 4495/2017, όπως εκάστοτε ισχύουν, από τις

Υπηρεσίες Δόμησης και τα Συμβούλια Αρχιτεκτονικής» και την απόφαση 63234/19-12-12, «έγκριση τεύχους τεχνικών οδηγιών εφαρμογής του Ν 4067/12, άρθρο6» (ΥΠΕΝ).

Του Ν.4495/2017 (Α΄ 167) «Έλεγχος και προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος…», άρθρο 7 για τη γνωμοδότηση των οικείων Σ.Α. για εργασίες σε διατηρητέα κτίρια, άρθρα 40, 41 για εγκρίσεις άλλων υπηρεσιών και διοικητικών οργάνων άρθρο 89 για απαγόρευση υπαγωγής αυθαίρετων κατασκευών με την επιφύλαξη των οριζομένων στο άρθρο 117 για την διαδικασία υπαγωγής αυθαιρέτων εργασιών στο Ν 4495/17.

Του ΠΔ 13-04-1929: Περί επικίνδυνων οικοδομών (ΦΕΚ 153/Α/1929).

Του ΠΔ/15-4-88 «Διατήρηση, επισκευή ή ανακατασκευή αρχιτεκτονικών, (ΦΕΚ-317/Δ/28-4-88) καλλιτεχνικών και στατικών διατηρητέων κτιρίων».

Της Εγκ-3293/273/29-1-92 «Κριτήρια για το χαρακτηρισμό διατηρητέων κτιρίων, σύμφωνα με τις διατάξεις του Αρθ-4 του ΓΟΚ/85».

Της Εγκ. 1714/24-6-11 του ΥΠΕΣ / τομέας Μακεδονίας και Θράκης «Διαδικασία ελέγχου σε …».

Για την εφαρμογή των παραπάνω νομοθετημάτων που αφορούν στην προστασία των διατηρητέων κτιρίων, οικισμών, τοπίων κλπ, που βρίσκονται στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας φροντίζουν η Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Πολιτισμού του Υπουργείου Εσωτερικών (Τομέας Μακεδονίας Θράκης).

Αρμόδιοι φορείς για τον χαρακτηρισμό κτιρίων ως διατηρητέων ή οικισμών ως παραδοσιακών αποτελούν:

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας έχει χωρική αρμοδιότητα σε όλη την Επικράτεια πλην των περιφερειών Μακεδονίας – Θράκης και Βορείου – Νοτίου Αιγαίου όπου η σχετική αρμοδιότητα έχει εκχωρηθεί στους φορείς (α) και (β) όπως φαίνεται στη συνέχεια.

α) Για τις Περιφέρειες Μακεδονίας – Θράκης τη χωρική αρμοδιότητα έχει το Υπουργείο Εσωτερικών/ τομέας Μακεδονίας – Θράκης

β) Για τις Περιφέρειες Β. Αιγαίου – Ν. Αιγαίου την χωρική αρμοδιότητα έχει το Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής / Γενική Γραμματεία Αιγαίου & Νησιωτικής Πολιτικής.

5. Θεσμικοί φορείς – Το παράδειγμα του ΚΕΔΑΚ

Το Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορειτικής Κληρονομιάς (ΚΕΔΑΚ) ιδρύθηκε με τον νόμο 1198/1981 ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Αποστολή του είναι ο προγραμματισμός, ο συντονισμός και η υλοποίηση έργων συντήρησης και αποκατάστασης της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αγίου Όρους, σε συνεργασία με την Ιερά Κοινότητα και τις Ιερές Μονές.

Με το νόμο 1198 /1981 «περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγόμενων στην εκτός του Άθω ακίνητη περιουσία των ιερών μονών του Αγίου Όρους και άλλων τίνων διατάξεων», ιδρύεται το Κέντρο Διαφύλαξης της Αγιορειτικής Κληρονομιάς (ΚΕΔΑΚ). Στο Άρθρο 9 περί συστάσεως Κέντρου Διαφυλάξεως της Αγιορείτικης Κληρονομιάς, ιδρύεται νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με έδρα την Θεσσαλονίκη. Υπάγεται στον έλεγχο και την εποπτεία του υπουργείου Βορείου Ελλάδος. Το Διοικητικό συμβούλιο αποτελείται από 11 μέλη και υπάρχει τριμελής εκτελεστική επιτροπή προς υποβοήθηση του έργου του διοικητικού συμβουλίου του ΚΕΔΑΚ. Το Κέντρο προγραμματίζει, συντονίζει, εποπτεύει, χρηματοδοτεί και εκτελεί, τα πάσης φύσεως αναγκαία έργα εντός του Αγίου Όρους. Προτάσεις έργων προερχόμεναι εκ των ιερών Μονών

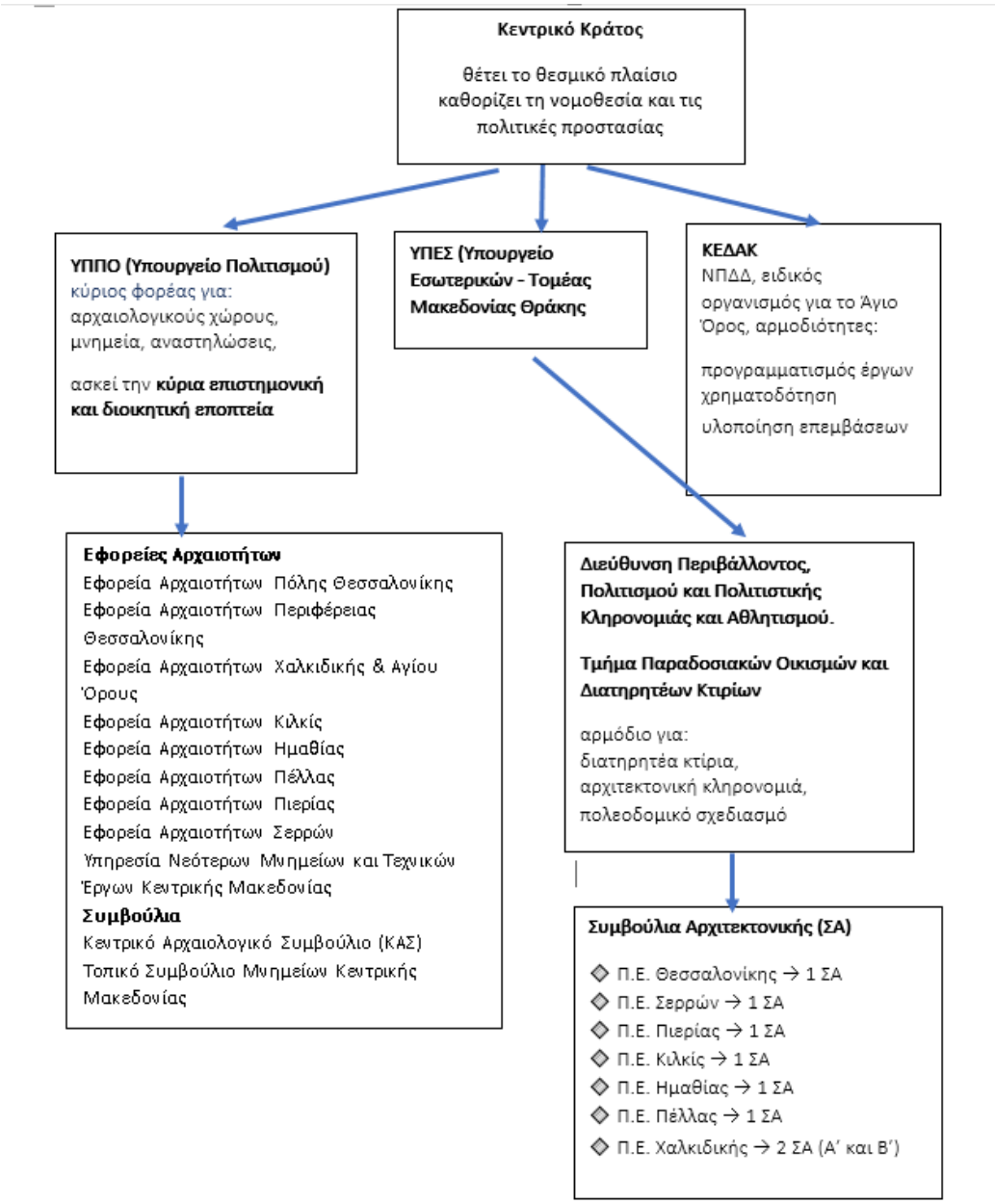
υποβάλλονται μέσω της ιεράς κοινότητας στο ΚΕΔΑΚ. Απαραίτητη προϋπόθεση για την έγκριση αυτών, είναι η σύμφωνη γνώμη της ιεράς κοινότητας διατυπωμένη εγγράφως.

Συμπληρωματικά εκδόθηκε η Κανονιστική διάταξη 448 του 2007, «όργανα που αποφασίζουν οι γνωμοδοτούν και ειδικές ρυθμίσεις σε θέματα έργων που εκτελούνται από τις αυτοδιοικητικές αρχές του Αγίου Όρους, σύμφωνα με το ειδικό καθεστώς του και σε εναρμόνιση με την κοινή εθνική νομοθεσία»

και το ΠΔ 86/2021 «Οργανισμός του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου με την επωνυμία Κέντρο Διαφύλαξης της Αγιορείτικης Κληρονομιάς», νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που συστάθηκε με το άρθρο εννιά του 1198 του 1981 έχει ως έδρα την Θεσσαλονίκη και τελεί υπό την εποπτεία του αρμόδιου για τα θέματα του τομέα Μακεδονίας και Θράκης υπουργού εσωτερικών. Σκοπός η τελική διαμόρφωση προγράμματος έργων υποδομής συντηρήσεως και αναστηλώσεων του Αγίου Όρους και εκτέλεσης αυτού εντός του αναγκαίου προς τούτο χρόνου και η υποβοήθηση και αρωγή του έργου της ιεράς κοινότητας και των ιερών μονών του Αγίου Όρους δια την διαφύλαξη της κληρονομιάς αυτών.

Με τα παραπάνω ισχύοντα νομοθετήματα ιδρύθηκε, και καθορίστηκαν η λειτουργία και οι αρμοδιότητες του ΚΕΔΑΚ.

Το παρακάτω οργανόγραμμα αποτυπώνει τη πολυεπίπεδη δομή των αρμόδιων φορέων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα. Η συνύπαρξη υπουργείων, γνωμοδοτικών οργάνων και εξειδικευμένων φορέων καταδεικνύει την πολυπλοκότητα του συστήματος, γεγονός που συνδέεται άμεσα με ζητήματα επικάλυψης αρμοδιοτήτων και καθυστερήσεων στη λήψη αποφάσεων.

Σχήμα 1. Οργανωτική διάρθρωση φορέων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Περιφερειακή Ενότητα Κεντρικής Μακεδονίας

6. Διεθνή παραδείγματα

Η συγκριτική ανάλυση ευρωπαϊκών χωρών αναδεικνύει διαφορετικά μοντέλα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στην Ιταλία, η προστασία βασίζεται σε ένα ισχυρό κωδικοποιημένο νομικό πλαίσιο και κεντρική διοίκηση. Στη Γαλλία, εφαρμόζεται ένα αυστηρά ρυθμισμένο σύστημα χαρακτηρισμού και ελέγχου παρεμβάσεων. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η διαχείριση είναι αποκεντρωμένη και βασίζεται στη συνεργασία δημόσιων και φιλανθρωπικών φορέων. Στο πλαίσιο της έρευνας και καταγραφής των νόμων και φορέων, θεωρείται χρήσιμη η αποτύπωση του πλαισίου προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και άλλων χωρών με στόχο τον

εντοπισμό καλών πρακτικών και τη διατύπωση προτάσεων βελτίωσης στη διαχείρισή της στην ελληνική επικράτεια.

Α. Ιταλία

Η Ιταλία προστατεύει τη μεγάλη πολιτιστική της κληρονομιά μέσω ενός συνδυασμού συνταγματικών διατάξεων, ειδικής νομοθεσίας, εξειδικευμένων φορέων και διεθνούς συνεργασίας. Η γενική ευθύνη ανήκει στο Υπουργείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων.

Νομικό και Θεσμικό Πλαίσιο

Η κύρια νομοθεσία που διέπει την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ιταλία είναι ο "Κώδικας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Τοπίου" (Codice dei beni culturali e del paesaggio), ο οποίος θεσπίστηκε με το Νομοθετικό Διάταγμα υπ' αριθμόν 42 της 22ας Ιανουαρίου 2004.

Βασικές Πτυχές της Νομοθεσίας

- Συνταγματική Βάση: Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς κατοχυρώνεται στο Άρθρο 9 του Ιταλικού Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι "Η Δημοκρατία προωθεί την ανάπτυξη του πολιτισμού... και προστατεύει το τοπίο και την ιστορική και καλλιτεχνική κληρονομιά του Έθνους".
- Κεντρικό Νομοθέτημα: Ο Κώδικας του 2004 κωδικοποιεί και συστηματοποιεί την προϋπάρχουσα νομοθεσία, παρέχοντας ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την προστασία, τη διατήρηση, την αξιοποίηση και τη διαχείριση τόσο της υλικής (ακίνητα και κινητά μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι) όσο και της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Αρμόδιος Φορέας: Τη γενική ευθύνη για την πολιτιστική κληρονομιά έχει το Υπουργείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων (Ministero per i beni e le attività culturali).
- Αυστηρές Ποινές: Η ιταλική νομοθεσία είναι πολύ αυστηρή και προβλέπει σοβαρές ποινές, βάσει του Ποινικού Κώδικα, για παραβάσεις όπως η κλοπή, η αρχαιοκαπηλία και η παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών.
- Διαχείριση Χρήσης: Η νομοθεσία απαιτεί άδεια και, σε ορισμένες περιπτώσεις, καταβολή τέλους για τη χρήση πολιτιστικών αγαθών, ακόμη και για πιστές αναπαραγωγές έργων που βρίσκονται στο κοινό κτήμα.
- Προσαρμοστική Επαναχρησιμοποίηση και Αποκατάσταση: Ενθαρρύνεται η προσαρμοστική επαναχρησιμοποίηση και αποκατάσταση υφιστάμενων κτιρίων σε ιστορικά κέντρα, διατηρώντας έτσι τον ιστορικό τους χαρακτήρα ενώ παράλληλα εξυπηρετούν σύγχρονες ανάγκες.
- Διεθνείς Συμβάσεις: Η Ιταλία έχει ενσωματώσει στις εθνικές της διατάξεις διεθνείς συμβάσεις, όπως η Σύμβαση της UNESCO του 1970 για την παρεμπόδιση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών.

Οι κύριοι αρμόδιοι οργανισμοί για την πολιτιστική κληρονομιά στην Ιταλία είναι κυρίως κρατικοί φορείς, με την υποστήριξη και ιδιωτικών ιδρυμάτων

Κρατικοί Οργανισμοί

- Υπουργείο Πολιτισμού (Ministero della Cultura - MiC): Είναι το κύριο κυβερνητικό τμήμα που είναι υπεύθυνο για τη συνολική προστασία, συντήρηση και αναβάθμιση της ιταλικής

πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένων των μουσείων, των ιστορικών μνημείων, των αρχείων, των βιβλιοθηκών και του τοπίου.

- Κεντρικά και Τοπικά Ιδρύματα: Το MiC λειτουργεί μέσω κεντρικών και τοπικών θεσμών, όπως οι Εφορείες Αρχαιολογίας, Καλών Τεχνών και Τοπίου, οι οποίες είναι επιφορτισμένες με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περιφερειακό επίπεδο.
- Κεντρικό Ινστιτούτο Αποκατάστασης (Istituto Centrale per il Restauro): Ένα αυτόνομο ινστιτούτο υπαγόμενο στο Υπουργείο, ειδικεύεται στην επιστημονική συντήρηση και αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ιδιωτικοί Οργανισμοί

FAI - Fondo Ambiente Italiano (Εθνικό Ίδρυμα για το Περιβάλλον της Ιταλίας): Πρόκειται για ένα μη κερδοσκοπικό ίδρυμα, που ιδρύθηκε το 1975. Στόχος του είναι η προστασία και η αναβάθμιση της ιστορικής, καλλιτεχνικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς της Ιταλίας, μέσω δωρεών, αναστηλώσεων και της λειτουργίας επισκέψιμων χώρων.

Ειδικά Μέτρα και Φορείς

Σώμα Καραμπινιέρων Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Η Ιταλία διαθέτει ένα εξειδικευμένο τμήμα εντός της αστυνομίας (Carabinieri) αφοσιωμένο αποκλειστικά στην πρόληψη της λεηλασίας, του βανδαλισμού και του παράνομου εμπορίου πολιτιστικών αγαθών. Αυτό το σώμα έχει αποτρέψει τη λεηλασία αρχαιολογικών χώρων και έχει ανακτήσει κλεμμένα έργα τέχνης.

Β. Γαλλία

Η Γαλλία προστατεύει την πολιτιστική της κληρονομιά μέσω ενός συνεκτικού συστήματος που περιλαμβάνει νομοθετικό πλαίσιο, κρατικούς φορείς, εξειδικευμένους επαγγελματίες και διεθνή συνεργασία. Το κράτος διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην προστασία της κληρονομιάς μέσω κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού. Οι ιδιοκτήτες προστατευόμενων ακινήτων πρέπει να λαμβάνουν έγκριση από το Υπουργείο για οποιεσδήποτε αλλαγές και ενδέχεται να είναι επιλέξιμοι για οικονομική βοήθεια ή φορολογικές ελαφρύνσεις, με αντάλλαγμα τη δέσμευση για τη διατήρηση του ακινήτου για τουλάχιστον 15 χρόνια. Οι βασικές μέθοδοι προστασίας περιλαμβάνουν:

Νομικό και Κανονιστικό Πλαίσιο

Βασικοί Πυλώνες της Νομοθεσίας

- Κώδικας Πολιτιστικής Κληρονομιάς του 2004 (Code du patrimoine): Αυτός ο κώδικας αποτελεί το ενιαίο νομικό κείμενο που καλύπτει όλα τα ζητήματα σχετικά με τη διατήρηση, την αποκατάσταση και την ανάδειξη της γαλλικής κληρονομιάς. Δίνει έναν ευρύ ορισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς, περιλαμβάνοντας ακίνητα και κινητά αγαθά, δημόσιας ή ιδιωτικής ιδιοκτησίας, που έχουν ιστορικό, καλλιτεχνικό, αρχαιολογικό, αισθητικό, επιστημονικό ή τεχνικό ενδιαφέρον.
- Νόμος για τα Ιστορικά Μνημεία (Loi sur les Monuments Historiques 1913): Αυτός ο θεμελιώδης νόμος επιτρέπει τον χαρακτηρισμό κτιρίων και τοποθεσιών ιστορικής, καλλιτεχνικής ή αρχιτεκτονικής σημασίας ως "Ιστορικά Μνημεία" (Monuments Historiques). Υπάρχουν δύο επίπεδα προστασίας: η "κατάταξη" (classé) για μνημεία εθνικού ενδιαφέροντος και η "εγγραφή" (inscrit) για εκείνα που παρουσιάζουν επαρκές ενδιαφέρον ώστε να καθίσταται επιθυμητή η διατήρησή τους.

Προβλέπει δύο επίπεδα προστασίας:

- "Κατάταξη" (classement): Το υψηλότερο επίπεδο προστασίας για αγαθά εθνικής σημασίας.
- "Εγγραφή" (inscription): Ένα ελαφρύτερο επίπεδο προστασίας για αγαθά με επαρκές ιστορικό ή καλλιτεχνικό ενδιαφέρον, ώστε να είναι επιθυμητή η διατήρησή τους.
- Νόμος του 2016 για την Ελευθερία της Δημιουργίας, την Αρχιτεκτονική και την Κληρονομιά ακινήτων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO στο εθνικό δίκαιο και έλαβε υπόψη τους κανόνες διατήρησης και ανάδειξης κατά την προετοιμασία των εγγράφων πολεοδομικού σχεδιασμού.

- Διεθνείς Συμβάσεις: Η Γαλλία έχει επικυρώσει πολλές διεθνείς συμβάσεις, όπως η Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2003) και η Σύμβαση για την Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2001), ενισχύοντας το νομικό της πλαίσιο σε παγκόσμιο επίπεδο• Το κύριο νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στη Γαλλία είναι ο Κώδικας Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Code du patrimoine) του 2004, ο οποίος ενοποίησε διάφορους προηγούμενους νόμους και κείμενα για τη διατήρηση όλων των τύπων περιουσιακών στοιχείων (ακίνητα, κινητά, δημόσια ή ιδιωτικά) ιστορικού, καλλιτεχνικού ή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.
- Αυστηροί Κανονισμοί: Τα κτίρια που χαρακτηρίζονται υπόκεινται σε αυστηρούς κανονισμούς συντήρησης, αποκατάστασης και χρήσης. Οι ιδιοκτήτες πρέπει να λαμβάνουν έγκριση από το Υπουργείο Πολιτισμού για οποιεσδήποτε αλλαγές και ενδέχεται να είναι επιλέξιμοι για οικονομική βοήθεια.

Θεσμικοί Φορείς και Δράσεις

- Υπουργείο Πολιτισμού: Το Υπουργείο ηγείται της εθνικής πολιτικής προστασίας, διατήρησης και αποκατάστασης της κληρονομιάς. Η Γενική Διεύθυνση Κληρονομιάς εντός του Υπουργείου σχεδιάζει και εφαρμόζει αυτές τις πολιτικές, κυρίως μέσω των Περιφερειακών Διευθύνσεων Πολιτιστικών Υποθέσεων (DRAC).
- Centre des monuments nationaux (CMN): Πρόκειται για δημόσιο ίδρυμα υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού, το οποίο διατηρεί, διαχειρίζεται και καθιστά επισκέψιμα περισσότερα από εκατό μνημεία, από την προϊστορία έως τον 20ό αιώνα.
- Εξειδικευμένη Εκπαίδευση: Το Εθνικό Ινστιτούτο Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Institut national du patrimoine - Inp) είναι το μόνο ίδρυμα στη Γαλλία που είναι υπεύθυνο για την εκπαίδευση τόσο των επιμελητών (curators) όσο και των συντηρητών.
- Ιδιωτική και Εθελοντική Συμμετοχή: Διάφορες ενώσεις και ιδρύματα, όπως η Union Rempart και η French Heritage Society, δραστηριοποιούνται στην αποκατάσταση μνημείων και στην ευαισθητοποίηση του κοινού, συχνά μέσω εθελοντικών εργασιών.

Γ. Ηνωμένο Βασίλειο

Συνοπτικά, η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι αποκεντρωμένη και περιλαμβάνει ένα μείγμα κυβερνητικών, φιλανθρωπικών και ανεξάρτητων οργανισμών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Νομοθετικά Πλαίσια και Πολιτική

Η προστασία βασίζεται σε διάφορες νομικές πράξεις:

- Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990: Παρέχει ειδική προστασία σε κτίρια και περιοχές ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ή ιστορικού ενδιαφέροντος, απαιτώντας άδεια για οποιεσδήποτε αλλαγές.
- Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979: Προστατεύει τα προγραμματισμένα μνημεία (scheduled monuments) εθνικού ενδιαφέροντος.
- Protection of Wrecks Act 1973: Προσφέρει προστασία σε ναυάγια αρχαιολογικού, ιστορικού ή καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.
- Εθνικό Πλαίσιο Πολιτικής Σχεδιασμού (National Planning Policy Framework - NPPF): Θέτει τις κυβερνητικές πολιτικές για τη διαχείριση της αλλαγής σε ιστορικούς χώρους.

Μέθοδοι Διατήρησης και Τεχνολογία

Οι μέθοδοι προστασίας περιλαμβάνουν:

- Συντήρηση και αποκατάσταση: Χρήση προσεκτικών τεχνικών καθαρισμού, δομικών επισκευών με αυθεντικά υλικά και συστήματα ελέγχου κλίματος.
- Σύγχρονη τεχνολογία: Χρήση τρισδιάστατης σάρωσης λέιζερ, ψηφιακής μοντελοποίησης και drones για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της κατάστασης των μνημείων.
- Εκπαιδευτικά προγράμματα και ευαισθητοποίηση: Καμπάνιες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ντοκιμαντέρ και εκπαιδευτικοί ιστότοποι ενημερώνουν το κοινό και ενθαρρύνουν τη συμμετοχή.

Συμμετοχή της Κοινότητας

Οι τοπικές αρχές και οι κοινότητες ενθαρρύνονται να αναλάβουν την "ιδιοκτησία" των στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς, ενισχύοντας την προστασία τους μέσω τοπικής δράσης και βιώσιμου τουρισμού. Συνολικά, το σύστημα συνδυάζει νομοθετικές ρυθμίσεις, κυβερνητική πολιτική και τη δράση εξειδικευμένων φορέων για τη διασφάλιση της προστασίας των ιστορικών τόπων και αντικειμένων.

Οι αρμόδιοι οργανισμοί για την πολιτιστική κληρονομιά στο Ηνωμένο Βασίλειο κατανέμονται τόσο σε κεντρικό όσο και σε αποκεντρωμένο επίπεδο, ανάλογα με τη χώρα (Αγγλία, Σκωτία, Ουαλία, Βόρεια Ιρλανδία).

Κυβερνητικοί Φορείς και Εποπτεία

- Department for Culture, Media and Sport (DCMS): Το κεντρικό υπουργείο με τη συνολική ευθύνη για τη χάραξη πολιτικής σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά και την εφαρμογή της Σύμβασης της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO στο Ηνωμένο Βασίλειο.
- Historic England: Ο επίσημος σύμβουλος της κυβέρνησης για το ιστορικό περιβάλλον της Αγγλίας. Είναι υπεύθυνος για την προστασία ιστορικών κτιρίων, μνημείων και αρχαιολογικών χώρων.
- Local Authorities (Τοπικές Αρχές): Έχουν σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδιασμού (planning permission).

Εθνικοί Οργανισμοί ανά Χώρα (Αποκεντρωμένη Διοίκηση)

Λόγω της αποκεντρωμένης φύσης του Ηνωμένου Βασιλείου, κάθε έθνος έχει τον δικό του αρμόδιο φορέα:

- Σκωτία: Historic Environment Scotland – Υπεύθυνος για τη διαφύλαξη και την προώθηση της ιστορικής κληρονομιάς της Σκωτίας.

- Ουαλία: Cadw – Η υπηρεσία της ουαλικής κυβέρνησης για το ιστορικό περιβάλλον.
- Βόρεια Ιρλανδία: Northern Ireland Environment Agency (NIEA) – Τμήμα του Υπουργείου Γεωργίας, Περιβάλλοντος και Αγροτικών Υποθέσεων που διαχειρίζεται τα ιστορικά μνημεία.

Χρηματοδότηση και Φιλανθρωπικοί Οργανισμοί

- National Lottery Heritage Fund: Ο κύριος φορέας χρηματοδότησης για έργα πολιτιστικής κληρονομιάς σε όλο το Ηνωμένο Βασίλειο, διανέμοντας έσοδα από την Εθνική Λοταρία.
- National Trust: Ένας από τους μεγαλύτερους φιλανθρωπικούς οργανισμούς παγκοσμίως, ο οποίος κατέχει και διαχειρίζεται ιστορικά κτίρια, κήπους και φυσικές περιοχές στην Αγγλία, την Ουαλία και τη Βόρεια Ιρλανδία.
- English Heritage: Φιλανθρωπικό ίδρυμα που διαχειρίζεται πάνω από 400 ιστορικά μνημεία και κτίρια στην Αγγλία.

Οι μέθοδοι προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στο Ηνωμένο Βασίλειο περιλαμβάνουν ένα συνδυασμό νομοθετικών πλαισίων, εθνικών οργανισμών, σύγχρονων τεχνικών διατήρησης και συμμετοχής της κοινότητας.

Συγκριτικός πίνακας

Χώρα	**Μοντέλο**	**Χαρακτηριστικά**	**Επίπεδο ελέγχου**
Ελλάδα	Μικτό	Πολυνομία	Υψηλό
Ιταλία	Κεντρικό	Κωδικοποίηση	Υψηλό
Γαλλία	Ρυθμιστικό	Αυστηρό σύστημα	Πολύ υψηλό
ΗΒ	Αποκεντρωμένο	Συμμετοχικό	Μέσο

7. Προβλήματα και προτάσεις

Παρατηρείται πολυπλοκότητα, επικάλυψη αρμοδιοτήτων και έλλειψη ψηφιακών εργαλείων. Προτείνεται κωδικοποίηση νομοθεσίας, ενσωμάτωση GIS/BIM και ψηφιοποίηση διαδικασιών.

8. Συμπεράσματα

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασική συνταγματική υποχρέωση και αντικείμενο σύνθετου θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα. Η ανάλυση του ελληνικού θεσμικού πλαισίου καταδεικνύει τη σημαντική εξέλιξη της νομοθεσίας και την ύπαρξη ολοκληρωμένων εργαλείων προστασίας. Ωστόσο, εντοπίζονται δυσκολίες στην εφαρμογή, κυρίως λόγω πολυπλοκότητας και επικάλυψης αρμοδιοτήτων. Η αξιοποίηση διεθνών πρακτικών και η ενσωμάτωση σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος προστασίας.

Βιβλιογραφία

Ν.3028/2002 · Ν.4858/2021 · ΝΟΚ 4067/2012 · Ν.4495/2017 · Σύμβαση Γρανάδας 1985 · UNESCO 1972

Η προσφορά της Διεπιστημονικής Μεταπτυχιακής Εκπαίδευσης στην Προστασία, Συντήρηση & Αποκατάσταση των Μνημείων

Μαρία Δούση

Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Α.Π.Θ. Διευθύντρια του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών (ΔΠΜΣ): Προστασία, Συντήρηση & Αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού, Τ.Α.Μ., Π.Σ., Α.Π.Θ, mdoussi@arch.auth.gr

1. Εισαγωγή – Συνοπτική παρουσίαση του ΔΠΜΣ «Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού»

Το Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών σε συνεργασία με τα Τμήματα Πολιτικών Μηχανικών, Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Μηχανολόγων Μηχανικών, Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών, Χημικών Μηχανικών και Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης της Πολυτεχνικής Σχολής του ΑΠΘ οργανώνει και λειτουργεί από το ακαδημαϊκό έτος 1998-1999 Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο: «Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού»

Αντικείμενο του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΠΜΣ) του ΑΠΘ είναι η μεταπτυχιακή εξειδίκευση στον τομέα της Προστασίας, Συντήρησης και Αποκατάστασης Μνημείων Πολιτισμού με δύο Ειδικεύσεις:

Α. Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Αρχιτεκτονικών Μνημείων.

Β. Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Έργων Τέχνης και Μηχανισμών.

Σκοποί και στόχοι του ΔΠΜΣ είναι: η ολοκληρωμένη επιστημονική εκπαίδευση σε μεταπτυχιακό επίπεδο νέων επιστημόνων με την παροχή εξειδικευμένης γνώσης τόσο θεωρητικού όσο και πρακτικού χαρακτήρα, η προαγωγή της γνώσης και της τεχνογνωσίας στα συγκεκριμένα αντικείμενα, η καλλιέργεια της ουσιαστικής και αρμονικής διεπιστημονικής συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων στο έργο της αποκατάστασης επιστημόνων από διαφορετικές ειδικότητες, η ανάπτυξη της έρευνας σε συναφείς επιστημονικές περιοχές και η κάλυψη των αναγκών της χώρας σε εξειδικευμένα διοικητικά ή τεχνικά στελέχη σχετικών με το αντικείμενο παραγωγικών μονάδων ή υπηρεσιών.

Στόχοι του Προγράμματος αποτελούν:

- Η προαγωγή της γνώσης και της έρευνας σχετικά με την Προστασία και Ανάδειξη της Αρχιτεκτονική Κληρονομιάς και των Έργων Τέχνης
- Ενδυνάμωση της διεπιστημονικής συνεργασίας ανάμεσα στις εμπλεκόμενες με τα Μνημεία ειδικότητες
- Ανάπτυξη της έρευνας στα συναφή επιστημονικά πεδία
- Εκπαίδευση υψηλού επιπέδου επιστημόνων, για τη στελέχωση Φορέων και Υπηρεσιών που σχετίζονται με την προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, καθώς και εξειδικευμένων επαγγελματιών στον τομέα αυτό.

Τα αντικείμενα της Α΄ Ειδίκευσης είναι:

- Η τεκμηρίωση, συντήρηση και αποκατάσταση αρχιτεκτονικών μνημείων και τόπων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

- Η προστασία και αποκατάσταση παραδοσιακών κτηρίων, η αναζωογόνηση ιστορικών κέντρων, ιστορικών τόπων και τόπων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους
- Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Τα αντικείμενα της Β΄ Ειδίκευσης είναι:

- η προστασία και αποκατάσταση έργων τέχνης και μηχανισμών καλλιτεχνικής και ιστορικής αξίας
- οι ιδιότητες, η τεχνολογία και η παθολογία ιστορικών και σύγχρονων υλικών, μεθοδολογίες διάγνωσης και συντήρησης κ.λπ.)
- η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η καθοδηγητική φιλοσοφία του ΔΠΜΣ είναι να εξασφαλίσει στους μεταπτυχιακούς φοιτητές σταθερά θεμέλια, βασικές αρχές, γνώσεις και μεθόδους που θα τους καταστήσουν ικανούς για συνεχή εκπαίδευση, βελτίωση και δημιουργία καινοτομικού πνεύματος, με την εφαρμογή σύγχρονων τεχνολογιών.

Βασιζόμενοι σ΄ αυτήν τη φιλοσοφία, οι διδάσκοντες χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους που θα περιλαμβάνουν εφαρμοσμένη έρευνα, μελέτες περιπτώσεων, προσομοιώσεις με τη βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών κτλ.

Κάθε διετία επιλέγονται να φοιτήσουν στο Πρόγραμμα:

Για την Α’ Ειδίκευση 35 Μεταπτυχιακοί Φοιτητές:

12-14 Αρχιτέκτονες Μηχανικοί, 10-12 Πολιτικοί Μηχανικοί, 3-4 Τοπογράφοι, 2-3 απόφοιτοι Τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας, 2-3 με άλλες ειδικότητες, όπως Μηχανολόγοι Μηχανικοί, Ηλεκτρολόγοι Μηχανικοί, Μηχανικοί Χωροταξίας και Ανάπτυξης, καθώς και απόφοιτοι αντίστοιχων Τμημάτων ΤΕΙ (ΑΤΕΙ).

Για την Β’ Ειδίκευση 15 Μεταπτυχιακοί Φοιτητές

έως 4 Χημικοί Μηχανικοί, έως 3 Χημικοί, έως 3 απόφοιτοι Τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας έως 3 Μηχανολόγοι Μηχανικοί ή Ηλεκτρολόγοι Μηχανικοί, έως 5 από άλλες ειδικότητες, με συνάφεια του γνωστικού τους αντικειμένου προς αυτό της Β' Ειδίκευσης του ΔΠΜΣ, όπως π.χ. Φυσικοί, Μηχανικοί Υλικών, Αρχιτέκτονες Μηχανικοί, Συντηρητές Αρχαιοτήτων & Έργων Τέχνης, απόφοιτοι Τμημάτων Εικαστικών Τεχνών και άλλες με συνάφεια προς το γνωστικό αντικείμενο του ΔΠΜΣ.

Το πρόγραμμα διαρκεί 3 εξάμηνα (90 ECTS), 2 εξάμηνα για την επιτυχή παρακολούθηση του προγράμματος (υποχρεωτικά μαθήματα και εργαστήρια, μαθήματα επιλογής) και 1 εξάμηνο για την εκπόνηση της ατομικής μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας.

Αποδίδει δίπλωμα μεταπτυχιακής εξειδίκευσης, ανάλογα με την ειδίκευση, στην:

- Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Αρχιτεκτονικών Μνημείων
- Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Έργων Τέχνης και Μηχανισμών

Το ΔΠΜΣ στα 28 χρόνια λειτουργίας του μένει προσηλωμένο στου στόχους του, διατηρώντας υψηλούς δείκτες ποιότητας, με διαρκή ανανέωση εξοπλισμού, τεχνολογικών μέσων και διδακτικού προσωπικού, πλαισιωμένου από ακαδημαϊκούς και ειδικούς επιστήμονες εγνωσμένου κύρους. Έχει ήδη 513 αποφοίτους όλων των ειδικοτήτων, εκ των οποίων μεγάλο ποσοστό (55%) έχουν προσληφθεί με ανοιχτές δημόσιες διαδικασίες σε οργανισμούς και δημόσιους φορείς που σχετίζονται με την ειδικότητά τους και πιο συγκεκριμένα:

- 26% σε υπηρεσίες του ΥΠΠΟ
- 19% σε υπηρεσίες του ευρύτερου δημόσιου τομέα,
- 10% στην εκπαίδευση,
- 5% στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
- 40% στον ιδιωτικό τομέα ή ελεύθεροι επαγγελματίες.

Οι μεταπτυχιακές σπουδές στο Δ.Π.Μ.Σ. αποσκοπούν στην προαγωγή της γνώσης, στην ανάπτυξη της έρευνας, καθώς και στην ικανοποίηση των εκπαιδευτικών, ερευνητικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και αναπτυξιακών αναγκών της χώρας και στην κατάρτιση επιστημόνων υψηλού επιπέδου.

Προσπάθεια του ΔΠΜΣ είναι να φέρει τους μεταπτυχιακούς φοιτητές-τριες σε επαφή με την διεπιστημονική θεώρηση του ζητήματος της συντήρησης και αποκατάστασης των Μνημείων, που περιγράφεται στους Διεθνείς Χάρτες, στην Ελληνική Νομοθεσία αλλά και στην επαγγελματική πρακτική. Η έμφαση αυτή στη Διεπιστημονική προσέγγιση αποτελεί ένα από τα εξαιρετικά θετικά στοιχεία του ΔΠΜΣ, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την επαγγελματική εμπειρία των αποφοίτων του, αλλά και από τους Φορείς υποδοχής.

Υποχρέωση όλων των συντελεστών λειτουργίας του ΔΠΜΣ είναι η διασφάλιση της ποιότητας και της συνεχούς βελτίωσης σε κάθε δραστηριότητα και, κυρίως, στο πρόγραμμα σπουδών, στην εκπαιδευτική διαδικασία, στην έρευνα και στις συνεργασίες με αντίστοιχα Προγράμματα και Κέντρα του εσωτερικού και του εξωτερικού.

Το Δ.Π.Μ.Σ. «Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού» του Α.Π.Θ. δημιουργήθηκε σε πολύ στέρεες βάσεις, με κύριο στόχο τη διεπιστημονική συνεργασία και την κάλυψη των αναγκών της χώρας. Κατάφερε να καταξιωθεί στην επιστημονική κοινότητα, στην κοινή γνώμη και κυρίως στους υποψήφιους μεταπτυχιακούς φοιτητές, αφού το επιλέγουν κάθε διετία περίπου 100 υποψήφιοι από διάφορες ειδικότητες, για να επιλεγούν τελικά 50 από αυτούς. Το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης που προσφέρει οφείλεται:

α) σε θεωρητικό επίπεδο, στις εξειδικευμένες γνώσεις τόσο των καθηγητών των συμμετεχόντων Τμημάτων όσο και των διακεκριμένων Ελλήνων και ξένων προσκεκλημένων επιστημόνων, οι οποίοι απαρτίζουν το διδακτικό προσωπικό,

β) σε πρακτικό επίπεδο στη διάθεση των εργαστηρίων των συμμετεχόντων Τμημάτων της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ. και στη συνεργασία με Εφορείες Αρχαιοτήτων και με σχετικά ερευνητικά Ινστιτούτα και Δημόσιες Υπηρεσίες. Η εύρυθμη λειτουργία του στηρίζεται στην ομαλή συνεργασία των συμμετεχόντων Τμημάτων, στην αποτελεσματική διοίκηση και στην άριστη γραμματειακή υποστήριξη.

Η επίτευξη των στόχων του Δ.Π.Μ.Σ. αποδεικνύεται, με τον καλύτερο τρόπο, από την επαγγελματική αποκατάσταση πολύ μεγάλου αριθμού αποφοίτων του, σύμφωνα με ασφαλή στοιχεία, που προκύπτουν από την επαφή των αποφοίτων με τη γραμματεία του Δ.Π.Μ.Σ

2. Η προσφορά του ΔΠΜΣ στη διάχυση της γνώσης μέσω των ανοικτών αρχείων του

Με στόχο την διεπιστημονική μεταπτυχιακή εξειδίκευση χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία όλες οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις στον κλάδο, αλλά και με τη σύγχρονη σύγκλιση των τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών. Το ΠΜΣ εξελίσσεται στα μαθήματα τόσο μέσω της πληροφορίας που μεταδίδεται στις διδακτικές αίθουσες, όσο και διαμέσου του ψηφιακού οδηγού σπουδών αλλά και της ψηφιακής πλατφόρμας των

μαθημάτων του. Όλα τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών έχουν δική τους πλατφόρμα στον αντίστοιχο ιστότοπο του ΔΠΜΣ.

Το ΔΠΜΣ για τη δημοσιοποίηση των δραστηριοτήτων του στους φοιτητές, αποφοίτους και κάθε άλλη ενδιαφερόμενη ομάδα χρησιμοποιεί την Ιστοσελίδα του καθώς και μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το υλικό της Ιστοσελίδας, επικαιροποιείται συνεχώς και αναρτάται από το αρμόδιο προσωπικό το οποίο ελέγχει την επάρκεια και ορθότητα της λειτουργίας και του περιεχομένου της, περιλαμβάνοντας υπερσυνδέσμους για τις επιμέρους ιστοσελίδες των κεντρικών υπηρεσιών και οργάνων, των διοικητικών μονάδων και των κεντρικών βάσεων δεδομένων του Α.Π.Θ.. Η Ιστοσελίδα του ΔΠΜΣ Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού (https://prosynapo.web.auth.gr/) είναι διαθέσιμη στην ελληνική και αγγλική γλώσσα.

Κάθε διετία εκδίδεται τόμος με τα πεπραγμένα του ΔΠΜΣ, στον οποίο δημοσιεύονται περιληπτικά όλες οι διπλωματικές εργασίες που εκπονούνται εντός της διετίας καθώς και τα ομαδικά θέματα των Εργαστηρίων Διεπιστημονικής Συνεργασίας. Όλες αυτές οι εκδόσεις είναι ψηφιοποιημένες και διαθέσιμες μέσω της ιστοσελίδας του ΔΠΜΣ, σε όλους τους ερευνητές ή μελετητές, που ασχολούνται με το αντικείμενο (https://prosynapo.web.auth.gr/)

Όλες οι διπλωματικές εργασίες που έχουν εκπονηθεί στο ΔΠΜΣ, που ήδη έχουν ανέλθει στις 513, και αποτελούν επιστημονικά πονήματα θεωρητικής και εφαρμοσμένης έρευνας, δημοσιεύονται στο Ιδρυματικό Αποθετήριο Επιστημονικών εργασιών ΙΚΕΕ του ΑΠΘ. Οι εργασίες αυτές είναι ανοικτές και διαθέσιμες μέσω της ιστοσελίδας του ΔΠΜΣ, σε μεταπτυχιακούς και προπτυχιακούς φοιτητές, στους ερευνητές και σε όλη την επιστημονική κοινότητα, με στόχο τη διάχυση της έρευνας και της γνώσης που παράγεται στο ΔΠΜΣ. Μέχρι σήμερα έχουν εκπονηθεί 383 διπλωματικές εργασίες αποφοίτων της Α Ειδίκευσης και 130 της Β Ειδίκευσης (https://prosynapo.web.auth.gr/).

Στο πλαίσιο του τρίτου εξαμήνου σπουδών διενεργούνται ανοικτές για το κοινό διαλέξεις από προσκεκλημένους διακεκριμένους επιστήμονες. Οι διαλέξεις αυτές είναι μαγνητοσκοπημένες και διαθέσιμές σε όλους μέσω του καναλιού του ΔΠΜΣ στο you tube: https://www.youtube.com/@synedrio20xroniaprosynapo72

ΟΙ ανακοινώσεις των επιστημονικών επετειακών και θεματικών συνεδρίων και εκδηλώσεων του ΔΠΜΣ είναι επίσης διαθέσιμες στο κανάλι του ΔΠΜΣ στο you tube. Ειδικά τα πρακτικά του επετειακού συνεδρίου για τα 20 χρόνια του ΔΠΜΣ από τις ψηφιακές εκδόσεις Kallipos, είναι επίσης διαθέσιμα και ανοικτά μέσω της ιστοσελίδας του ΔΠΜΣ https://prosynapo.web.auth.gr , στο https://repository.kallipos.gr/handle/11419/8221

3. Τα ανοικτά αρχεία του Εργαστηρίου Διεπιστημονικής Συνεργασίας

Το εργαστηριακό μάθημα της Α Ειδίκευσης, που έχει διάρκεια δύο εξαμήνων, περιλαμβάνει διαλέξεις-παρουσιάσεις και πρακτική άσκηση, τόσο στο πεδίο, όσο και στα εργαστήρια.

Η πρακτική άσκηση αφορά στην εκπόνηση μας υποδειγματικής έρευνας - μελέτης αποκατάστασης από διεπιστημονικές ομάδες των μεταπτυχιακών φοιτητών/-τριών. Οι εργασίες που εκπονούνται στο πλαίσιο του εργαστηρίου περιλαμβάνουν την αποκατάσταση και επανάχρηση ενός ιστορικού κτιρίου ή συγκροτήματος. Τα ιστορικά κτίρια και τα σύνολα που προτείνονται είναι συνήθως διαφορετικών εποχών και επιλέγονται ώστε να είναι διαθέσιμα προς μελέτη. Έχουν υποστεί διάφορες επεμβάσεις και παρουσιάζουν φθορές και αλλοιώσεις. Κύριος στόχος των εργασιών είναι η διατήρηση, η αποκατάσταση και η επανάχρηση μνημείων αυτών, χωρίς να αλλοιωθεί ο ιστορικός χαρακτήρα και την ταυτότητά

τους. Οι μεταπτυχιακές ομάδες των φοιτητών εργάζονται με τη διαρκή επίβλεψη και εποπτεία διεπιστημονικής ομάδας διδασκόντων του ΔΠΜΣ.

Στόχοι του Εργαστηρίου Διεπιστημονικής Συνεργασίας είναι

1. Η διεπιστημονική συνεργασία των μεταπτυχιακών φοιτητών.
2. Η υποδειγματική αντιμετώπιση μιας μελέτης αποκατάστασης και επανάχρησης σύμφωνα με τις διεθνώς καθιερωμένες προδιαγραφές.
3. Η υλοποίηση όλων των σταδίων μιας μελέτης αποκατάστασης και επανάχρησης, όπως απαιτείται και στην πράξη, ως μια προσομοίωση δηλαδή της επαγγελματικής πρακτικής.
4. Η ενασχόληση των μεταπτυχιακών φοιτητών-/τριων με πραγματικά προβλήματα, που απασχολούν τις τοπικές κοινωνίες.
5. Η πρακτική εφαρμογή των θεωρητικών αρχών και γνώσεων.

Για την πλήρη προσομοίωση των θεμάτων του εργαστηρίου με την επαγγελματική πρακτική, το εργαστηριακό μάθημα καθιέρωσε συνεργασίες με την Τοπική Αυτοδιοίκηση καθώς και με Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, οι οποίες επιτρέπουν την πρόσβαση για μελέτη σε πολύ σημαντικά Μνημεία, ιστορικά κτίρια και συγκροτήματα. Με την ολοκλήρωση της πρακτικής εργασίας διοργανώνονται δημόσιες παρουσιάσεις που ενημερώνουν τους αρμόδιους φορείς και τους κατοίκους, για τα αποτελέσματα των εργασιών τους. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές/-τριες έρχονται σε άμεση επαφή με τα πραγματικά προβλήματα των τοπικών κοινωνιών και συνεισφέρουν στην επίλυση πραγματικών προβλημάτων συντήρησης, αποκατάστασης και επανάχρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι αρμόδιοι φορείς προστασίας και οι τοπικές αρχές αποφασίζουν να εφαρμόσουν το αποτέλεσμα των εργασιών αυτών. Σε αυτή την περίπτωση, οι αποφοίτοί μας έχουν την ευκαιρία να δουν την ακαδημαϊκή τους εργασία να υλοποιείται. Έτσι, η μεταπτυχιακή τους εκπαίδευση ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών.

Τα τεύχη των εργασιών των Εργαστηρίων Διεπιστημονικής Συνεργασίας (ΕΔΣ) της Α Ειδίκευσης του ΔΠΜΣ, που έχουν εκπονηθεί στους 14 ακαδημαϊκούς κύκλους (περίπου 70) εργασίες, δημοσιεύονται στην ιστοσελιδα του ΔΠΜΣ. Λόγω του μεγάλου αριθμού των εργασιών αυτών η ψηφιοποίηση προχωρεί με ταχείς ρυθμούς, από τις πρόσφατες προς τις παλαιότερες εργασίες, με στόχο τη διάχυση της έρευνας και της γνώσης που παράγεται στο ΔΠΜΣ. Οι εργασίες αυτές, που αποτελούν πρωτότυπη εφαρμοσμένη έρευνα, είναι ανοικτά αρχεία για το σύνολο των μηχανικών, φοιτητών και ερευνητών που ασχολούνται με την συντήρηση και αποκατάσταση των μνημείων. (https://prosynapo.web.auth.gr/Α’ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ/ΤΕΥΧΗ ΕΔΣ/)

Οι εργασίες αυτές παρουσιάζονται σε συνέδρια και ημερίδες και δημοσιοποιούνται σε όλους τους ενδιαφερόμενους, αρμόδιους φορείς, τοπική Αυτοδιοίκηση και ιδιώτες, προκαλώντας την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση της κοινωνίας στα ζητήματα της προστασίας και αποκατάστασης των μνημείων.

Στο ΕΔΣ οι εργασίες υλοποιούνται με τη χρήση σύγχρονων ψηφιακών εργαλείων και μεθόδων, που διαρκώς εμπλουτίζονται, με στόχο την τεκμηρίωση και την αποκατάσταση των μνημείων. Κατά τη διετία 2024-2026, εκτός από την αποκατάσταση και επανάχρηση ιστορικών κτιρίων και συγκροτημάτων συμπεριλήφθηκαν και ζητήματα αναζωογόνησης ιστορικών συνόλων. Έτσι ένα από τα θέματα του ΕΔΣ ήταν η έρευνα για την τεκμηρίωση και αναζωογόνηση του ιστορικού οικισμού της Ελευθερούπολης Καβάλας. Στο ΔΠΜΣ, η μελέτη αναζωογόνησης του ιστορικού τόπου της Ελευθερούπολης βασίστηκε στη χρήση ενός ενιαίου Συστήματος Γεωγραφικών Πληροφοριών, ή κοινώς GIS, το οποίο αποτέλεσε τον βασικό κορμό της μεθοδολογίας. Η προσέγγιση ήταν συνεργατική και στηρίχθηκε στην παράλληλη εργασία διεπιστημονικών

ομάδων φοιτητών. Στο πλαίσιο του ΕΔΣ, για την ανάλυση του ιστορικού τόπου της Ελευθερούπολης, οι ομάδες εργάστηκαν ταυτόχρονα στο πεδίο, πραγματοποιώντας επιτόπια καταγραφή 565 κτιρίων με τη χρήση κινητών και tablets μέσω της εφαρμογής Field Maps. Η εισαγωγή των δεδομένων και της φωτογραφικής τεκμηρίωσης γινόταν άμεσα, επιτόπου, ενώ όλα τα στοιχεία ανέβαιναν σε πραγματικό χρόνο σε κεντρική cloud υποδομή στο ArcGIS Online, δημιουργώντας μια κοινή ψηφιακή βάση δεδομένων κτιρίων, προσβάσιμη και επεξεργάσιμη από όλους. Επομένως Όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν στο πεδίο συγκεντρώθηκαν σε μια κοινή ψηφιακή πλατφόρμα, στο ArcGIS Online. Εκεί οργανώθηκε μια ενιαία βάση δεδομένων για το σύνολο των κτιρίων του ιστορικού τόπου. Για κάθε κτίριο δημιουργήθηκαν ψηφιακές καρτέλες με τυποποιημένη δομή, που περιλάμβαναν χωρικά, μορφολογικά, ιστορικά και τεκμηριωτικά στοιχεία, καθώς και φωτογραφικό υλικό. Η χρήση της cloud πλατφόρμας επέτρεψε τη συνεχή ενημέρωση, τον έλεγχο και τη διόρθωση των δεδομένων, εξασφαλίζοντας ενιαία και αξιόπιστη πληροφορία για όλη την ομάδα. Με βάση την οργανωμένη ψηφιακή βάση δεδομένων, ήταν δυνατή η επεξεργασία και η ανάλυση του ιστορικού τόπου μέσω θεματικών χαρτών. Παρήχθησαν χάρτες που αφορούσαν τη χρονολόγηση των κτιρίων, την κατάσταση διατήρησης, τις χρήσεις, τις αλλοιώσεις του δομημένου περιβάλλοντος και χάρτες που αφορούσαν άλλα στοιχεία για τα κτίρια. Μέσα από τη χωρική ανάλυση, αναδείχθηκαν σχέσεις και πρότυπα στον ιστορικό ιστό της Ελευθερούπολης, τα οποία δεν είναι εύκολα αντιληπτά χωρίς τη χρήση GIS. Έτσι, το GIS λειτούργησε ως εργαλείο κατανόησης και ερμηνείας του ιστορικού τόπου και όχι απλώς ως μέσο απεικόνισης.

Συνοψίζοντας, η εμπειρία της έρευνας για την αναζωογόνηση του ιστορικού κέντρου Ελευθερούπολης δείχνει τον τρόπο με τον οποίο το GIS λειτουργεί ως ενιαία μεθοδολογία και όχι απλώς ως ψηφιακό εργαλείο. Τα δεδομένα που συλλέγονται στο πεδίο οργανώνονται σε ένα σύστημα GIS, επεξεργάζονται μέσω ανάλυσης και μετατρέπονται σε τεκμηριωμένη γνώση. Αυτή η γνώση μπορεί στη συνέχεια να υποστηρίξει τον σχεδιασμό, τη λήψη αποφάσεων και τελικά την προστασία και ανάδειξη των ιστορικών τόπων. Τα αρχεία αυτά αποτελούν μια βάση δεδομένων διαθέσιμων στους φορείς προστασίας αλλά και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Τμήμα τους επίσης είναι διαθέσιμο και στους κατοίκους, ώστε να γνωρίσουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά του τόπου τους.

Σε αυτό το πλαίσιο, η διεπιστημονική μεταπτυχιακή εκπαίδευση δίνει στον μηχανικό τα εργαλεία και τη μεθοδολογία για να διαχειριστεί την πολιτιστική κληρονομιά με σύγχρονο και τεκμηριωμένο τρόπο

4. Σύνοψη - Συμπεράσματα

Η προσφορά της Διεπιστημονικής Μεταπτυχιακής Εκπαίδευσης στην Προστασία, Συντήρηση & Αποκατάσταση των Μνημείων, γίνεται πράξη στο πλαίσιο του ΔΠΜΣ Προστασία Συντήρηση και αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού του ΑΠΘ.

Μια γενιά εξειδικευμένων επιστημόνων έχουν στελεχώσει τις αρμόδιες Υπηρεσίες για την προστασία των Μνημείων, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, αλλά και την εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες της, Μια γενιά εξειδικευμένων μηχανικών, αποφοίτων του προγράμματος, προσφέρει στην υλοποίηση μελετών που αφορούν στην προστασία και την αποκατάσταση των Μνημείων.

Η παραγόμενη έρευνα και γνώση στο πλαίσιο του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος, που διαρκώς εμπλουτίζεται και εξελίσσεται, είναι διαθέσιμη στην κοινωνία και χρήσιμη σε πολλαπλά επίπεδα. Τόσο στους αρμόδιους φορείς, όσο και στους μηχανικούς, στους ερευνητές άλλα και στους φοιτητές που ασχολούνται ή ενδιαφέρονται για την

αρχιτεκτονική Κληρονομιά, την προστασία και την αποκατάστασή της. Είναι επίσης διαθέσιμη σε κάθε ευαισθητοποιημένο πολίτη ώστε να τη γνωρίσει και να την οικειοποιηθεί.

Το ΔΠΜΣ Προστασία Συντήρηση και αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού του ΑΠΘ, θα συνεχίσει να προσφέρει σε αυτό τον τομέα της πολιτιστικής Κληρονομιάς, διευρύνοντας της συνεργασίες και τις συνέργειες εκτός από τους καθ' ύλην αρμόδιους φορείς και ερευνητικά κέντρα και με άλλους φορείς όπως το Τεχνικό Επιμελητήριο, τους συλλόγους των μηχανικών καθώς και άλλους, με στόχο την Προστασία, Συντήρηση και αποκατάσταση του Μνημειακού πλούτου της χώρας.

AI στην υπηρεσία της πολιτιστικής κληρονομιάς: νέες προσεγγίσεις στην καταγραφή ιστορικών κτηρίων

Κωνσταντίνα Σιούντρη

Δρ Αρχιτέκτων Μηχανικός, Αν. Προϊσταμένη Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Αττικής, Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και Κυκλάδων, ΥΠΠΟ

1. Εισαγωγή

Το ιστορικό δομημένο περιβάλλον αποτελεί θεμελιώδη συνιστώσα της πολιτιστικής ταυτότητας, της συλλογικής μνήμης και της ιστορικής συνέχειας των πόλεων. Τα ιστορικά κτήρια δεν λειτουργούν αποκλειστικά ως υλικά τεκμήρια παρελθοντικών περιόδων, αλλά ως πολυεπίπεδοι φορείς πληροφορίας που ενσωματώνουν κοινωνικές, οικονομικές, τεχνολογικές και αισθητικές μεταβολές διαφορετικών ιστορικών συγκυριών. Η διατήρησή τους συνδέεται άμεσα όχι μόνο με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και με ζητήματα βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, ανθεκτικότητας, κοινωνικής συνοχής και περιβαλλοντικής πολιτικής.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η διεθνής συζήτηση για τη βιωσιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος έχει μετατοπιστεί σημαντικά προς τη διατήρηση και επανάχρηση του υφιστάμενου κτηριακού αποθέματος. Στο πλαίσιο ευρωπαϊκών πολιτικών, όπως η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (European Green Deal), η πρωτοβουλία Renovation Wave και οι στρατηγικές για τις κλιματικά ουδέτερες πόλεις, η προστασία των ιστορικών κτηρίων δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως αποκλειστικά πολιτιστικό ζήτημα, αλλά ως κρίσιμο εργαλείο βιώσιμης μετάβασης. Η διατήρηση και προσαρμοστική επανάχρηση υφιστάμενων κελυφών δύναται να περιορίσει το ανθρακικό αποτύπωμα του κατασκευαστικού τομέα, να μειώσει το κόστος κατεδάφισης και ανακατασκευής και να ενισχύσει την κυκλική οικονομία των πόλεων.

Παράλληλα, το ιστορικό κτηριακό απόθεμα αντιμετωπίζει ολοένα αυξανόμενες πιέσεις. Η κλιματική αλλαγή, η αστικοποίηση, οι αλλαγές χρήσεων γης, ο υπερτουρισμός, η εγκατάλειψη, οι φυσικές καταστροφές και η σταδιακή φθορά των υλικών δημιουργούν ένα περιβάλλον διαρκούς απειλής για τη φυσική και ιστορική ακεραιότητα των κτηρίων πολιτιστικής αξίας. Στην πράξη, σημαντικά τμήματα του ιστορικού αστικού ιστού μετασχηματίζονται ή χάνονται πριν ακόμη τεκμηριωθούν επαρκώς ή αξιολογηθούν ως προς τη σημασία τους.

Υπό αυτό το πρίσμα, η κατηγοριοποίηση των ιστορικών κατασκευών αναδεικνύεται σε ζήτημα στρατηγικής σημασίας. Η αναγνώριση της περιόδου κατασκευής, της μορφολογικής τυπολογίας, των υλικών, της κατασκευαστικής τεχνολογίας και της κατάστασης διατήρησης ενός κτηρίου αποτελεί προϋπόθεση για τον σχεδιασμό πολιτικών προστασίας, τη διαχείριση κινδύνων, την ενεργειακή αναβάθμιση, την προτεραιοποίηση επεμβάσεων και την τεκμηριωμένη λήψη αποφάσεων. Η χαρτογράφηση και ανάλυση κτηρίων σε επίπεδο πόλης, γειτονιάς ή αστικού μετώπου αποκτά, συνεπώς, ιδιαίτερη σημασία για τη διαχείριση υποδομών, τον οικονομικό σχεδιασμό, την πολιτική προστασία και την προσαρμογή των πόλεων στις νέες περιβαλλοντικές συνθήκες.

Ωστόσο, στην ελληνική πραγματικότητα, η γνώση γύρω από το ιστορικό δομημένο απόθεμα παραμένει σε μεγάλο βαθμό κατακερματισμένη. Τα διαθέσιμα δεδομένα προέρχονται από διαφορετικές πηγές —όπως το Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, η Ελληνική Στατιστική Αρχή, αλλά και σημαντικές πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών— και συχνά παρουσιάζουν διαφορετικές μεθοδολογίες, επίπεδα πληρότητας και

δυνατότητες επικαιροποίησης. Σημαντικά αποθέματα γνώσης παραμένουν αποσπασματικά, στατικά ή δύσκολα διαλειτουργικά, περιορίζοντας τη δυνατότητα συνολικής αποτύπωσης και συστηματικής παρακολούθησης του ιστορικού αστικού τοπίου.

Η εν λόγω παρουσίαση επιχειρεί να διερευνήσει κατά πόσο οι ψηφιακές τεχνολογίες και ειδικότερα η Τεχνητή Νοημοσύνη μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά στην κατηγοριοποίηση και παρακολούθηση του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος. Μέσα από ένα πολυεπίπεδο μεθοδολογικό πλαίσιο που συνδυάζει πολυκριτηριακή ανάλυση, σημασιολογικές δομές, Historic Building Information Modelling (HBIM), αναγνώριση προτύπων και τεχνικές βαθιάς μάθησης (deep learning), διερευνάται η δυνατότητα μετάβασης από τη συμβατική, χειροκίνητη τεκμηρίωση σε ένα δυναμικό και ημιαυτόματο μοντέλο καταγραφής και ερμηνείας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην εφαρμογή τεχνικών computer vision μέσω του αλγορίθμου YOLO (You Only Look Once), με στόχο την αυτόματη αναγνώριση μορφολογικών χαρακτηριστικών και την υποστήριξη της κατηγοριοποίησης ιστορικών κτηρίων της Αθήνας. Η έρευνα δεν αποσκοπεί στην αντικατάσταση της επιστημονικής κρίσης των ειδικών, αλλά στη διερεύνηση της δυνατότητας ανάπτυξης εργαλείων υποστήριξης αποφάσεων που θα επιτρέπουν ταχύτερη, οικονομικότερη και συστηματικότερη τεκμηρίωση μεγάλης κλίμακας ιστορικών κτηριακών συνόλων.

2. Η ανάγκη κατηγοριοποίησης και το πρόβλημα της αποσπασματικής τεκμηρίωσης του ιστορικού δομημένου αποθέματος

Η αποτελεσματική προστασία της αρχιτεκτονικής πολιτιστικής κληρονομιάς προϋποθέτει, πρωτίστως, τη συστηματική γνώση του αντικειμένου προστασίας. Η αναγνώριση, κατηγοριοποίηση και τεκμηρίωση του ιστορικού δομημένου αποθέματος συνιστούν βασικές προϋποθέσεις για τον σχεδιασμό πολιτικών διατήρησης, την αξιολόγηση κινδύνων, την ιεράρχηση παρεμβάσεων και τη διαμόρφωση τεκμηριωμένων στρατηγικών διαχείρισης.

Η κατηγοριοποίηση των ιστορικών κτηρίων δεν αφορά αποκλειστικά την ιστορική ή μορφολογική τους ανάγνωση, αλλά αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη επιχειρησιακή και αναπτυξιακή διάσταση. Η γνώση της περιόδου κατασκευής, της τυπολογίας, των κατασκευαστικών συστημάτων, των υλικών και της κατάστασης διατήρησης ενός κτηρίου επηρεάζει κρίσιμες αποφάσεις που σχετίζονται με τη σεισμική τρωτότητα, την ενεργειακή αναβάθμιση, την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, την πολιτική προστασία, αλλά και τη βιώσιμη επανάχρηση εγκαταλελειμμένων κελυφών. Σε αυτό το πλαίσιο, η χαρτογράφηση ιστορικών κτηρίων σε επίπεδο πόλης ή γειτονιάς αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τον χωρικό σχεδιασμό και τη διαχείριση των αστικών υποδομών.

Παρά τη σημασία του ζητήματος, η τεκμηρίωση του ιστορικού δομημένου αποθέματος στην Ελλάδα παραμένει σε μεγάλο βαθμό αποσπασματική. Οι διαθέσιμες βάσεις δεδομένων αναπτύχθηκαν συχνά με διαφορετικές στοχεύσεις, θεσμικά πλαίσια και μεθοδολογικές προσεγγίσεις, με αποτέλεσμα την ύπαρξη παράλληλων αλλά μη διαλειτουργικών συστημάτων γνώσης. Τα δεδομένα του Υπουργείου Πολιτισμού επικεντρώνονται κυρίως στα χαρακτηρισμένα μνημεία και στα προστατευόμενα νεότερα μνημεία, ενώ αντίστοιχα το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας διατηρεί πληροφορίες που σχετίζονται με τα διατηρητέα κτήρια και τους όρους δόμησης. Παράλληλα, στατιστικές αποτυπώσεις της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής παρέχουν γενικές πληροφορίες για τη χρονολογία κατασκευής του κτηριακού αποθέματος, χωρίς όμως εξειδίκευση ως προς τη μορφολογική ή ιστορική τυπολογία.

Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε τα τελευταία χρόνια και η συμβολή πρωτοβουλιών της κοινωνίας των πολιτών, όπως η καταγραφή ιστορικών κτηρίων από τη Monumenta ή η ψηφιακή πλατφόρμα ModMov για τη νεότερη αρχιτεκτονική κληρονομιά. Ωστόσο, παρά την υψηλή επιστημονική και κοινωνική αξία των πρωτοβουλιών αυτών, οι περισσότερες βάσεις δεδομένων παραμένουν στατικές, μη δυναμικά επικαιροποιούμενες και συχνά περιορισμένες ως προς τη δυνατότητα μαζικής παρακολούθησης της εξέλιξης του αστικού αποθέματος.

Η πρόκληση καθίσταται ακόμη μεγαλύτερη στην περίπτωση των μεγάλων αστικών κέντρων, όπου το ιστορικό δομημένο περιβάλλον υφίσταται διαρκείς πιέσεις και μετασχηματισμούς. Η Αθήνα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Το ιστορικό κτηριακό της απόθεμα παρουσιάζει υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας, καθώς συνυπάρχουν διαφορετικές αρχιτεκτονικές περίοδοι, μεταγενέστερες επεμβάσεις, αλλοιώσεις και υβριδικές μορφολογικές τυπολογίες. Παράλληλα, η πίεση της αγοράς ακινήτων, η μεταβολή χρήσεων, η εγκατάλειψη και οι επαναλαμβανόμενες μετασκευές οδηγούν συχνά σε σταδιακή απώλεια αυθεντικών μορφολογικών χαρακτηριστικών.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας εξετάστηκε, μεταξύ άλλων, το σύνολο των καταγεγραμμένων διατηρητέων κτηρίων του Δήμου Αθηναίων, μέσω διασταύρωσης δεδομένων από διαφορετικές πηγές και συστηματικής αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης διατήρησης. Η αξιοποίηση εργαλείων όπως το Google Street View κατέστησε δυνατή την απομακρυσμένη παρατήρηση και συγκριτική ανάλυση μεγάλου αριθμού κτηρίων. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι περίπου το 4% των καταγεγραμμένων κτηρίων είχε ήδη κατεδαφιστεί, ενώ περίπου το 16% παρουσίαζε ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα φθοράς ή εγκατάλειψης, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη για διαρκή και συστηματική παρακολούθηση του αποθέματος.

Τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν ένα κρίσιμο ζήτημα: η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν μπορεί πλέον να βασίζεται αποκλειστικά σε αποσπασματικές και χειροκίνητες διαδικασίες τεκμηρίωσης. Οι συμβατικές μέθοδοι, αν και επιστημονικά αναγκαίες και εξαιρετικά αξιόπιστες, απαιτούν σημαντικό χρόνο, εξειδίκευση, οικονομικούς πόρους και εκτεταμένη επιτόπια εργασία. Σε περιβάλλοντα μεγάλης κλίμακας, όπως οι σύγχρονες πόλεις, η πλήρης απογραφή και παρακολούθηση καθίσταται ιδιαίτερα απαιτητική.

Υπό αυτές τις συνθήκες, αναδύεται το ερώτημα κατά πόσο οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να λειτουργήσουν ως επιταχυντές της επιστημονικής γνώσης και να υποστηρίξουν τον ειδικό στη διαδικασία αναγνώρισης, ταξινόμησης και αξιολόγησης ιστορικών κτηρίων. Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να απαντήσει σε αυτό ακριβώς το ερώτημα, προτείνοντας ένα πολυεπίπεδο μεθοδολογικό πλαίσιο που συνδυάζει παραδοσιακές προσεγγίσεις τεκμηρίωσης με εργαλεία Τεχνητής Νοημοσύνης, αναγνώρισης προτύπων και ψηφιακής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

3. Μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας και αξιοποίηση τεχνικών Τεχνητής Νοημοσύνης

Η παρούσα έρευνα αναπτύχθηκε με στόχο τη διερεύνηση της δυνατότητας συστηματικής και δυναμικής κατηγοριοποίησης του ιστορικού δομημένου αποθέματος μέσω της αξιοποίησης ψηφιακών τεχνολογιών και τεχνικών Τεχνητής Νοημοσύνης (Artificial Intelligence – AI). Η βασική ερευνητική υπόθεση ήταν ότι η επιστημονική γνώση που διαθέτουν οι ειδικοί της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς δύναται να υποστηριχθεί από εργαλεία υπολογιστικής ανάλυσης, επιτρέποντας την ταχύτερη αναγνώριση και ερμηνεία μορφολογικών χαρακτηριστικών μεγάλης κλίμακας ιστορικών συνόλων.

Η προσέγγιση που ακολουθήθηκε δεν αντιμετωπίζει την Τεχνητή Νοημοσύνη ως μηχανισμό αντικατάστασης της επιστημονικής κρίσης, αλλά ως εργαλείο υποστήριξης αποφάσεων (decision-support tool). Στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, η αξιολόγηση και ερμηνεία ενός ιστορικού κτηρίου παραμένει άρρηκτα συνδεδεμένη με τη διεπιστημονική γνώση αρχιτεκτόνων, μηχανικών, ιστορικών αρχιτεκτονικής, αρχαιολόγων και συντηρητών. Ωστόσο, η αυξανόμενη πολυπλοκότητα των αστικών περιβαλλόντων και η ανάγκη επεξεργασίας μεγάλου όγκου δεδομένων δημιουργούν την ανάγκη για νέα ψηφιακά εργαλεία που να λειτουργούν ενισχυτικά προς τον ειδικό.

Για τον λόγο αυτό σχεδιάστηκε ένα πολυεπίπεδο μεθοδολογικό πλαίσιο που συνδυάζει διαφορετικές προσεγγίσεις ψηφιακής πολιτιστικής τεκμηρίωσης. Ειδικότερα, αξιοποιήθηκαν:

- **πολυκριτηριακές μέθοδοι λήψης αποφάσεων (Multi-Criteria Decision Analysis – MCDA)**, με στόχο την αποτίμηση σύνθετων χαρακτηριστικών και την ανάπτυξη συστηματοποιημένων κριτηρίων ταξινόμησης,
- **σημασιολογικές οντολογίες (semantic ontologies)**, για τη συσχέτιση ετερογενών δεδομένων και την ενίσχυση της διαλειτουργικότητας μεταξύ διαφορετικών πηγών πληροφορίας,
- **Historic Building Information Modelling (HBIM)**, ως εργαλείο ψηφιακής τεκμηρίωσης και δομημένης αναπαράστασης της ιστορικής πληροφορίας των κτηρίων,
- **τεχνικές αναγνώρισης προτύπων (pattern recognition)** και **computer vision**, με σκοπό την αυτόματη ανίχνευση μορφολογικών χαρακτηριστικών από εικόνες προσόψεων,
- καθώς και **αλγόριθμοι βαθιάς μάθησης (deep learning)**, με στόχο την πειραματική διερεύνηση της δυνατότητας αυτόματης κατηγοριοποίησης ιστορικών κτηρίων.

Η εφαρμογή του μεθοδολογικού πλαισίου εστιάστηκε στο ιστορικό δομημένο περιβάλλον της Αθήνας και ειδικότερα σε κτήρια που κατασκευάστηκαν κατά την περίοδο 1830–1940, μία χρονική ενότητα εξαιρετικά κρίσιμη για τη διαμόρφωση της νεότερης αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας της πόλης. Η επιλογή της Αθήνας δεν ήταν τυχαία, καθώς πρόκειται για ένα πολυστρωματικό αστικό περιβάλλον στο οποίο συνυπάρχουν διαφορετικές αρχιτεκτονικές τυπολογίες —νεοκλασικά, εκλεκτικιστικά, μεσοπολεμικά και πρώιμα μοντέρνα κτήρια— συχνά με μεταγενέστερες επεμβάσεις και υβριδικά χαρακτηριστικά.

Στο πλαίσιο της έρευνας αναπτύχθηκε σύστημα κατηγοριοποίησης ιστορικών κτηρίων βασισμένο σε έξι κύριες κατηγορίες και σαράντα δύο επιμέρους μορφολογικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά. Η διαδικασία ταξινόμησης στηρίχθηκε σε πολυκριτηριακή αξιολόγηση μορφολογικών γνωρισμάτων, όπως η σύνθεση της πρόσοψης, η τυπολογία ανοιγμάτων, τα διακοσμητικά στοιχεία, οι εξώστες, τα φουρούσια, τα γείσα, οι αναλογίες, τα υλικά και άλλα μορφολογικά μοτίβα που συχνά χρησιμοποιούνται από τους ειδικούς για την αναγνώριση της αρχιτεκτονικής περιόδου ενός κτηρίου.

Παράλληλα, διερευνήθηκε η δυνατότητα αξιοποίησης εργαλείων computer vision για την αναγνώριση αυτών των χαρακτηριστικών με ημιαυτόματο τρόπο. Για τον σκοπό αυτό επιλέχθηκε ο αλγόριθμος **YOLO (You Only Look Once)**, ένας από τους πλέον διαδεδομένους αλγορίθμους αναγνώρισης αντικειμένων σε πραγματικό χρόνο. Η επιλογή του συγκεκριμένου μοντέλου βασίστηκε στην υψηλή ταχύτητα επεξεργασίας εικόνας, στη δυνατότητα ταυτόχρονης ανίχνευσης πολλαπλών αντικειμένων και στη σχετική προσαρμοστικότητα του σε σύνθετα αστικά περιβάλλοντα.

Το βασικό ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε ήταν κατά πόσο ένας αλγόριθμος μπορεί να αναγνωρίσει εκείνα τα μορφολογικά στοιχεία που χρησιμοποιεί ένας ειδικός προκειμένου να ερμηνεύσει την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία ενός ιστορικού κτηρίου. Με άλλα λόγια, διερευνήθηκε κατά πόσο η μηχανική μάθηση μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο υποβοήθησης της αρχιτεκτονικής ανάγνωσης του αστικού τοπίου.

Για την εκπαίδευση του μοντέλου δημιουργήθηκε εξειδικευμένο dataset εικόνων από ιστορικά κτήρια της Αθήνας, κυρίως μέσω αξιοποίησης διαθέσιμων δεδομένων από το Google Street View, επιδιώκοντας παράλληλα τη διερεύνηση οικονομικά βιώσιμων μεθόδων μαζικής τεκμηρίωσης. Ακολούθησε διαδικασία χειροκίνητης επισήμανσης (annotation) μορφολογικών στοιχείων, κατά την οποία επισημάνθηκαν χαρακτηριστικά όπως θύρες, παράθυρα, εξώστες, φουρούσια και διακοσμητικά μοτίβα, ώστε να καταστεί δυνατή η εκπαίδευση του αλγορίθμου στην αναγνώριση της «μορφολογικής γλώσσας» της αθηναϊκής αρχιτεκτονικής.

Η μεθοδολογική αυτή διαδικασία εξελίχθηκε σε διακριτές φάσεις πειραματικής εφαρμογής, οι οποίες παρουσιάζονται αναλυτικά στην επόμενη ενότητα.

4. Πειραματική εφαρμογή τεχνικών βαθιάς μάθησης: Η αξιοποίηση του YOLO στην κατηγοριοποίηση ιστορικών κτηρίων

Η διερεύνηση της δυνατότητας αξιοποίησης τεχνικών Τεχνητής Νοημοσύνης για την αναγνώριση και κατηγοριοποίηση ιστορικών κτηρίων αποτέλεσε βασικό άξονα της παρούσας έρευνας. Ειδικότερα, εξετάστηκε η δυνατότητα εφαρμογής αλγορίθμων βαθιάς μάθησης (deep learning) στην ανάλυση μορφολογικών χαρακτηριστικών του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος της Αθήνας.

Η επιλογή του αλγορίθμου **YOLO (You Only Look Once)** βασίστηκε στη δυνατότητά του να πραγματοποιεί ανίχνευση αντικειμένων σε πραγματικό χρόνο μέσω μιας ενιαίας διαδικασίας επεξεργασίας εικόνας. Σε αντίθεση με παλαιότερες προσεγγίσεις computer vision που απαιτούν διαδοχικά στάδια ανάλυσης, το YOLO είναι σε θέση να αναγνωρίζει ταυτόχρονα πολλαπλά αντικείμενα εντός της ίδιας εικόνας, επιτυγχάνοντας υψηλή υπολογιστική ταχύτητα και ικανοποιητική ακρίβεια ακόμη και σε σύνθετα οπτικά περιβάλλοντα, όπως οι αστικές όψεις.

Το βασικό ερευνητικό ερώτημα της πειραματικής διαδικασίας ήταν κατά πόσο ένας αλγόριθμος μπορεί να αναγνωρίσει εκείνα τα μορφολογικά στοιχεία που χρησιμοποιεί ένας αρχιτέκτονας ή ειδικός της πολιτιστικής κληρονομιάς για την ταξινόμηση ενός ιστορικού κτηρίου. Πρακτικά, επιχειρήθηκε να διερευνηθεί εάν ένα μοντέλο μηχανικής μάθησης μπορεί να «διαβάσει» μία πρόσοψη και να αναγνωρίσει πρότυπα που υποδηλώνουν συγκεκριμένες αρχιτεκτονικές περιόδους ή μορφολογικές κατηγορίες.

Για τον σκοπό αυτό αναπτύχθηκε εξειδικευμένο σύνολο δεδομένων (dataset), αποτελούμενο από εικόνες ιστορικών κτηρίων του Δήμου Αθηναίων, κυρίως μέσω αξιοποίησης διαθέσιμων εικόνων από το Google Street View. Η επιλογή της συγκεκριμένης πηγής κρίθηκε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς επέτρεψε τη διερεύνηση δυνατοτήτων αξιοποίησης ανοιχτών ή χαμηλού κόστους δεδομένων μεγάλης κλίμακας για σκοπούς πολιτιστικής τεκμηρίωσης.

Ακολούθησε διαδικασία χειροκίνητης επισήμανσης (annotation) των εικόνων, κατά την οποία αναγνωρίστηκαν και σημειώθηκαν συγκεκριμένα μορφολογικά χαρακτηριστικά των προσόψεων. Η διαδικασία αυτή υπήρξε ιδιαίτερα απαιτητική, καθώς προϋπέθετε συστηματική παρατήρηση και επιστημονική ερμηνεία μορφολογικών στοιχείων από μεγάλο αριθμό εικόνων. Μεταξύ των στοιχείων που επισημάνθηκαν περιλαμβάνονταν θύρες, παράθυρα,

εξώστες, φουρούσια, διακοσμητικά μορφολογικά στοιχεία, συμμετρίες και λοιπά χαρακτηριστικά που συχνά λειτουργούν ως δείκτες αρχιτεκτονικής περιόδου.

Η πειραματική διαδικασία οργανώθηκε σε διακριτές φάσεις αυξανόμενης πολυπλοκότητας.

Στην πρώτη φάση, το μοντέλο εκπαιδεύτηκε να αναγνωρίζει επιμέρους μορφολογικά χαρακτηριστικά των ιστορικών προσόψεων. Ο στόχος σε αυτό το στάδιο δεν ήταν η πλήρης κατηγοριοποίηση του κτηρίου, αλλά η εκμάθηση της «μορφολογικής γραμματικής» της αρχιτεκτονικής της Αθήνας μέσω της αναγνώρισης βασικών δομικών και διακοσμητικών στοιχείων.

Στη δεύτερη φάση, η έρευνα προχώρησε από την αναγνώριση μεμονωμένων στοιχείων στην ταξινόμηση ολόκληρων κτηρίων. Το μοντέλο εκπαιδεύτηκε ώστε να αναγνωρίζει βασικές αρχιτεκτονικές κατηγορίες του ιστορικού αποθέματος, όπως νεοκλασικά, εκλεκτικιστικά, μεσοπολεμικά και μεταγενέστερα κτήρια, επιχειρώντας να συσχετίσει συνδυασμούς μορφολογικών χαρακτηριστικών με συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους.

Στην τρίτη φάση επιχειρήθηκε περαιτέρω αύξηση της πολυπλοκότητας μέσω της εισαγωγής υβριδικών ή μεταβατικών κατηγοριών, όπως νεοκλασικό–εκλεκτικιστικό ή μεσοπολεμικό–εκλεκτικιστικό κτήριο. Η επιλογή αυτή κρίθηκε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς αντανακλά τη σύνθετη πραγματικότητα της αθηναϊκής αρχιτεκτονικής, όπου πολλά κτήρια εμφανίζουν μορφολογικές επικαλύψεις και μεταβατικά χαρακτηριστικά, ακόμη και για έμπειρους ειδικούς.

Τα αποτελέσματα της πειραματικής εφαρμογής υπήρξαν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Το μοντέλο κατόρθωσε να επιτύχει ικανοποιητικό επίπεδο αναγνώρισης και κατηγοριοποίησης, παρουσιάζοντας μεγαλύτερη ακρίβεια σε κτήρια με σαφή και ευδιάκριτα μορφολογικά χαρακτηριστικά. Παράλληλα, αναδείχθηκαν σημαντικές προκλήσεις που σχετίζονται με τη φύση του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος. Κτήρια με εκτεταμένες αλλοιώσεις, προσθήκες, επικαλύψεις, κακής ποιότητας εικόνες ή δυσμενείς γωνίες λήψης παρουσίαζαν συχνότερα λανθασμένες ταξινομήσεις, γεγονός που επιβεβαιώνει τη δυσκολία εφαρμογής αλγοριθμικών μοντέλων σε σύνθετα και μη ομοιογενή πολιτιστικά δεδομένα.

Παρά τους περιορισμούς, η έρευνα κατέδειξε ότι η αξιοποίηση τεχνικών βαθιάς μάθησης μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη δημιουργία εργαλείων ταχείας και μαζικής προκαταρκτικής αποτύπωσης του ιστορικού αποθέματος. Η χρήση τέτοιων μοντέλων δεν αποσκοπεί στην αυτοματοποιημένη λήψη τελικών αποφάσεων, αλλά στη δημιουργία ενός πρώτου επιπέδου ανάλυσης που μπορεί να υποστηρίζει τον ειδικό, επιτρέποντας στοχευμένη αξιολόγηση, καλύτερη ιεράρχηση πόρων και αποτελεσματικότερη διαχείριση μεγάλων όγκων πληροφορίας.

Η πειραματική εφαρμογή κατέδειξε, συνεπώς, ότι η μετάβαση από τη συμβατική καταγραφή προς ένα δυναμικό μοντέλο «έξυπνης» πολιτιστικής τεκμηρίωσης είναι τεχνολογικά εφικτή, υπό την προϋπόθεση της συνεχούς βελτίωσης των δεδομένων εκπαίδευσης, της ανάπτυξης ερμηνεύσιμων μοντέλων και της στενής συνεργασίας μεταξύ ειδικών της πολιτιστικής κληρονομιάς και επιστημόνων δεδομένων.

5. Προοπτικές εφαρμογής και μελλοντικές κατευθύνσεις στην ψηφιακή διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η αξιοποίηση τεχνικών Τεχνητής Νοημοσύνης στην παρούσα έρευνα δεν αντιμετωπίζεται ως αποσπασματικό πείραμα υπολογιστικής αναγνώρισης εικόνας, αλλά ως μέρος ενός ευρύτερου μετασχηματισμού του τρόπου με τον οποίο τεκμηριώνεται, παρακολουθείται και διαχειρίζεται η πολιτιστική κληρονομιά. Τα αποτελέσματα της πειραματικής εφαρμογής υποδηλώνουν ότι οι

ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη μετάβαση από στατικά συστήματα τεκμηρίωσης προς δυναμικά περιβάλλοντα γνώσης και λήψης αποφάσεων.

Σε επίπεδο δημόσιας διοίκησης, η ανάπτυξη τέτοιων μεθοδολογιών θα μπορούσε να υποστηρίξει την αποτελεσματικότερη παρακολούθηση μεγάλου όγκου ιστορικού δομημένου αποθέματος, ιδιαίτερα σε περιοχές υψηλής πολεοδομικής πίεσης ή αυξημένου κινδύνου μετασχηματισμού. Η δυνατότητα ταχείας προκαταρκτικής αναγνώρισης μορφολογικών χαρακτηριστικών και αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης θα μπορούσε να λειτουργήσει υποστηρικτικά σε υπηρεσίες πολιτιστικής κληρονομιάς, πολεοδομικές αρχές και οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.

Σε μια μελλοντική εκδοχή τέτοιων συστημάτων, η συνεχής συλλογή και επεξεργασία δεδομένων εικόνας θα μπορούσε να επιτρέπει τον σχεδόν αυτοματοποιημένο εντοπισμό αλλοιώσεων σε όψεις, την αφαίρεση αρχιτεκτονικών στοιχείων, την αναγνώριση επεμβάσεων που ενδέχεται να επηρεάζουν τη μορφολογική ακεραιότητα ενός κτηρίου ή ακόμη και την εκτίμηση επιταχυνόμενων φθορών λόγω εγκατάλειψης, σεισμικής δραστηριότητας ή περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων. Υπό αυτή την έννοια, η πολιτιστική διαχείριση θα μπορούσε σταδιακά να μετακινηθεί από ένα μοντέλο παθητικής αντίδρασης προς ένα μοντέλο προληπτικής παρακολούθησης και έγκαιρης παρέμβασης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελλοντική σύνδεση των εργαλείων computer vision με συστήματα **Historic Building Information Modelling (HBIM)** και ψηφιακών διδύμων (**digital twins**). Ένα ολοκληρωμένο ψηφιακό οικοσύστημα πολιτιστικής κληρονομιάς θα μπορούσε να συνδυάζει γεωχωρικά δεδομένα, ιστορική τεκμηρίωση, μορφολογικά χαρακτηριστικά, στοιχεία φθοράς, αισθητήρες παρακολούθησης και υπολογιστικά μοντέλα πρόβλεψης. Η σύνθεση αυτών των πληροφοριών θα επέτρεπε όχι μόνο την καταγραφή της παρούσας κατάστασης ενός μνημείου ή ιστορικού κτηρίου, αλλά και τη δυναμική προσομοίωση πιθανών μελλοντικών σεναρίων φθοράς ή παρέμβασης.

Παράλληλα, οι πρόσφατες εξελίξεις στα **Μεγάλα Γλωσσικά Μοντέλα (Large Language Models – LLMs)** δημιουργούν νέες προοπτικές για τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέχρι σήμερα, τα περισσότερα ψηφιακά εργαλεία λειτουργούν πρωτίστως ως μηχανισμοί αποθήκευσης και ανάκτησης πληροφορίας. Ωστόσο, η ενσωμάτωση εξειδικευμένων γλωσσικών μοντέλων, εκπαιδευμένων σε νομοθεσία προστασίας, τεχνικές αποκατάστασης, μορφολογικές ταξινομήσεις, αρχειακές πηγές, ιστορική τεκμηρίωση και δεδομένα αποκαταστάσεων, δύναται να οδηγήσει στη δημιουργία προηγμένων εργαλείων υποστήριξης αποφάσεων.

Ένα εξειδικευμένο **Heritage AI assistant** θα μπορούσε, ενδεικτικά, να υποστηρίζει μηχανικούς και φορείς πολιτιστικής διαχείρισης στην αναγνώριση μορφολογικών περιόδων, στην αναζήτηση συμβατών τεχνικών αποκατάστασης, στην ερμηνεία ιστορικών μετασχηματισμών ή ακόμη και στην αξιολόγηση της συμβατότητας επεμβάσεων με θεσμικά πλαίσια προστασίας. Παράλληλα, η σύνδεση των γλωσσικών μοντέλων με δεδομένα computer vision θα μπορούσε να ενισχύσει τη δυνατότητα πολυτροπικής ερμηνείας (multimodal interpretation), συνδυάζοντας εικόνα, κείμενο και δομημένα δεδομένα σε ένα ενιαίο περιβάλλον ανάλυσης.

Ωστόσο, η εφαρμογή της Τεχνητής Νοημοσύνης στην πολιτιστική κληρονομιά συνοδεύεται από σημαντικές προκλήσεις. Σε αντίθεση με άλλους τομείς εφαρμογής, το ιστορικό δομημένο περιβάλλον χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό μοναδικότητας, αλλοιώσεων, υβριδικών τυπολογιών και χρονικών μετασχηματισμών, γεγονός που δυσχεραίνει τη δημιουργία ομοιογενών και επαρκώς επισημασμένων συνόλων δεδομένων (datasets). Επιπλέον, ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων, διαλειτουργικότητας μεταξύ βάσεων δεδομένων, ποιότητας

εικόνων και προσβασιμότητας δεδομένων εξακολουθούν να περιορίζουν την ανάπτυξη επεκτάσιμων λύσεων.

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά επίσης η ανάγκη ανάπτυξης **ερμηνεύσιμης Τεχνητής Νοημοσύνης (Explainable Artificial Intelligence – XAI)**. Στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, η τεκμηρίωση των αποφάσεων αποτελεί κρίσιμο παράγοντα επιστημονικής αξιοπιστίας. Δεν αρκεί ένα σύστημα να προτείνει μία ταξινόμηση ή μία εκτίμηση· απαιτείται να είναι δυνατή η κατανόηση των παραμέτρων και της λογικής που οδήγησαν σε αυτήν. Η ερμηνευσιμότητα των αλγοριθμικών μοντέλων καθίσταται επομένως αναγκαία προϋπόθεση για την αποδοχή τους από τους ειδικούς και τους θεσμικούς φορείς.

Η παρούσα έρευνα υποστηρίζει ότι το μέλλον της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν βρίσκεται ούτε στην αποκλειστική εξάρτηση από παραδοσιακές χειροκίνητες μεθόδους ούτε σε πλήρως αυτοματοποιημένες διαδικασίες. Αντιθέτως, αναδεικνύεται ένα υβριδικό μοντέλο συνεργασίας ανθρώπου και τεχνολογίας, όπου η Τεχνητή Νοημοσύνη λειτουργεί ως επιταχυντής επιστημονικής γνώσης, επιτρέποντας στους ειδικούς να εργάζονται αποτελεσματικότερα, συστηματικότερα και με μεγαλύτερη στρατηγική στόχευση.

6. Συμπεράσματα

Η κατηγοριοποίηση και συστηματική παρακολούθηση του ιστορικού δομημένου αποθέματος συνιστούν σήμερα κρίσιμες προϋποθέσεις για την αποτελεσματική προστασία της αρχιτεκτονικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε ένα περιβάλλον αυξανόμενων περιβαλλοντικών, κοινωνικών και πολεοδομικών πιέσεων, οι συμβατικές μέθοδοι τεκμηρίωσης, αν και παραμένουν επιστημονικά απαραίτητες, εμφανίζουν περιορισμούς ως προς την κλίμακα, τον χρόνο και τους απαιτούμενους πόρους εφαρμογής.

Η παρούσα έρευνα επιχείρησε να διερευνήσει τις δυνατότητες ανάπτυξης ενός πολυεπίπεδου ψηφιακού πλαισίου κατηγοριοποίησης και παρακολούθησης ιστορικών κτηρίων, συνδυάζοντας πολυκριτηριακή ανάλυση, HBIM, σημασιολογικές οντολογίες και τεχνικές βαθιάς μάθησης. Η πειραματική αξιοποίηση του αλγορίθμου YOLO κατέδειξε ότι η αναγνώριση μορφολογικών χαρακτηριστικών και η προκαταρκτική ταξινόμηση ιστορικών κτηρίων μπορούν να επιτευχθούν με ενθαρρυντικά αποτελέσματα, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις σαφών μορφολογικών τυπολογιών.

Παρά τους τεχνολογικούς περιορισμούς, τα ευρήματα της έρευνας επιβεβαιώνουν ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη δύναται να λειτουργήσει ως ουσιαστικό εργαλείο υποστήριξης της πολιτιστικής διαχείρισης, συμβάλλοντας στη δημιουργία περισσότερο δυναμικών, προληπτικών και δεδομενοκεντρικών προσεγγίσεων προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Τελικά, η μετάβαση από τη συμβατική τεκμηρίωση προς τη «νοημοσύνη της πολιτιστικής κληρονομιάς» δεν συνιστά τεχνολογική αντικατάσταση της ανθρώπινης εμπειρίας, αλλά αναδιαμόρφωση των εργαλείων με τα οποία οι ειδικοί μπορούν να προσεγγίσουν, να ερμηνεύσουν και να προστατεύσουν αποτελεσματικότερα το ιστορικό δομημένο περιβάλλον.

Βιβλιογραφία

Siountri, K., & Anagnostopoulos, C. N. (2023). The classification of cultural heritage buildings in athens using deep learning techniques. *Heritage*, *6*(4), 3673-3705.

Siountri, K. (2024). *Classification and modeling of elements for monitoring the evolution of historical buildings using pattern recognition for enhancing cultural heritage* (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σχολή Κοινωνικών Επιστημών. Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας).

Filippatos, K., Siountri, K., & Anagnostopoulos, C.-N. (2026). Closed-Set vs. Open-Vocabulary Object Detectors for Urban Architectural Typology Classification: A Comparative Study on Athenian Heritage Buildings. *Heritage*, *9*(5), 206. https://doi.org/10.3390/heritage9050206

Ο ρόλος του ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας-Θράκης) στην προστασία των διατηρητέων κτιρίων στη Μακεδονία-Θράκη

Μαρία Μαργαρίτα Βυζαντιάδου

Δρ Αρχιτέκτων Μηχανικός, Αν. Προϊσταμένη Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων Υπουργείου Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης), mvyzantiadou@mathra.gr

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση αυτή αφορά, αρχικά, συνοπτικά στο γενικό πλαίσιο του ρόλου του Υπουργείου Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην περιοχή της αρμοδιότητάς του. Επίσης, γίνεται αναφορά σε ενέργειες της Υπηρεσίας που αφορούν στη βελτίωση και ανάπτυξη των ψηφιακών εργαλείων καταγραφής των δεδομένων του αρχείου της, καθώς και σε ενέργειες με στόχο τη μείωση της γραφειοκρατίας, την απλούστευση των διαδικασιών ελέγχου και τη διευκρίνιση των διαδικασιών αυτών σε θέματα προστασίας διατηρητέων και αξιόλογων κτιρίων.

Η προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί υποχρέωση της ελληνικής πολιτείας, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Συντάγματος. Παράλληλα, και ως απόρροια διεθνών υποχρεώσεων της χώρας, με ένα πλέγμα νομοθετικών διατάξεων έχουν εισαχθεί διαδικασίες και προδιαγραφές για την προστασία και διατήρησή της.

1. Αρμοδιότητα προστασίας του Υπουργείου Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης)

Η αρμοδιότητα του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων (ΠΟ&ΔΚ) του Υπουργείου Εσωτερικών (ΥΠΕΣ) (τομέας Μακεδονίας και Θράκης), ασκείται με το ΠΔ 358/86, όταν αυτή εκχωρήθηκε από το τότε Υπουργείο ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. στο πρώην Υπουργείο Βόρειας Ελλάδας.

Κατά το άρθρο 6, του Ν 4067/12, η αρμοδιότητα αυτή αφορά στη διατήρηση και προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και συγκεκριμένα:

α) κτιρίων ή τμημάτων κτιρίων ή συγκροτημάτων κτιρίων ή στοιχείων του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος χώρου,

β) παραδοσιακών προστατευόμενων συνόλων: οικισμών ή τμημάτων πόλεων ή οικισμών, και

γ) ζωνών ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους.

Συνοπτική παρουσίαση των παραπάνω προστατευόμενων στοιχείων αναφέρεται σε βιβλίο που εκδόθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας - Θράκης), (ΥΠΕΣ, 2017).

Επίσης το Τμήμα είναι αρμόδιο στην τροποποίηση ρυμοτομικών σχεδίων σε αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικούς τόπους που προστατεύονται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.4858/2021 (ΦΕΚ Α΄220) «*Κύρωση κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς*».

Το Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων (ΠΟ&ΔΚ) του Υπουργείου Εσωτερικών (Τομέας Μακεδονίας και Θράκης) διαθέτει στο αρχείο του, το οποίο συνεχώς επικαιροποιείται και υποστηρίζεται διοικητικά και μηχανογραφικά, κυρίως τους φακέλους των διατηρητέων κτιρίων, των παραδοσιακών οικισμών και των περιοχών φυσικού κάλλους, καθώς

και αξιόλογων κτιρίων κλπ σε αναλογική μορφή, ενώ παράλληλα διαθέτει ηλεκτρονική βάση δεδομένων, στην οποία καταχωρούνται όλα τα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Μακεδονίας και Θράκης, αρμοδιότητάς του.

2. Η Ηλεκτρονική Βάση Δεδομένων και πρόταση για ψηφιοποίηση του αρχείου ΠΟ&ΔΚ

Η Ηλεκτρονική Βάση Δεδομένων που λειτουργεί μέσω του εσωτερικού δικτύου με τον τίτλο «*Υποσύστημα Υποστήριξης και Ενίσχυσης των Υπηρεσιών Αδειοδότησης – Έγκρισης Κτιριακών Παρεμβάσεων*» είναι ένα εργαλείο που σχεδιάστηκε πριν από δεκαοχτώ χρόνια, περίπου, σε συνεργασία με το τμήμα Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης του υπουργείου, προκειμένου να καταγραφούν και να καταγράφονται ηλεκτρονικά όλα τα χαρακτηριζόμενα στοιχεία της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς για την περιοχή της Μακεδονίας και Θράκης (16 Περιφερειακές Ενότητες), που αποτελεί το χώρο ευθύνης του.

Στο υποσύστημα αυτό που χρησιμοποιείται συνδυαστικά με το συμβατικό αρχείο της υπηρεσίας, δίνεται δυνατότητα στους εσωτερικούς χρήστες του υπουργείου να διαχειρίζονται, να συμπληρώνουν και να, αναζητούν στοιχεία όπως:

- τον φορέα προστασίας (ΥΜΑΘ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΠΟ),
- το είδος του στοιχείου: Διατηρητέο Κτίριο, Προτεινόμενο για Διατήρηση, Παραδοσιακός Οικισμός, Ιστορικός Τόπος, Αρχαιολογικός Χώρος, Περ. Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους, κλπ.
- τη διεύθυνση και τον φερόμενο ιδιοκτήτη, τη Νομαρχία, Δήμος/Κοινότητα, Δ. Διαμέρισμα,
- τον αριθμό απόφασης και τον αριθμό ΦΕΚ.
- Επίσης υπάρχει πεδίο για τα συνοδευτικά αρχεία , όπως έγγραφα, φωτογραφίες και άλλα, καθώς και δίνεται η δυνατότητα να παράγεται:
- γενική αναφορά για όλα τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σε λίστα και
- συγκεντρωτική αναφορά όπου μπορούν να εμφανιστούν σε λίστα τα αριθμητικά δεδομένα όλων των στοιχείων αρχιτεκτονικής κληρονομιάς για το κάθε είδος ξεχωριστά ή συνολικά και ανά Φορέα ή/και Νομό (Περιφερειακή Ενότητα).

Το υποσύστημα του ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) έχει διευκολύνει σημαντικά στη διοικητική διαδικασία για την προστασία των αρχιτεκτονικών στοιχείων και είναι ένα εύχρηστο εργαλείο για την υπηρεσία. Παράλληλα, όμως, ως αποτέλεσμα της μακροχρόνιας καθημερινής χρήσης του συστήματος έχουν καταγραφεί από τους ίδιους τους χρήστες, δηλαδή τους υπαλλήλους στο τμήμα ΠΟ&ΔΚ, παρατηρήσεις και προτάσεις για τη λειτουργική βελτίωσή του, όπως ότι:

- Θα πρέπει να δίνονται σημαντικά δεδομένα προς τον χρήστη, που είναι όπως τα εξής:
  Ο εντοπισμός διατηρητέου κτιρίου σε ψηφιακό υπόβαθρο (χάρτη, αεροφωτογραφία, διάγραμμα κλπ). Σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχει αρίθμηση της οδού, ή ακόμη και ονομασία οδού, ενώ με την πάροδο του χρόνου η ονομασία μιας οδού μπορεί να αλλάξει ή να γίνουν αλλαγές στην αρίθμηση. Γι’ αυτό το λόγο, είναι απαραίτητη η εμφάνιση χάρτη με σημειωμένη τη θέση του κτιρίου και τη δυνατότητα αναζήτησης της θέσης του, απευθείας σε χαρτογραφικό υπόβαθρο και της εμφάνισης του Φύλλου της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ) στο οποίο έχει δημοσιευτεί η απόφαση χαρακτηρισμού του ως διατηρητέου, καθώς και της φωτογραφίας του κτιρίου.
- Συχνά δημιουργούνται προβλήματα στην αναζήτηση, λόγω των διαφορετικών τρόπων καταγραφής των διευθύνσεων, πχ. Αγ. Σοφίας η Αγίας Σοφίας, Εγνατία ή Εγνατίας κλπ.
- Επίσης θα πρέπει να προβλεφθούν μελλοντικές συνδέσεις του συστήματος, πιθανώς, σύνδεση με την ηλεκτρονική ταυτότητα κτιρίων, με το κτηματολόγιο και σε ένα σύστημα που θα μπορούσε να υπάρχουν πληροφορίες για όλα τα διατηρητέα κτήρια και μνημεία σε όλη την Ελλάδα.

Επισημαίνεται ότι, στους πολίτες, συχνά, υπάρχει σύγχυση μεταξύ των ορισμών “διατηρητέο”, “διατηρητέο μνημείο”, “έργο τέχνης” κλπ. Γι αυτό μπορεί να υπάρχει μία γενική αναφορά π.χ. ως «διατηρητέο κτίριο» και μετά, αφού επιλεγεί το στοιχείο, να εμφανίζεται ο φορέας ή οι φορείς προστασίας τους.

Παράλληλα, είναι πλέον επιτακτική η ανάγκη για να ψηφιοποιηθεί το αρχείο της υπηρεσίας. Η ενσωμάτωση της ψηφιακής αυτής πληροφορίας σε ένα σύγχρονο λογισμικό που θα βελτιώσει το υπάρχον υποσύστημα ή θα το αντικαταστήσει και θα δίνει δυνατότητα διαχείρισης όλης της πληροφορίας για το κάθε προστατευόμενο στοιχείο είναι πλέον στόχος του υπουργείου να υλοποιηθεί, το οποίο θα προσφέρει σημαντικά οφέλη και στην υπηρεσία και στην κοινωνία ευρύτερα.

Το υπουργείο πρόσφατα με ενέργειες της Γενικής Διεύθυνσης και τη συνεργασία με τρεις Διευθύνσεις προχώρησε σε ετοιμασία προκήρυξης που αφορά το έργο με θέμα: «ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ- ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ/ΤΟΜΕΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ».

Το αντικείμενο της προκήρυξης είναι η ψηφιοποίηση και η ηλεκτρονική αρχειοθέτηση του φυσικού αρχείου του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων για περίπου 7.500 «υποθέσεις». Στο πλαίσιο του έργου θα δημιουργηθεί ένα ψηφιακό αποθετήριο που θα επιτρέπει τη συλλογή, αποθήκευση, διαχείριση και ανάλυση πληροφορίας, ενσωματώνοντας ψηφιοποιημένα αρχεία, όπως εγκρίσεις, αποφάσεις, μελέτες, σχέδια και φωτογραφίες.

Σκοπός της σύμβασης είναι να συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης και τη βελτιστοποίηση των διοικητικών διαδικασιών και υπηρεσιών προς τους πολίτες. Η ηλεκτρονική αρχειοθέτηση και η δημιουργία μιας προσβάσιμης και διαχειρίσιμης βάσης δεδομένων θα επιτρέψει την ταχύτερη και ακριβέστερη ανταπόκριση στα αιτήματα των πολιτών και άλλων ενδιαφερόμενων φορέων, καθώς και θα συντελέσει στην εξοικονόμηση εργασιακού χρόνου αναζήτησης και διαχείρισης των φυσικών αρχείων. Επίσης, το ανωτέρω έργο θα συμβάλλει, στην ανάδειξη, προβολή και προστασία της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Βόρειας Ελλάδας και θα διευκολύνει τη διαλειτουργικότητα με άλλες δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς, προάγοντας τη συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών.

Η τεκμηρίωση και οργάνωση του συνολικού ψηφιακού αρχείου θα περιλαμβάνει πεδία για κάθε υπόθεση/φάκελο/εγγραφή με πληροφορίες, όπως:

- Είδος του στοιχείου (π.χ. Διατηρητέο Κτίριο, Προτεινόμενο για Διατήρηση, Παραδοσιακός Οικισμός, Ιστορικός Τόπος, Αρχαιολογικός Χώρος, Περ. Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους…)
- Φορέας προστασίας
- Συνοδευτικά έγγραφα (κατηγορία εγγράφου: ΦΕΚ, απόφαση, έγκριση μελέτης, αιτήσεις, αιτιολογική έκθεση, σχέδια, φωτογραφίες, χάρτες κλπ και ημερομηνία εγγράφου)
- Τοποθεσία του κτιρίου (Διεύθυνση, Ιστορικό παλαιών διευθύνσεων, Δήμος, Δημοτική Κοινότητα, Περιφερειακή Ενότητα κλπ)
- Κατηγορία κτιρίου (Σχολείο, Καπναποθήκη, Αγορά κλπ)
- Επωνυμία (π.χ. Αγορά Μοδιάνο, Μέγαρο Εράτυρα κλπ)
- Ιδιοκτήτης
- Άλλες σχετικές λεπτομέρειες κ.λπ.

Ένα πολύ βασικό νέο στοιχείο θα είναι η δυνατότητα αποθήκευσης στίγματος με ζεύγος τετμημένης και τεταγμένης καλύπτοντας την ανάγκη γεωχωρικού εντοπισμού σε διαδραστικό χάρτη ανοιχτού λογισμικού. Τα παραπάνω θα πρέπει να είναι συμβατά με αντίστοιχες διαδικτυακές εφαρμογές απεικόνισης γεωχωρικών δεδομένων, όπως ο «ενιαίος ψηφιακός χάρτης» (https://sdigmapdev.tee.gov.gr/sdmquery/public/) και η νέα διαδικτυακή εφαρμογή με τις πληροφορίες για τους Παραδοσιακούς Οικισμούς και τα Διατηρητέα Κτίρια του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ) (https://estia.minenv.gr/). Η αναθέτουσα αρχή θα μπορεί σε μεταγενέστερο χρόνο να διορθώνει/ τροποποιεί τη θέση του σημείου ενδιαφέροντος, αν διαπιστωθεί σφάλμα στην πράξη της υπουργικής απόφασης ή στο λειτουργικό σύστημα.

Όλο το έργο θα χωρίζεται σε 4 φάσεις:

Φάση Α. Ανάλυση απαιτήσεων, αρχικός προγραμματισμός και ανάπτυξη λογισμικού περιορισμένης λειτουργικότητας.

Φάση Β. Σάρωση αρχείων-Ψηφιοποίηση Υλικού.

Φάση Γ: Τεκμηρίωση υλικού.

Φάση Δ: Ανάπτυξη Τελικής Έκδοσης Λογισμικού.

Η ολική ανάπτυξη του λογισμικού, ουσιαστικά, ξεκινάει από την Φάση Α και ολοκληρώνεται σταδιακά με την ολική εισαγωγή του ψηφιοποιημένου και τεκμηριωμένου περιεχομένου.

Το έργο είναι ένας σχεδιασμός της υπηρεσίας που πρόκειται να το εντάξει στο Τομεακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης του 2026-2030.

3. Νομοθεσία για την προστασία των διατηρητέων κτιρίων και διοικητικές ενέργειες του ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας και Θράκης)

Παρακάτω αναφέρονται επιγραμματικά σχετικές διατάξεις της νομοθεσίας που διέπει την προστασία των διατηρητέων κτιρίων και αναλύονται συνοπτικά δύο διοικητικές ενέργειες, στις οποίες έχει προχωρήσει το ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) τα τελευταία χρόνια, με στόχο τη μείωση της γραφειοκρατίας, την απλούστευση των διαδικασιών ελέγχου και τη διευκρίνιση των διαδικασιών αυτών σε θέματα προστασίας διατηρητέων και αξιόλογων κτιρίων.

Όσον αφορά στην προστασία των διατηρητέων κτιρίων, η ισχύουσα νομοθεσία αφορά στις παρακάτω διατάξεις:

- το άρθρο 24, του Συντάγματος,
- τους ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης, που τίθενται στις εκάστοτε υπουργικές αποφάσεις χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων, οι οποίες έχουν δημοσιευθεί στο Φύλλο Εφημερίδος της Κυβερνήσεως (Φ.Ε.Κ.) [αποφάσεις, οι οποίες υπερισχύουν των διατάξεων του Ν 4067/2012, σύμφωνα με την παρ. 5 (β), του άρθ.1 αυτού],
- το από 15.04.1988 Προεδρικό Διάταγμα, «*Διατήρηση, επισκευή ή ανακατασκευή αρχιτεκτονικών, καλλιτεχνικών και στατικών στοιχείων διατηρητέων κτιρίων*» (Δ΄ 317) και η παρ. 4, του άρθρ. 32 του Ν 1337/83 «*Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις*» (Α΄ 33),
- το άρθ. 6, του Ν.4067/2012 «*Νέος Οικοδομικός Κανονισμός*» (Α΄ 79) που αφορά στην Προστασία Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς,
- Συμπληρωματικά, έχουν δοθεί διευκρινιστικές οδηγίες με την υπ' αριθ. 63234/19.12.2012 απόφαση Υ.Π.Ε.Κ.Α./ Γενική Γραμματεία Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος/ Γενική

Διεύθυνση Πολεοδομίας/ Διεύθυνση Οικοδομικών και Κτιριολογικών Κανονισμών («*Έγκριση Τεύχους Τεχνικών Οδηγιών Εφαρμογής του Ν.4067/12*»),

- το Ν 4495/17 (περιλαμβάνει: άρθρο 7 για τη γνωμοδότηση του οικείου Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής για εργασίες σε διατηρητέα κτίρια και το άρθρο 89 για απαγόρευση υπαγωγής αυθαίρετων κατασκευών σε διατηρητέα κτίρια, με την επιφύλαξη των οριζομένων στο άρθρο 117 για την διαδικασία υπαγωγής των εργασιών αυτών στο Ν 4495/17,
- νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣΤΕ) και γνωμοδοτήσεις του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ).

Στο πλαίσιο των παραπάνω διατάξεων, ορίζεται ότι οι επεμβάσεις στα διατηρητέα κτίρια θα πρέπει να αποσκοπούν στην ανάδειξη της ιδιαίτερης μορφολογικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας τους, στη συντήρηση και αποκατάσταση των δομικών τους στοιχείων, στην αποκατάσταση, ανακατασκευή όσων στοιχείων του έχουν αλλοιωθεί ή αφαιρεθεί και στην απομάκρυνση όσων στοιχείων έχουν τοποθετηθεί σε αυτό και το αλλοιώνουν, καθώς και οι ιδιοκτήτες οφείλουν να μεριμνούν και να προβαίνουν στις αναγκαίες επισκευές ή ανακατασκευές σε αυτό.

Η εκάστοτε εργασία σε διατηρητέα κτίρια εκτιμάται αποκλειστικά από τη Διοίκηση, στο πλαίσιο του εξυπηρετούμενου σκοπού, για την κρίση περί αναγκαιότητας ή μη επιβολής ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης σε σχέση με την υφιστάμενη και αρχική κατάσταση του διατηρητέου κτιρίου, ούτως ώστε να υπηρετείται η προστασία και η ανάδειξη του.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι για κάθε εργασία σε διατηρητέα κτίρια, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η γνωμοδότηση του οικείου Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής (Σ.Α.), κατά συνέπεια, ο αρμόδιος μελετητής θα πρέπει να φροντίζει για τη λήψη της σχετικής γνωμοδότησης του Σ.Α. και της έγκρισης του Υπουργείου Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης), όπως προβλέπονται. Οι σχετικές επεμβάσεις σε διατηρητέα κτίρια, υποβάλλονται στο ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας και Θράκης), μετά τη γνωμοδότηση των οικείων Σ.Α., για να προχωρήσει η αρμόδια υπηρεσία στην έγκριση ή μη των εργασιών αυτών (με τη δυνατότητα καθορισμού ή μη συμπληρωματικών ειδικών όρων προστασίας).

Με τη με αρ. πρωτ. 1714/24-6-11 (ΑΔΑ: 4Α32Φ-ΥΛ) εγκύκλιο της υπηρεσίας, καθορίστηκε ότι δεν απαιτείται ο έλεγχος σχετικών επεμβάσεων από το ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) για κάποιες περιπτώσεις εργασιών μικρής κλίμακας σε διατηρητέα κτίρια, όπως σε περιορισμένης κλίμακας εργασίες στο εσωτερικό για επισκευές, εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων ή εσωτερική διαρρύθμιση μικρής κλίμακας κλπ, οι οποίες ορίζονται, (Γενική Γραμματεία Μακεδονίας -Θράκης, 2011).

Για παράδειγμα, αναφέρεται στην ίδια εγκύκλιο, ότι όταν πρόκειται για κτίρια που είναι χαρακτηρισμένα με διπλό καθεστώς προστασίας, δηλαδή η αρμοδιότητα προστασίας τους ανήκει στο Υπουργείο Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης), αλλά ταυτόχρονα είναι χαρακτηρισμένα και ως μνημεία από το Υπουργείο Πολιτισμού, δεν απαιτείται η έγκριση της Υπηρεσίας (αφορά στις περιπτώσεις που οι χαρακτηρισμοί των δύο φορέων είναι πανομοιότυποι σε ότι αφορά στοιχεία του κτιρίου, όπως μορφή, όγκο, τμήματα κτιρίου, χρήση κλπ.).

Εξαιρούνται περιπτώσεις ανακατασκευής των παραπάνω κτιρίων με διπλό καθεστώς προστασίας, εφόσον κριθούν ετοιμόρροπα και κατεδαφιστέα όχι μόνο από την αρμόδια τριμελή επιτροπή του Π.Δ.13/22.04.1929, αλλά και από τις εκτελεστές πράξεις του Υπουργείου Πολιτισμού. Η διαδικασία αυτή ελέγχου ορίστηκε, προκειμένου να μειωθεί η γραφειοκρατία, καθώς σύμφωνα με το αρ. 73 παρ. 12 του Ν.4858/2021 «*προκειμένου περί ακινήτων ή*

εκτάσεων πολλαπλώς χαρακτηρισμένων υπερισχύουν οι διατάξεις του νόμου αυτού, εφόσον πρόκειται για μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους ή ιστορικούς τόπους». Περαιτέρω οι περιπτώσεις αυτές καθορίστηκαν επακριβώς στην παρακάτω ενέργεια, μεταξύ και άλλων.

2) Η δεύτερη διοικητική ενέργεια του Υπουργείου Εσωτερικών (τομέα Μακεδονίας και Θράκης) αφορά στην έκδοση του με αρ. πρωτ. 1929/13-5-24 (ΑΔΑ: 6Χ2Φ46ΜΤΛ6-ΥΛ5) εγγράφου με θέμα: «*Διευκρινήσεις σε θέματα προστασίας διατηρητέων κτιρίων και αξιόλογων κτιρίων, τα οποία κρίνονται ως επικινδύνως ετοιμόρροπα στη χωρική αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης)»,* (ΥΠΕΣ, 2024).

Στο παραπάνω έγγραφο παρέχονται σχετικές πληροφορίες προς τους εμπλεκόμενους αρμόδιους φορείς και ενδιαφερόμενους πολίτες, για συγκεκριμένες περιπτώσεις ετοιμόρροπων κτισμάτων, οι οποίες είναι οι εξής:
«(Α) Διατηρητέα κτίρια, η αρμοδιότητα προστασίας των οποίων ανήκει στο Υπουργείο Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) και για τα οποία έχει εκδοθεί πρωτόκολλο επικινδύνως ετοιμόρροπου από τις αρμόδιες τριμελείς επιτροπές.

(Β) Κτίρια για τα οποία ήδη έχει κινηθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων με την κοινοποίηση της αιτιολογικής έκθεσης από το Υπουργείο Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) στους ενδιαφερομένους ή στον οικείο Δήμο και για τα οποία έχει εκδοθεί πρωτόκολλο επικινδύνως ετοιμόρροπου από τις αρμόδιες τριμελείς επιτροπές.

(Γ) Διατηρητέα κτίρια, η αρμοδιότητα προστασίας των οποίων ανήκει στο Υπουργείο Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης), αλλά ταυτόχρονα είναι χαρακτηρισμένα και ως μνημεία ή έργα τέχνης από το Υπουργείο Πολιτισμού, τα οποία έχουν κριθεί ως επικινδύνως ετοιμόρροπα από τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού».

Συνοπτικά, αναφέρεται ότι όσον αφορά στα διατηρητέα κτίρια ή κτίρια για τα οποία έχει κινηθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων, και τα οποία κρίνονται κατεδαφιστέα με πρωτόκολλα επικινδύνως ετοιμορρόπου οικοδομής, σύμφωνα με την παρ. 6, του άρθ. 6, του Ν.4067/12 , ανακατασκευάζονται.

Οι εργασίες οι οποίες απαιτούνται από τα σχετικά πρωτόκολλα είναι υποχρεωτικές και δεσμευτικές για τους φερόμενους ιδιοκτήτες, τόσο ως προς την εφαρμογή τους, όσο και ως προς την προθεσμία υλοποίησής τους, σύμφωνα με το Π.Δ.13/22.04.1929 και όπως ακριβώς ορίζουν τα σχετικά πρωτόκολλα («… *η έκθεση επικινδύνως ετοιμόρροπής οικοδομής, η οποία εκδίδεται με ομόφωνη απόφαση της οικείας επιτροπής, αποτελεί αμέσως εκτελεστή πράξη*…», (ΣΤΕ, 2013).

Σύμφωνα με την παρ. 3(α), του άρθ. 7, του Ν.4495/17, σε περίπτωση σύνταξης πρωτοκόλλου επικινδύνως ετοιμόρροπων κτισμάτων σε κτίρια που έχουν κηρυχθεί διατηρητέα, το οικείο Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής γνωμοδοτεί μέσα σε δεκαπέντε (15) ημέρες από την υποβολή της αίτησης έγκρισης κατεδάφισης. Στο πλαίσιο αυτής της γνωμοδότησης, θα πρέπει να αξιολογείται η μελέτη αποτύπωσης του διατηρητέου κτιρίου, προκειμένου σε μελλοντικό χρόνο να είναι δυνατή η ανακατασκευή του βάσει αυτής.

Τονίζεται επίσης ότι η σύνταξη της σχετικής μελέτης αποτύπωσης, πριν από την υλοποίηση των εργασιών που ορίζονται από το σχετικό πρωτόκολλο επικινδύνου ετοιμορροπίας των εν λόγω προστατευόμενων κτιρίων είναι υποχρεωτική και απολύτως αναγκαία για τη δυνατότητα της υποχρεωτικής (μελλοντικής) ανακατασκευής τους.

Πέρα από τις σχετικές διευκρινίσεις, που δόθηκαν με το παραπάνω έγγραφο, γνωστοποιήθηκε επίσης, ότι από την κοινοποίηση του σχετικού πρωτοκόλλου των αρμόδιων τριμελών

επιτροπών και του πρακτικού γνωμοδότησης των οικείων Συμβουλίων Αρχιτεκτονικής, δεν καθίσταται απαραίτητο το ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) να προβαίνει σε διοικητική πράξη έγκρισης των αναφερομένων εργασιών που επιβάλλουν ολική ή μερική κατεδάφιση, για την άμεση άρση του κινδύνου, των διατηρητέων κτιρίων και των κτιρίων για τα οποία έχει ήδη κινηθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων.

Για την έκδοση του παραπάνω εγγράφου, προηγήθηκαν συνεργασίες με διάφορες υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, του γραφείου Νομικού Συμβουλίου του Κράτους στο ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) και του Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής Θεσσαλονίκης και συνεργασία μέσα από την υπηρεσία του ΥΠΕΣ (τομέας Μακεδονίας και Θράκης).
Με βάση τη μέχρι τώρα χρήση και εφαρμογή, έχει διαπιστωθεί σημαντική πρόοδος στη διάκριση και κατανόηση των σχετικών διαδικασιών, καθώς και μείωση της γραφειοκρατίας, αφού περιορίστηκαν στο ελάχιστο τα έγγραφα ενημέρωσης της υπηρεσίας προς τους ενδιαφερόμενους σε επιμέρους στάδια και περιπτώσεις.

Συμπληρωματικά, με το παραπάνω έγγραφο για την προστασία των κτιρίων, για τα οποία έχει κινηθεί ή ολοκληρωθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων και κρίνονται ως επικινδύνως ετοιμόρροπα, προτείνεται στο πληροφοριακό σύστημα της ηλεκτρονικής έκδοσης αδειών e-adeies, τόσο στην παρ. 3^{α}, του άρθρου 7, του Ν 4495/17 όσο και στην παρ. 4, του άρθρου 29, του Ν4495/17 για την έγκριση εκτέλεσης εργασιών, που αφορά σε κατεδάφιση διατηρητέων κτιρίων να συμπληρωθεί πεδίο για γνωμοδότηση του οικείου Σ.Α. με υποχρεωτική την υποβολή μελέτης αποτύπωσης και κάθε δυνατής τεκμηρίωσής τους.

4. Συμπεράσματα

Το Υπουργείο Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκη) έχει καταφέρει να δημιουργήσει με το επί 39 χρόνια συνεχές έργο του και με τη διαχρονική εμπειρία του ανθρώπινου δυναμικού του στο αντικείμενο, μια σημαντική παρακαταθήκη γνώσης και στοιχείων τεκμηρίωσης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και έχει συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη διοικητική πρακτική για την προστασία της.

Στο πλαίσιο της καθημερινής μας ενασχόλησης με το αντικείμενο αυτό εξετάζεται ένας μεγάλος αριθμό υποθέσεων, οι οποίες συνήθως έχουν πολύ διαφορετικές παραμέτρους προβληματισμών και επίλυσης. Απαραίτητη είναι η συνεργασία με τους μηχανικούς, έτσι ώστε να δίνουμε διευκρινήσεις και καθοδήγηση για τις προτεινόμενες εργασίες και τις σχετικές διαδικασίες.

Παράλληλα, προωθούνται νέες ενέργειες, όπως η ψηφιοποίηση του πολύ μεγάλου φυσικού αρχείου του φορέα, ο εκσυγχρονισμός του ψηφιακού αποθετηρίου, η χρήση γεωχωρικών συστημάτων, η ενημέρωση των μηχανικών και των ενδιαφερομένων με την έκδοση διευκρινήσεων για διαδικασίες και η ανάρτησή τους στην ιστοσελίδα μας είναι και θα πρέπει να είναι συνεχείς στόχοι της Υπηρεσίας.

Βιβλιογραφία

ΥΠΕΣ (2017). Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων 1986-2017. Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς στη Μακεδονία και Θράκη. Θεσσαλονίκη.

Γενική Γραμματεία Μακεδονίας -Θράκης (2011). Διαδικασία ελέγχου σε: Α) Κτήρια που έχουν προταθεί για διατήρηση από την ΕΠΑ (Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης) αλλά και από κάθε είδους πολεοδομικά σχέδια και μελέτες (δηλαδή, κτήρια που επισημαίνονται ως

αξιόλογα και προτείνεται ο χαρακτηρισμός τους). Β) Διατηρητέα κτήρια η αρμοδιότητα προστασίας των οποίων ανήκει στη Γενική Γραμματεία Μακεδονίας – Θράκης και ταυτόχρονα είναι κηρυγμένα και ως μνημεία ή έργα τέχνης από το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠ.ΠΟ.Τ.) και Γ) Διατηρητέα κτήρια η αρμοδιότητα προστασίας των οποίων ανήκει στη Γενική Γραμματεία Μακεδονίας – Θράκης. Δ) Παραδοσιακούς οικισμούς η αρμοδιότητα προστασίας των οποίων ανήκει στη Γενική Γραμματεία Μακεδονίας – Θράκης.

Από: https://diavgeia.gov.gr/decision/view/%CE%A8%CE%A5%CE%92246%CE%A8842-%CE%A06%CE%A8

ΥΠΕΣ (2024). Διευκρινήσεις που αφορούν: 1. σε θέματα προστασίας διατηρητέων κτιρίων και κτιρίων για τα οποία έχει κινηθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων, τα οποία βρίσκονται στη χωρική αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης) και κρίνονται ως επικινδύνως ετοιμόρροπα από τις αρμόδιες επιτροπές και υπηρεσίες και 2. σε θέματα εξέτασης χαρακτηρισμού κτιρίων ως διατηρητέων, τα οποία κρίνονται ως επικινδύνως ετοιμόρροπα από τις αρμόδιες τριμελείς ή επταμελείς επιτροπές και διαβιβάζονται στην Υπηρεσία μας, λόγω ότι διαθέτουν αξιόλογα στοιχεία που χρήζουν ειδικής προστασίας και τα οποία βρίσκονται στη χωρική αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών (τομέας Μακεδονίας και Θράκης). Από: https://diavgeia.gov.gr/decision/view/6%CE%A72%CE%A646%CE%9C%CE%A4%CE%9B6-%CE%A5%CE%9B5.

Συμβούλιο της Επικρατείας (2014). Απόφαση Α4464/2013. https://www.adjustice.gr/webcenter/portal/ste/ypiresies/nomologies;jsessionid=XTM-UNR0f9xU4TpAzbNb2KRvNu62ok-DEzlFUarGFuLlxcVprMYN!-444537081!1096412632?_afrLoop=2950274691725670#!%40%40%3F_afrLoop%3D2950274691725670%26centerWidth%3D65%2525%26leftWidth%3D0%2525%26npath%3D%252Fwebcenter%252Fportal%252Fste%252Fypiresies%252Fnomologies%26rigthWidth%3D35%2525%26showFooter%3Dfalse%26showHeader%3Dtrue%26_adf.ctrl-state%3D28e85oy17_4

Νομοθεσία και Ψηφιακά Εργαλεία Πρόσβασης στην Αρχαιολογική Πληροφορία

Γιώργος Σκιαδαρέσης

Δρ Αρχαιολόγος, Αν. Προϊστάμενος Εφορείας Αρχαιοτήτων Χαλκιδικής και Αγίου Όρους, ΥΠΠΟ

Στόχος του παρόντος άρθρου είναι να επισημανθούν βασικές αρχές του νομικού πλαισίου που πολύ συχνά καλούνται οι μηχανικοί να γνωρίζουν ή να προσεγγίζουν στην καθημερινότητά τους όταν έρχονται σε επαφή με Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού. Επιπλέον, να παρουσιαστούν τα διαθέσιμα ψηφιακά εργαλεία του Υπουργείου Πολιτισμού, που επηρεάζουν άμεσα το έργο τους και η χρήση τους μπορεί να διευκολύνει τη δουλειά τους[1].

Αρχικά θα ήθελα να τονιστεί τη σημασία της συνεργασίας, καθώς η κατασκευαστική δραστηριότητα τέμνεται συχνά με την πολιτιστική κληρονομιά. Η γνώση του νομικού πλαισίου και κυρίως η επαφή με τις Υπηρεσίες προλαβαίνει τις καθυστερήσεις και συχνά μειώνει νομικά προβλήματα που προκύπτουν είτε από άγνοια είτε από μη σωστή κατανόηση της νομοθεσίας.

Ο Νόμος 4858/2021 (ΦΕΚ 220/Α/19-11-2021) «Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς» είναι ο θεμέλιος λίθος και το βασικό νομοθέτημα που κωδικοποιεί και ενσωματώνει σε ένα ενιαίο κείμενο όλες τις προ υπάρχουσες διατάξεις σχετικά με:

- Την προστασία των ακινήτων και κινητών μνημείων.
- Την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Τους αρχαιολογικούς χώρους και τα ιστορικά τοπία.
- Τις αρμοδιότητες του Υπουργείου Πολιτισμού και των υπηρεσιών του.
- Τις διαδικασίες για την έγκριση έργων και δραστηριοτήτων εντός ή πλησίον αρχαιολογικών χώρων.

Ο νόμος αυτός, στο μεγαλύτερο μέρος του, διατήρησε το περιεχόμενο του προγενέστερου Νόμου 3028/2002 (ΦΕΚ Α-153/28-6-2002).

Σε ποιες διατάξεις του συχνά έχει εφαρμογή στους Μηχανικούς:

Το Άρθρο 6 θεσπίζει τα κριτήρια και τη διαδικασία με την οποία ένα ακίνητο χαρακτηρίζεται ως μνημείο. Συγκεκριμένα, το άρθρο αυτό ορίζει τα εξής:

Κατηγοριοποιεί τα ακίνητα μνημεία: Καθιερώνει τις βασικές κατηγορίες ακινήτων μνημείων, διακρίνοντάς τα α) σε αρχαία μνημεία που χρονολογούνται έως και το 1830 μ.Χ. και β) σε νεότερα πολιτιστικά αγαθά που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, και γ) σε νεότερα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής,

[1] Ευχαριστίες οφείλω στη Μόνιμη Επιτροπή Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας / Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας και ιδιαιτέρως στον πρόεδρο του Επιμελητηρίου κ. Ηλία Περτζινίδη για την πρόσκληση να συμμετάσχω στην ημερίδα του ΤΕΕ Κεντρικής Μακεδονίας «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ: Κωδικοποίηση νομοθεσίας και σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία στην υπηρεσία του Μηχανικού».

πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.

Περιγράφει τη διαδικασία του χαρακτηρισμού: Θεσπίζει τη διαδικασία με την οποία ένα ακίνητο ή μια ευρύτερη περιοχή (αρχαιολογικός χώρος, ιστορικός τόπος) χαρακτηρίζεται επίσημα ως μνημείο ή προστατευόμενος χώρος. Ο χαρακτηρισμός αυτός γίνεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, έπειτα από εισήγηση και γνώμη των αρμόδιων υπηρεσιών και Συμβουλίων του Υπουργείου.

Περιγράφει τον σκοπό του χαρακτηρισμού: Ο κύριος σκοπός του χαρακτηρισμού είναι η νομική κατοχύρωση της προστασίας του συγκεκριμένου ακινήτου ή χώρου, επιβάλλοντας συγκεκριμένους όρους και περιορισμούς στη χρήση, τη δόμηση ή οποιαδήποτε άλλη ανθρώπινη δραστηριότητα μπορεί να επηρεάσει την ακεραιότητά του.

Ρυθμίζει θέματα σχετικά με την ενημέρωση των ιδιοκτητών, νομέων ή κατόχων ακινήτων που προτείνονται για χαρακτηρισμό και τις προθεσμίες για την υποβολή αντιρρήσεων.

Ιδιαίτερη σημασία δίνουμε στην παράγραφο § 10: *Η κατεδάφιση νεότερων ακινήτων που είναι προγενέστερα των εκάστοτε εκατό τελευταίων ετών ή η εκτέλεση εργασιών για τις οποίες απαιτείται η έκδοση οικοδομικής άδειας, ακόμα και αν τα ακίνητα αυτά δεν έχουν χαρακτηρισθεί μνημεία, δεν επιτρέπεται χωρίς την έγκριση της Υπηρεσίας. Για τον σκοπό αυτόν ο ενδιαφερόμενος γνωστοποιεί στην Υπηρεσία ότι προτίθεται να προβεί σε αυτήν. Η έγκριση θεωρείται ότι έχει χορηγηθεί εάν μέσα σε τέσσερις (4) μήνες από τη γνωστοποίηση δεν συντελεστούν οι διατυπώσεις δημοσιότητας της εισήγησης για τον χαρακτηρισμό του ακίνητου που προβλέπονται στην παρ. 5.*

Εν ολίγοις, το Άρθρο 6 αποτελεί το νομικό θεμέλιο για τον **προσδιορισμό του τι συνιστά ακίνητο μνημείο** στην Ελλάδα και καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο το κράτος αναγνωρίζει και θέτει υπό την προστασία του αυτά τα πολιτιστικά αγαθά.

Το βασικότερο άρθρο του νόμου που η Αρχαιολογική Υπηρεσία χρησιμοποιεί και επικαλείται συχνότερα αλλά και οι μηχανικοί συναντούν είναι το **άρθρο 10**. Σύμφωνα με αυτό οι ιδιοκτήτες ή οι μηχανικοί που προτίθενται να εκτελέσουν εργασίες (π.χ., ανέγερση, κατεδάφιση) σε περιοχές όπου υπάρχουν αρχαιότητες ή μνημεία ή ενδέχεται να υπάρχουν αρχαία, πρέπει να ενημερώνουν την αρμόδια Αρχαιολογική Υπηρεσία. Το Άρθρο 10 είναι το νομικό εργαλείο που επιτρέπει στις Αρχαιολογικές Υπηρεσίες να ασκούν ουσιαστικό έλεγχο σε οποιαδήποτε δραστηριότητα εντός ή γύρω από μνημεία, διασφαλίζοντας την προστασία και την διατήρησή τους.

Επισημαίνουμε τρεις παραγράφους:

§ 3. Η εγκατάσταση ή η λειτουργία βιομηχανικής, βιοτεχνικής ή εμπορικής επιχείρησης, η τοποθέτηση τηλεπικοινωνιακών ή άλλων εγκαταστάσεων, η επιχείρηση οποιουδήποτε τεχνικού ή άλλου έργου ή εργασίας, καθώς και η οικοδομική δραστηριότητα πλησίον μνημείου, επιτρέπεται μόνο μετά από έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Η έγκριση χορηγείται εάν η απόσταση από ακίνητο μνημείο ή το άμεσο περιβάλλον του ή η σχέση με αυτά είναι τέτοια ώστε να μην κινδυνεύει.

§ 6. Στις περιπτώσεις που απαιτείται έγκριση σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, αυτή προηγείται από τις άδειες άλλων αρχών που αφορούν την επιχείρηση ή την εκτέλεση του έργου ή της εργασίας και τα στοιχεία της αναγράφονται με ποινή ακυρότητας στις άδειες αυτές. Η έγκριση χορηγείται μέσα σε τρεις (3) μήνες από την υποβολή της σχετικής αίτησης. Ειδικά για

αιτήματα αδειοδοτήσεων καταστημάτων λιανικής πώλησης υγειονομικού ενδιαφέροντος, η ανωτέρω έγκριση χορηγείται μέσα σε δύο (2) μήνες από την υποβολή της σχετικής αίτησης.

§ 7. Για την προστασία των ακινήτων μνημείων είναι δυνατόν με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου να επιβάλλονται περιορισμοί στη χρήση και στον τρόπο λειτουργίας τους, καθώς και στους όρους δόμησής τους κατά παρέκκλιση από κάθε ισχύουσα διάταξη.

Επιπλέον τα άρθρα 12 και 13 αποτελούν το κύριο νομικό εργαλείο για τον **πολεοδομικό και χωροταξικό έλεγχο** στις ευαίσθητες περιοχές της πολιτιστικής κληρονομιάς, διασφαλίζοντας ότι η ανάπτυξη και οι χρήσεις γης είναι συμβατές με την προστασία των αρχαιοτήτων.

Το **Άρθρο 12** θεσπίζει τη διαδικασία και τα κριτήρια για τον επίσημο **καθορισμό των ορίων των αρχαιολογικών χώρων**.

Σκοπός: Η οριοθέτηση αποσκοπεί στην προστασία όχι μόνο των εντοπισμένων μνημείων, αλλά ολόκληρης της ευρύτερης περιοχής που παρουσιάζει αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Εδώ συχνά γίνεται μια παρεξήγηση: Βλέπουν οι πολίτες, οι μηχανικοί και άλλοι ενδιαφερόμενοι μια περιοχή κηρυγμένη ως αρχαιολογικό χώρο και πάει το μυαλό τους αυτομάτως σε ένα οργανωμένο αρχαιολογικό χώρο με ορατά και αναδεδειγμένα μνημεία, όπως για παράδειγμα η Όλυνθος, τα Αρχαία Στάγειρα, οι Δελφοί κ.ά. Επισημαίνουμε όμως ότι η κήρυξη ενός αρχαιολογικού χώρου συχνά αφορά σε μια περιοχή που έχουν ίσως εντοπιστεί αρχαιότητες αλλά δεν έχουν ανασκαφεί, δεν έχουν αναδειχθεί και ίσως ποτέ να μην αναδειχθούν. Η κήρυξη στις περιπτώσεις αυτές γίνεται για λόγους προστασίας μιας ευρύτερης περιοχής που παρουσιάζει ειδικό αρχαιολογικό ενδιαφέρον.

Διαδικασία: Η οριοθέτηση γίνεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται μετά από γνώμη του αρμόδιου Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως με βάση επαρκή επιστημονικά στοιχεία και ιδίως ευρήματα που πιθανολογούν την ύπαρξη μνημείων.

Το **Άρθρο 13** εξειδικεύει περαιτέρω τη ρύθμιση του Άρθρου 12, εστιάζοντας στη **θέσπιση ζωνών προστασίας** γύρω από τους αρχαιολογικούς χώρους ή μεμονωμένα μνημεία.

Σκοπός: Οι ζώνες προστασίας αποβλέπουν στη διατήρηση της άμεσης και έμμεσης οπτικής επαφής, του ιστορικού τοπίου και του περιβάλλοντος των μνημείων, ώστε να μην υποβαθμίζεται η αξία τους από γειτνιάζουσες παρεμβάσεις.

Περιορισμοί: Μέσα στα όρια του οριοθετημένου αρχαιολογικού χώρου, κάθε δραστηριότητα (όπως δόμηση, αγροτική χρήση, τεχνικά έργα) υπόκειται σε αυστηρό έλεγχο και απαιτείται η έγκριση του Υπουργείου Πολιτισμού (σύμφωνα και με το Άρθρο 10). Εντός των ζωνών αυτών, επιβάλλονται συγκεκριμένοι περιορισμοί και όροι, κυρίως στην κάλυψη και το ύψος των κτιρίων, που μπορεί να είναι αυστηρότεροι από τις γενικές πολεοδομικές διατάξεις.

Διαδικασία: Όπως και η οριοθέτηση, έτσι και ο καθορισμός των ζωνών προστασίας γίνεται με Υπουργική Απόφαση, κατόπιν γνωμοδότησης των αρμόδιων οργάνων, και είναι δεσμευτικός για όλους τους φορείς (ιδιώτες, ΟΤΑ, κ.ά.) με βάση επαρκή επιστημονικά στοιχεία και ιδίως ευρήματα που πιθανολογούν την ύπαρξη μνημείων.

Καθορίζονται λοιπόν **Ζώνες Προστασίας Α'**, όπου απαγορεύεται παντελώς η δόμηση και **Ζώνες Προστασίας Β'**, όπου επιτρέπεται η δόμηση με όρους και περιορισμούς. Οι όροι δόμησης στις Ζώνες Β' καθορίζονται με Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις (ΚΥΑ) και δημοσιεύονται, διασφαλίζοντας συγκεκριμένες προϋποθέσεις ή άλλους περιορισμούς (π.χ., ύψος, κάλυψη, απαγόρευση υπογείων, πισινών κ.ά.).

Τακτοποιήσεις αυθαιρέτων:

Ο νόμος 4495/2017 (**ΦΕΚ 167/Α/03.11.2017)** προβλέπει εξαιρετικά αυστηρούς όρους και, στις περισσότερες περιπτώσεις, απαγόρευση τακτοποίησης αυθαίρετων κατασκευών που βρίσκονται σε καθεστώς προστασίας, όπως αρχαιολογικοί χώροι, διατηρητέα κτήρια ή ιστορικοί τόποι.

Οι ρυθμίσεις αυτές κατηγοριοποιούνται με βάση τη φύση της προστατευόμενης περιοχής ή του κτηρίου:

1. Αυθαίρετα εντός Αρχαιολογικών Χώρων: Ο νόμος διακρίνει τις περιπτώσεις με βάση τις Ζώνες Προστασίας (άρθρο 116 του Ν. 4495/2017):

Ζώνη Α (Απόλυτης Προστασίας): Απαγορεύεται η υπαγωγή (τακτοποίηση /νομιμοποίηση) οποιασδήποτε αυθαίρετης κατασκευής με μόνη εξαίρεση κατασκευές που υπήρχαν πριν από την κήρυξη της ζώνης ως αρχαιολογικής και εφόσον κατά τον χρόνο ανέγερσής τους δεν υπήρχε απαγόρευση δόμησης.

Ζώνη Β (Ελεγχόμενης Προστασίας) & εκτός Ζώνης Α (απλή κήρυξη): Επιτρέπεται η υπαγωγή, αλλά απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Πολιτισμού (αρμόδιες Εφορείες Αρχαιοτήτων, Τοπικά Συμβούλια Μνημείων ή Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο - ΚΑΣ). Η έγκριση δίδεται εφόσον δεν προκαλείται βλάβη στα αρχαιολογικά ευρήματα ή το τοπίο και με συγκεκριμένους όρους.

2. Αυθαίρετα εντός Διατηρητέων Κτηρίων:

Ο νόμος απαγορεύει ρητά την υπαγωγή αυθαίρετων κατασκευών που έχουν εκτελεστεί εντός ή σε επαφή με διατηρητέα κτήρια, καθώς και σε οικόπεδα που ανήκουν σε αυτά.

Οποιαδήποτε επέμβαση πρέπει να συνάδει με τον χαρακτηρισμό του κτηρίου. Αυθαίρετες επεμβάσεις που αλλοιώνουν τον αρχιτεκτονικό χαρακτήρα ή τον όγκο του διατηρητέου δεν μπορούν να τακτοποιηθούν.

3. Αυθαίρετα εντός Ιστορικών Τόπων / Παραδοσιακών Οικισμών

Απαγορεύεται η τακτοποίηση αυθαίρετων κατασκευών που βρίσκονται εντός ιστορικών τόπων, παραδοσιακών οικισμών ή περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, εάν οι κατασκευές αυτές αλλοιώνουν τον χαρακτήρα της περιοχής ή παραβιάζουν τους ειδικούς όρους δόμησης (π.χ., υπέρβαση ύψους, αλλαγή χρήσης, αλλοίωση μορφολογίας).

Δυνατότητα Υπαγωγής έχουν μικρότερες παραβάσεις, που δεν αλλοιώνουν τον χαρακτήρα της περιοχής, μπορούν να υπαχθούν στις διατάξεις του νόμου, αλλά απαιτείται η έγκριση του αρμόδιου φορέα (π.χ., Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής, Υπουργείο Πολιτισμού ή Περιβάλλοντος, ανάλογα με την περιοχή).

Οι περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις εντάσσονται στην **Κατηγορία 5** του νόμου, η οποία προβλέπει τις αυστηρότερες προϋποθέσεις και τα υψηλότερα πρόστιμα, εφόσον κριθούν επιλέξιμες για ρύθμιση. Σε κάθε περίπτωση, η τελική απόφαση υπαγωγής απαιτεί τη θετική γνωμοδότηση των αρμόδιων συμβουλίων (ΚΑΣ, Τοπικά Συμβούλια Μνημείων, Συμβούλια Αρχιτεκτονικής), τα οποία εξετάζουν κατά περίπτωση εάν η αυθαιρεσία είναι ή όχι συμβατή με το καθεστώς προστασίας.

Τα Ψηφιακά Εργαλεία του Υπουργείου Πολιτισμού

Το Υπουργείο Πολιτισμού έχει αναπτύξει κεντρικά ψηφιακά εργαλεία που επιτρέπουν στους ενδιαφερόμενους να ελέγχουν άμεσα το καθεστώς προστασίας μιας περιοχής.

Το Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο[2]:

Είναι το σημαντικότερο εργαλείο. Πρόκειται για μια ενιαία βάση δεδομένων της ακίνητης πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέσω της διαδικτυακής πύλης, κάθε ενδιαφερόμενος πολίτης ή υπηρεσία, φορέας, εταιρεία, έχει πρόσβαση με άμεσο και έγκυρο τρόπο στα κηρυγμένα ακίνητα μνημεία και τους κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους κάθε περιοχής της Ελλάδας. Μπορεί να συλλέξει πληροφορίες για το ειδικό καθεστώς και τους όρους προστασίας τους, ώστε να γνωρίζει και να εκτιμήσει τις δυνατότητες και τους περιορισμούς στην αξιοποίηση της γης σε συγκεκριμένες περιοχές. Η σημασία του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου καθίσταται κεφαλαιώδης για την ομαλή σχεδίαση και εκτέλεση δημόσιων και ιδιωτικών έργων σε μια χώρα, όπου η συνεχής κατοίκηση από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έχει δημιουργήσει ένα τεράστιο αρχαιολογικό απόθεμα.

Η Διαδικτυακή Πύλη σήμερα περιλαμβάνει περισσότερα από 17.000 μνημεία, 3.510 αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικούς τόπους, 816 ζώνες προστασίας και 237 μουσεία.

Οι εγγραφές μπορεί να εμπλουτίζονται ή και να τροποποιούνται με νέα στοιχεία από το Αρχείο της Διεύθυνσης Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων του ΥΠ.ΠΟ., αλλά και ανάλογα με τις κηρύξεις, οριοθετήσεις, αναοριοθετήσεις που πραγματοποιούν οι αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού.

Η Πύλη περιλαμβάνει μόνον τους κηρυγμένους και οριοθετημένους αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικούς τόπους. Ως εκ τούτου δεν συμπεριλαμβάνονται σε αυτή περιοχές αρχαιολογικής σημασίας για τις οποίες δεν έχουν εκδοθεί πράξεις κήρυξης. Εξάλλου, βάσει του Ν. 4858/2021 «Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς» (ΦΕΚ 220/Α/19.11.2021), η προστασία των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων που χρονολογούνται μέχρι το 1830 είναι αυτοδίκαιη, χωρίς να απαιτείται η δημοσίευση διοικητικής πράξης. Ακίνητα προγενέστερα των εκάστοτε εκατό τελευταίων ετών που δεν έχουν κηρυχθεί ως νεώτερα μνημεία από το ΥΠ.ΠΟ., δεν περιλαμβάνονται στην Πύλη, ωστόσο, η κατεδάφισή τους ή η εκτέλεση εργασιών σε αυτά δεν επιτρέπεται χωρίς την έγκριση των Υπηρεσιών του ΥΠ.ΠΟ. (Ν. 4858/2021, άρθ. 6, παρ. 10). Σημειώνεται επίσης ότι δεν έχουν δημοσιοποιηθεί στην Πύλη περίπου 4000 ακίνητα χερσαία μνημεία που δεν είναι γεωχωρικά εντοπισμένα. Σε ό,τι αφορά στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους, παρέχονται επιλεγμένα στοιχεία κυρίως για τους παράκτιους.

Τέλος, δεν περιέχονται στην Πύλη τα χαρακτηρισμένα ως διατηρητέα κτήρια και παραδοσιακούς οικισμούς από άλλα Υπουργεία — Υπουργείο Ενέργειας και Περιβάλλοντος (πρώην ΥΠΕΚΑ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΧΟΠ), πρώην Υπουργείο Μακεδονίας Θράκης, Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής — παρά μόνον όσα έχουν κηρυχθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Επισημαίνεται ότι η Πύλη έχει ενημερωτικό χαρακτήρα. Νομική ισχύ έχου μόνο τα κείμενα όπως δημοσιεύονται στα ΦΕΚ.

Κάποιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού χρησιμοποιούν ενημερωμένους **χάρτες του Google Earth**, όπου εκτός από τις κηρύξεις που περιλαμβάνονται και στους χάρτες του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου, περιέχονται και πληροφορίες από εντοπισμένες θέσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, είτε ακόμα θέσεις που έχουν πραγματοποιηθεί σωστικές ανασκαφές ή υπάρχουν ιστάμενα μνημεία – κυρίως των τελευταίων 200 χρόνων - που δεν έχουν μεν κηρυχθεί αλλά έχουν ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, ή εν γένει ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική σημασία.

2

Πληροφορίες επίσης μπορεί κανείς να αντλήσει από την επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Πολιτισμού ή από ιστοσελίδες των Εφορειών Αρχαιοτήτων, οι οποίες περιλαμβάνονται πληροφορίες μεταξύ άλλων για μνημεία, κηρύξεις αλλά και διοικητικές διαδικασίες.

Θα μπορούσαμε να πούμε πολλά περισσότερα για την νομοθεσία που διέπει αρχαιολογικούς χώρους και κηρυγμένα μνημεία, ειδικά σε ζητήματα που αφορούν στην οικοδομική δραστηριότητα.

Τα ψηφιακά εργαλεία διευκολύνουν την πρόσβαση στην αρχαιολογική πληροφορία και οπωσδήποτε μπορούν να βοηθήσουν όσους τα χρησιμοποιούν. Ωστόσο, εκτιμούμε ότι σε συνδυασμό, η επικοινωνία και η συνεργασία των ανθρώπων μπορούν να αποδώσουν τα μέγιστα αποτελέσματα. Με αμοιβαία ειλικρίνεια και εμπιστοσύνη, η επικοινωνία και η συνεργασία των πολιτών, των μηχανικών με τους υπαλλήλους των αρμόδιων Υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού μπορεί να οδηγήσει σε βέλτιστες λύσεις ή σωστές αποφάσεις, προς όφελος τόσο των μνημείων και γενικότερα των αρχαιοτήτων, όσο και των πολιτών, χωρίς ταλαιπωρίες, καχυποψίες, καθυστερήσεις.

Προκλήσεις και εμπόδια στη διαδικασία έγκρισης επεμβάσεων σε διατηρητέα κτίρια και σε περιβάλλοντα προστασίας: Εμπειρία και συμπεράσματα από το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Θεσσαλονίκης

Ζωή Ευαγγελοπούλου[1], Λίνα Γεωργοπούλου[2]

[1] Αρχ. Μηχ. MsA, Πρόεδρος ΣΑ Θεσ/νίκης (υπάλληλος ΑΔΜ-Θ), zevag@m-t.gov.gr

[2] Αρχ. Μηχ. MSc, Μέλος ΣΑ ΠΕ Θεσ/νίκης (εκπρόσωπος ΣΑΔΑΣ), linageorgopoulou@gmail.com

Ζ.Ε.: Εκπροσωπώντας το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (ΣΑ) της ΠΕ Θεσσαλονίκης, θα παρουσιάσουμε συνοπτικά τις βασικές προκλήσεις και τα εμπόδια που εντοπίζουμε στη διαδικασία έγκρισης επέμβασης σε διατηρητέα κτίρια και σε προστατευόμενα περιβάλλοντα, και να αποσαφηνίσουμε κάπως το νομικό πλαίσιο μέσα από επιλεγμένες περιπτώσεις και παραδείγματα.

1. Προκλήσεις και προβλήματα που διαπιστώνονται στην εγκριτική διαδικασία

- Η ύπαρξη ενός σύνθετου και διάσπαρτου νομικού πλασίου, με πολλούς εμπλεκόμενους φορείς και πολλά βήματα στη διαδικασία έγκρισης μελετών που αφορούν σε διατηρητέα κτίρια και σε προστατευόμενες περιοχές.
- Οι μηχανικοί καλούνται στην πράξη να συγκεράσουν τις διατάξεις προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, με τις πολεοδομικές και οικοδομικές διατάξεις.
- Η εγκριτική διαδικασία μπορεί ενίοτε να οδηγήσει σε αντικρουόμενες γνωμοδοτήσεις των εμπλεκόμενων φορέων, καθώς κάθε φορέας γνωμοδοτεί κατά λόγο αρμοδιότητας και ίδια κριτήρια, ενώ δεν υπάρχουν σαφείς κατευθύνσεις σχετικά με το ποιά γνωμοδότηση τελικά θα πρέπει να ‘επικρατήσει’.
- Διαπιστώνεται έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με τις αρμοδιότητες των ΣΑ και σύγχυση σχετικά με τη διάκριση του ρόλου τους σε σχέση με τους λοιπούς εμπλεκόμενους φορείς σε θέματα προστασίας κτιρίων και συνόλων.

2. Βασικές ελλείψεις που διαπιστώνονται στην πληρότητα των φακέλων που κατατίθενται

- Δεν δηλώνεται το νομικό έρεισμα (θεσμική υποχρέωση) για την εισαγωγή του θέματος στο ΣΑ.
- Κατατίθεται τεχνική έκθεση και όχι η απαιτούμενη αιτιολογική έκθεση τεκμηρίωσης επεξήγησης, με την οποία αιτιολογείται το αίτημα και τεκμηριώνεται-επεξηγείται η προτεινόμενη αρχιτεκτονική λύση.
- Σε αρκετές περιπτώσεις, τα κατατιθέμενα σχέδια δεν είναι σε επίπεδο οριστικής μελέτης ή σύμφωνα με τα πρότυπα και τις προδιαγραφές του ΥΠΕΝ.
- Δεν λαμβάνονται υπόψη οι ειδικότερες κατευθύνσεις του Τεύχους Οδηγιών για τα ΣΑ (Αποφ-11170/321/20 (ΦΕΚ 313/Β)) σχετικά με τα απαιτούμενα δικαιολογητικά ανά κατηγορία θέματος, με αποτέλεσμα να διαπιστώνεται συχνά η κατάθεση ελλιπών στοιχείων.
- Συχνά δεν τηρείται ο νόμος και οι οδηγίες του ΥΠΕΝ, περί επαγγελματικών δικαιωμάτων για αρχιτεκτονικές μελέτες σε προστατευόμενες περιοχές και διατηρητέα κτίσματα (αρθ.4 του ΠΔ-99/2018 (ΦΕΚ 187/Α) και Εγγρ-ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/64329/2257/22-06-2022).

3. Αρμοδιότητες και ρόλος των Συμβουλίων Αρχιτεκτονικής

- Σε σχέση με τους λοιπούς φορείς που εμπλέκονται στην εγκριτική διαδικασία, τα ΣΑ έχοντας ως βασικό κριτήριο την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, αποφαίνονται επί της αρτιότητας, της εσωτερικής συνοχής και της αισθητικής της αρχιτεκτονικής μελέτης, καθώς και της αλληλεπίδρασης-συμβατότητας αυτής με το φυσικό ή το δομημένο περιβάλλον (προστατευόμενο ή μη).
- Εγκρίσεις που εκδίδονται από άλλους φορείς, δεν μπορούν να υποκαταστήσουν –νόμω και ουσία– τις γνωμοδοτήσεις/εγκρίσεις των ΣΑ.
- Οι αρμοδιότητες των ΣΑ καθορίζονται κυρίως με την παρ.1 του αρθ.7 του Ν.4495/2017 και τις διατάξεις του ΝΟΚ (Ν.4067/2012), αλλά και από άλλες μεμονωμένες διατάξεις, ενώ με το Τεύχος Οδηγιών για τα ΣΑ δίνονται γενικές και ειδικές κατευθύνσεις για την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους.
- Στην πράξη έχει επικρατήσει το ΣΑ να γνωμοδοτεί ενδιάμεσα από τους δύο φορείς χαρακτηρισμού και προστασίας κτιρίων και συνόλων, δηλαδή μετά το ΥΠΠΟ και πριν από το ΥΠΕΝ/ΥΠΕΣ, χωρίς όμως αυτή η διαδικασία να έχει καθοριστεί από συγκεκριμένες διατάξεις.

Υπό το πρίσμα των αρμοδιοτήτων των ΣΑ, ας δούμε παρακάτω επιγραμματικά τις αρμοδιότητες και το σχετικό νομικό πλαίσιο για συγκεκριμένες κατηγορίες μελετών.

4. Επεμβάσεις σε διατηρητέα κτίρια

- Προσθήκη δόμησης:

Όταν υπάρχει ήδη Υπουργική Απόφαση που να καθορίζει όρους και περιορισμούς δόμησης για το διατηρητέο, τότε η προσθήκη γίνεται σύμφωνα με τους όρους αυτούς. Σε αντίθετη περίπτωση, για προσθήκη δόμησης θα πρέπει αρχικά να εκδοθεί βεβαίωση περί μη έκδοσης τίτλου μεταφοράς συντελεστή δόμησης για το ακίνητο (Δ/νση Εφαρμογής Σχεδ/σμού & Ελέγχου Δομημένου Περ/ντος του ΥΠΕΝ) και στη συνέχεια να εκπονηθεί μελέτη λαμβάνοντας υπόψη το ΦΕΚ χαρακτηρισμού του, το βαθμό προστασίας και τους όρους δόμησης που ισχύουν στην περιοχή. Η μελέτη εγκρίνεται από το ΣΑ και έπειτα ακολουθείται η διαδικασία για έκδοση ΥΑ σύμφωνα με το αρθ.6 του ΝΟΚ.

- Προσθήκη ανελκυστήρα:

Πρέπει να πληρούνται σωρευτικά οι παρακάτω προϋποθέσεις: να υπάρχει επαρκής αιτιολόγηση για την αναγκαιότητα, να εξασφαλίζονται οι ελάχιστες απαιτούμενες διαστάσεις ανελκυστήρα, η εγκατάσταση να ενσωματώνεται σε στατικά ανεξάρτητο μεταλλικό φορέα στο εσωτερικό του κτιρίου, να είναι αναστρέψιμη και να μην αλλοιώνει τον χαρακτήρα του διατηρητέου. Εάν δεν ισχύουν σωρευτικά τα παραπάνω, απαιτείται ο καθορισμός συμπληρωματικών όρων και περιορισμών δόμησης με έκδοση Υπουργικής Απόφασης.

- Εξασφάλιση προσβασιμότητας / ενεργειακή αναβάθμιση:

Η εξασφάλιση της προσβασιμότητας στα διατηρητέα εξαρτάται καταρχάς από το αν αυτή προκύπτει ως απαίτηση από την εγκαταστημένη χρήση στο κτίριο. Τόσο η εξασφάλιση προσβασιμότητας όσο και η εφαρμογή των ελάχιστων απαιτήσεων ενεργειακής απόδοσης (ΚΕΝΑΚ) εφαρμόζονται στα διατηρητέα μόνον στον βαθμό που δεν αλλοιώνουν κατά τρόπο μη αποδεκτό τον χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία τους, κάτι το οποίο κρίνεται από τα ΣΑ.

- Επεμβάσεις στο εσωτερικό και στις όψεις:

Η γνωμοδότηση του ΣΑ απαιτείται για όλες τις εσωτερικές εργασίες που επιφέρουν αλλαγές στη διαρρύθμιση και στα αρχιτεκτονικά στοιχεία των διατηρητέων, ενώ δεν απαιτείται για

απλές εργασίες, όπως βαφή εσωτερικών τοίχων. Για τις επεμβάσεις στις όψεις, απαιτείται η γνωμοδότηση του ΣΑ ακόμα και στην περίπτωση που η επέμβαση αφορά την αλλαγή κουφωμάτων στο ίδιο άνοιγμα ή για την τοποθέτηση οποιασδήποτε ταμπέλας.

5. Κατεδάφιση διατηρητέων με σκοπό την ανακατασκευή

Για περιπτώσεις διατηρητέων κτηρίων που είτε έχουν κριθεί επικινδύνως ετοιμόρροπα είτε έχουν κατεδαφιστεί λόγω ανωτέρας βίας, προβλέπεται από τις διατάξεις του ΝΟΚ (αρθ.6) η δυνατότητα της ανακατασκευής τους μετά από έγκριση του ΣΑ και έκδοση οικοδομικής άδειας. Το ΣΑ εγκρίνει τη μελέτη αποτύπωσης της μορφής, του τρόπου κατασκευής και τυχόν ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών στοιχείων του κτιρίου, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η δυνατότητα ανακατασκευής του ανάλογα με τον βαθμό προστασίας του.

6. Υπαγωγές αυθαίρετων κατασκευών και χρήσεων που εγκρίνονται από το ΣΑ

Τα ΣΑ είναι αρμόδια για δύο περιπτώσεις υπαγωγών: α) Για αυθαίρετες κατασκευές-χρήσεις (πλην της Κατηγορίας 1) σε παραδοσιακούς οικισμούς (<2000 κατοίκων εφόσον οι αυθαιρεσίες δεν υπερβαίνουν το 40% των όρων δόμησης, >2000 και <5000 κατοίκων και >5000 κατοίκων όταν διέπονται από ειδικότερα διατάγματα προστασίας), με δυνατότητα επιβολής εργασιών προσαρμογής στους ισχύοντες μορφολογικούς κανόνες, β) Για αυθαίρετες κατασκευές-χρήσεις σε μη διατηρητέα κτίσματα με νόμιμη οικοδομική άδεια, τα οποία βρίσκονται στον περιβάλλοντα χώρο διατηρητέων κτηρίων, σε επαφή ή/και σε απόσταση από αυτά. Λοιπές κατηγορίες υπαγωγών αυθαιρέτων εξετάζονται κατά περίπτωση από το ΚΕΣΑΜΑΘ και το ΥΠΠΟ.

7. Παραδοσιακός οικισμός Άνω Πόλης Θεσσαλονίκης

Στην πράξη διαπιστώνεται δυσκολία των μηχανικών να κατανοήσουν τις διατάξεις του σχετικού ΠΔ, ενώ η πλειοψηφία δεν γνωρίζει ότι στην Άνω Πόλη δεν εφαρμόζεται ο ΝΟΚ. Επίσης, από το σύνολο των μελετών που κατατίθεται, διαπιστώνεται μια αυξητική τάση αντικατάστασης του παλαιού κτιριακού αποθέματος με νέα και ότι αυτή τη στιγμή ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα είναι η παρουσία του αυτοκινήτου.

8. Ιστορικός Τόπος / αρχαιολογικοί χώροι

Για τις περιπτώσεις κτιρίων που δεν είναι διατηρητέα και βρίσκονται εντός ιστορικών τόπων ή αρχαιολογικών χώρων, δεν απαιτείται γνωμοδότηση του ΣΑ όταν οι εργασίες γίνονται μόνο στο εσωτερικό του κτιρίου και δεν επιφέρουν τροποποιήσεις στις όψεις. Για οποιοδήποτε νέο κτίριο απαιτείται η έγκριση του ΣΑ.

9. Συμπεράσματα - προτάσεις

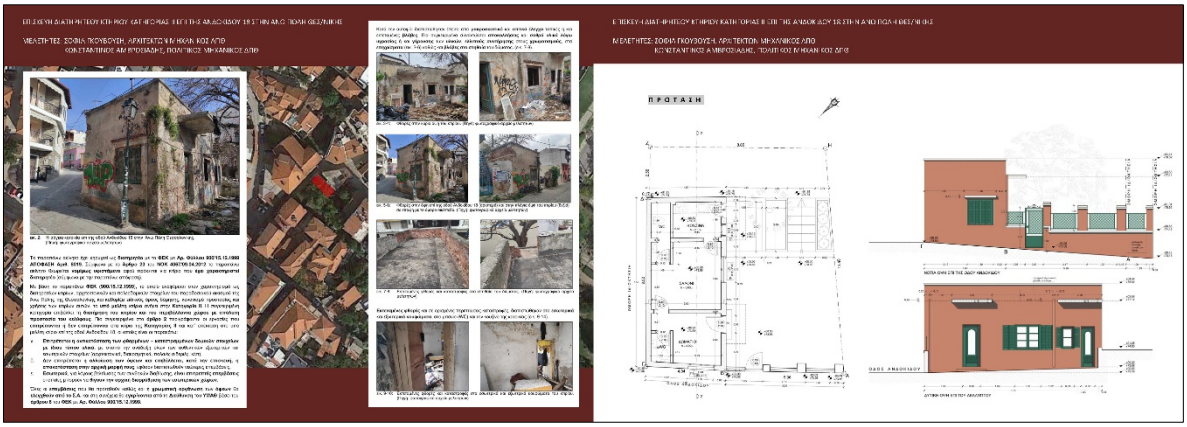
Συμπερασματικά, θα ήταν χρήσιμο να γίνει μία κωδικοποίηση της νομοθεσίας για τα διατηρητέα κτίρια και τις προστατευόμενες περιοχές, ενώ κρίνεται απαραίτητη η επικαιροποίηση των διατάξεων και των πράξεων της διοίκησης που είναι παρωχημένες, καθώς και η απλούστευση και αποσαφήνιση των εγκριτικών διαδικασιών από τους εμπλεκόμενους φορείς.

Κατηγορία εργασιών	**Κωδικοποίηση κύριων διατάξεων**
Προσθήκη δόμησης σε διατηρητέο κτίριο	παρ.3α και 5α αρθ.6 Ν.4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α) παρ.Βγ Εγγρ-32326/20-09-2012 του ΥΠΕΝ
Προσθήκη ανελκυστήρα σε διατηρητέο κτίριο	παρ.3 αρθ.8 Αποφ-65826/699/2020 (ΦΕΚ 2998/Β) παρ.3γ του αρθ.6 του Ν.4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α)
Εξασφάλιση προσβασιμότητας σε διατηρητέο κτίριο	παρ.4 αρθ.26 & παρ.2 αρθ.27 Ν.4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α) παρ.4β της Εγκ-42382/13 του ΥΠΕΝ αρθ.8 της Αποφ-65826/699/2020 (ΦΕΚ 2998/Β)
Ενεργειακή απόδοση / αναβάθμιση διατηρητέου (ΚΕΝΑΚ)	παρ.11 αρθ.6 Ν.4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α) παρ.7α αρθ.4 Ν.4122/2013 (ΦΕΚ 42/Α)
Κατεδάφιση διατηρητέου με σκοπό την επανακατασκευή	παρθ.6α και 6β αρθ.6 Ν.4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α) ΠΔ/15-4-88 (ΦΕΚ 317/Δ) Εγγρ-1929/13-05-2024 ΥΠΕΣ τομέας Μ-Θ (ΑΔΑ: 6Χ2Φ46ΜΤΛ6-ΥΛ5)
Υπαγωγή αυθαιρέτων σε παραδοσιακό οικισμό	παρ.2 αρθ.116 Ν.4495/2017 (ΦΕΚ 167/Α) Εγκ-ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/61939/2576/25-06-2021
Υπαγωγή αυθαιρέτων σε περιβάλλον ή σε επαφή με διατηρητέο κτίριο	παρ.3 αρθ.117 Ν.4495/2017 (ΦΕΚ 167/Α) Εγκ-ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/63637/2230/21-06-2022
Για οποιαδήποτε εργασία στην Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης	ΠΔ/15-07-1979 (ΦΕΚ 313/Δ) ΠΔ/7-12-1999 (ΦΕΚ 904/Δ) ΠΔ/29-8-2007 (ΦΕΚ 396/ΑΑΠ) Εγκ-3910/18-12-2012 του π. ΥΜΑΘ (ΑΔΑ: Β4ΜΕΟ4-04Σ)

10. Παραδείγματα μελετών με πληρότητα φακέλου

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε ενδεικτικά παραδείγματα εγκεκριμένων μελετών, οι οποίες διακρίνονται για το επίπεδο πληρότητας των κατατιθέμενων στοιχείων:

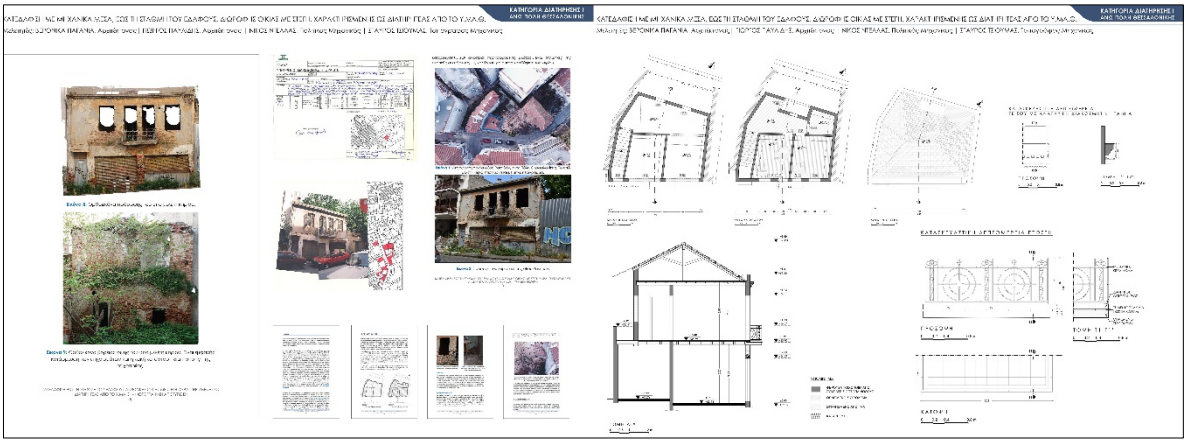
α. Η πρώτη μελέτη είναι των Σ. Γκουβούση (αρχ. μηχ.) και Κ. Αμβροσιάδη (πολ. μηχ.):
Παρότι πρόκειται για ένα ταπεινό κτίριο μικρού μεγέθους χωρίς ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά, οι μηχανικοί κατάφεραν μέσω λεπτομερούς αποτύπωσης και έρευνας για τα στοιχεία που είχαν καταστραφεί μέσα στο χρόνο, να προχωρήσουν σε μια ολοκληρωμένη πρόταση που σέβεται τόσο το κτίριο όσο και το περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται.

Παράδειγμα 1: Επισκευή διατηρητέου κτιρίου Κατηγορίας ΙΙ, Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης.

β. Η δεύτερη μελέτη είναι των Β. Παγανιά (αρχ. μηχ.), Γ. Παυλίδη (αρχ. μηχ.), Ν. Ντέλλα (πολ. μηχ.) και Σ. Τσιούμα (τοπ. μηχ.):

Η μελέτη αποτύπωσης συμπεριλάμβανε τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας και την ιστορική και συγκριτική έρευνα, για την εκτίμηση της αρχικής μορφής του κτιρίου, καθώς πολλά από τα αρχικά του αρχιτεκτονικά στοιχεία είχαν καταστραφεί με την πάροδο των ετών.

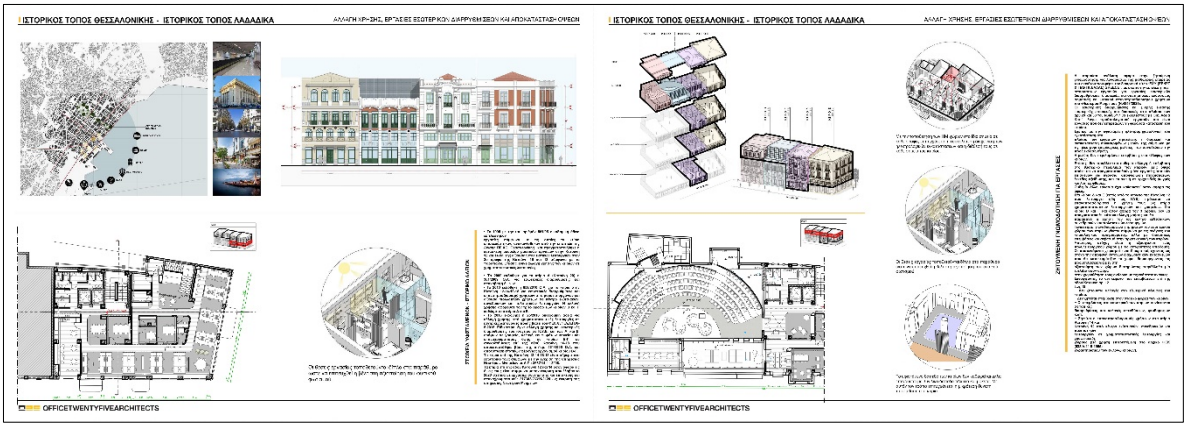
Παράδειγμα 2: Μελέτη αποτύπωσης διατηρητέου κτιρίου Κατηγορίας ΙΙΙ για κατεδάφιση λόγω επικίνδυνης ετοιμορροπίας με σκοπό την ανακατασκευή του, Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης.

γ. Η τρίτη μελέτη είναι των Ι. Κουτσομητέλη (αρχ. μηχ.) και Κ. Ρωμανίδη (αρχ. μηχ.):
Η μελέτη περιείχε μεταξύ άλλων, τεκμηρίωση και ανάλυση της αρχιτεκτονικής μορφολογίας και της κατασκευής του κτιρίου, διερεύνηση των χρωματικών φάσεων στις όψεις, διερευνητικές τομές στη θεμελίωση και ανάλυση των οικοδομικών του φάσεων, με σκοπό την επίτευξη της βέλτιστης και αυθεντικότερης λύσης-πρότασης.

Παράδειγμα 3: Αποκατάσταση διατηρητέου κτιρίου Κατηγορίας ΙΙ με ταυτόχρονη ενεργειακή αναβάθμιση και διαχωρισμός σε περισσότερες από μία κατοικίες, Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης.

δ. Η τέταρτη μελέτη είναι του αρχιτεκτονικού γραφείου OFFICE 25 ARCHITECTS:
Πρόκειται για ιδιαίτερη περίπτωση μιας σειράς κτισμάτων που στο παρελθόν είχαν συνενωθεί λειτουργικά σε ορισμένα από τα επίπεδά τους. Ο φάκελος περιείχε πλήρη σχεδιαστική αποτύπωση και φωτογραφική τεκμηρίωση του εσωτερικού των κτισμάτων, καθώς και λεπτομερή αρχιτεκτονική μελέτη με τεύχος τρισδιάστατων απεικονίσεων των εσωτερικών επεμβάσεων, οι οποίες –αν και δεν το γνωρίζουν οι περισσότεροι– είναι απαιτητέες για τα διατηρητέα.

Παράδειγμα 4: Τμηματική αλλαγή χρήσης με έκδοση ΥΑ και αναδιαμόρφωση του εσωτερικού διπλοχαρακτηρισμένων κτιρίων, Ιστορικός Τόπος Λαδάδικων και Ιστορικός Τόπος Θεσσαλονίκης.

ε. Η πέμπτη μελέτη είναι των Σ. Βολιώτη (αρχ. μηχ.) και Δ. Κουκούδη (αρχ. μηχ.):
Η μελέτη διακρίνεται για την πολύ αναλυτική έκθεση τεκμηρίωσης, με ιστορική ανάλυση και φωτογραφικά τεκμήρια, ανάλυση της τυπολογίας, της μορφολογίας, της παθολογίας και του ιστορικού των επεμβάσεων στο κτίριο.

Παράδειγμα 5: Αλλαγή χρήσης ισογείου-ορόφου, εσωτερικές διαρρυθμίσεις, συντήρηση όψεων και επέκταση στεγάστρου σε διπλοχαρακτηρισμένο κτίριο, Ιστορικός Τόπος Λαδάδικων και Ιστορικός Τόπος Θεσσαλονίκης.

στ. Τέλος, η έκτη μελέτη είναι των Ζ. Βλάχου (αρχ. μηχ.), Χ. Μεταξά (πολ. μηχ.) και Σ. Πάπιστα (πολ. μηχ.):
Ο φάκελος της μελέτης περιείχε πολύ αναλυτική έκθεση τεκμηρίωσης με ιστορική ανάλυση, ανάλυση της τυπολογίας, μορφολογίας και της κατασκευαστικής δομής του κτιρίου, πλήρη αποτύπωση, φωτογραφική τεκμηρίωση, τεχνική έκθεση στατικών και τεχνική έκθεση για τη συντήρηση των αρχιτεκτονικών στοιχείων από συντηρητή έργων τέχνης.

Παράδειγμα 6: Σωστική αποκατάσταση κύριας όψης, κλιμακοστασίου και περιβόλου διπλοχαρακτηρισμένου κτιρίου με ιδιαίτερο εσωτερικό και εξωτερικό διάκοσμο, Θεσσαλονίκη.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους μηχανικούς που μας έδωσαν την άδεια να παρουσιάσουμε τις μελέτες τους και που ετοίμασαν τις σχετικές πινακίδες παρουσίασης.

Λ.Γ.: Πότε χάνεται ένα διατηρητέο κτίριο

Το βασικό σημείο που θέλω να αναδείξω είναι ότι ένα διατηρητέο κτίριο δεν χάνεται μόνο τη στιγμή της κατάρρευσης, «τα περισσότερα διατηρητέα κτίρια έχουν χαθεί πολύ νωρίτερα». Χάνονται όταν η απόφαση αναβάλλεται, όταν ο φάκελος επιστρέφεται για συμπληρώσεις, όταν η ευθύνη μετατίθεται και όταν όλοι περιμένουν κάποιον άλλον να αποφασίσει. Για μένα, «η απώλεια δεν ξεκινά από τη φθορά. Ξεκινά από την καθυστέρηση».

Γι’ αυτό και θεωρώ ότι το κρίσιμο σημείο δεν είναι απλώς η ύπαρξη νομοθεσίας, εργαλείων, δεδομένων ή τεχνολογιών. Όλα αυτά είναι απαραίτητα, αλλά δεν είναι εκεί που τελικά σώζεται ή χάνεται ένα κτίριο. «Το κρίσιμο σημείο είναι πάντα ένα: η στιγμή της απόφασης». Εκεί ακριβώς εντοπίζεται και η μεγαλύτερη δυσκολία, γιατί στην πράξη οι αποφάσεις για τα διατηρητέα δεν λαμβάνονται σε ιδανικές συνθήκες, λαμβάνονται με ελλιπή στοιχεία, με αποσπασματικές αποτυπώσεις, με φωτογραφίες μιας στιγμής και με περιγραφές που προσπαθούν να συμπυκνώσουν δεκαετίες ζωής σε λίγες σελίδες. Κι όμως, πάνω σε αυτή τη μερική εικόνα, καλούμαστε να αποφασίσουμε για παρεμβάσεις που πολλές φορές είναι μη αναστρέψιμες.

Αυτό που θέλω να τονίσω είναι ότι η καθυστέρηση δεν είναι ουδέτερη, αντίθετα, «είναι επιλογή και έχει συνέπειες».

Για χρόνια παρουσιαζόταν ως προσοχή, ως ανάγκη για περισσότερα δεδομένα, ως αναμονή για καλύτερη τεκμηρίωση, όμως αυτό, κατά τη γνώμη μου, πρέπει να αλλάξει, όταν ένα κτίριο μένει για χρόνια χωρίς σαφή κατεύθυνση, δεν προστατεύεται· «υποβαθμίζεται, εγκαταλείπεται», χάνει τον ιδιοκτήτη, τον επενδυτή, τον μηχανικό που θα το αναλάμβανε και τελικά χάνει τη θέση του στη ζωντανή πόλη.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, θεωρώ ότι οι ψηφιακοί δίδυμοι, τα λεγόμενα Digital Twins, μπορούν να μεταβάλουν ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίο διαχειριζόμαστε τα κτίρια. Δεν είναι απλώς ένα τρισδιάστατο σχέδιο, ούτε ένα εντυπωσιακό render, ούτε μια απλή αποτύπωση. «Είναι η δεύτερη ζωή του κτιρίου, μια ψηφιακή ζωή, αλλά απολύτως πραγματική». Με αυτή την

προσέγγιση, το κτίριο αποκτά μνήμη, χρονικότητα και φωνή, ενώ οι αποφάσεις παύουν να βασίζονται στην αίσθηση και θεμελιώνονται στη γνώση και στην τεκμηρίωση. Τα ψηφιακά εργαλεία δεν καταργούν την κρίση του μηχανικού, την ενισχύουν, και δεν αφαιρούν την ευθύνη των Συμβουλίων, αλλά την καθιστούν μετρήσιμη και τεκμηριωμένη.

Καταλήγω, λοιπόν, ότι «η πραγματική προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς δεν βρίσκεται στην ακινησία, βρίσκεται στη συνειδητή απόφαση». Γιατί τελικά «ένα διατηρητέο κτίριο δεν χάνεται μόνο όταν καταρρεύσει», αλλά όταν όλοι περιμένουν, όταν η έκδοση της απόφασης απαιτεί χρόνια και όταν η ευθύνη διαχέεται και αυτό είναι κάτι που μπορούμε και οφείλουμε να αλλάξουμε._

Στοιχεία έκδοσης

Πρακτικά Ημερίδας 'ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ: Κωδικοποίηση νομοθεσίας και σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία στην υπηρεσία του Μηχανικού', Πέμπτη 18 Δεκεμβρίου 2025, Αμφιθέατρο ΤΕΕ/ΤΚΜ
Έκδοση: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, ΤΕΕ/ΤΚΜ
Λεωφ. Μεγ. Αλεξάνδρου 49, 54643, Θεσσαλονίκη
Επιμέλεια: Η. Περτζινίδης, Πρόεδρος ΤΕΕ/ΤΚΜ
Β. Πάχτα, Πρόεδρος Μ.Ε. Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς ΤΕΕ/ΤΚΜ
Γραφιστική επιμέλεια εξωφύλλου: CANstudioArchitects
Θεσσαλονίκη, 2026
© 2026 ΤΕΕ|ΤΚΜ

ISBN: 978-618-84274-1-9